

Рудолф Щайнер

**ТЕРАПИЯТА
ОТ ГЛЕДНАТА ТОЧКА
НА НАУКАТА ЗА ДУХА**

Поредица „Просветление“

В поредица «*Просветление*» досега:

1. Рудолф Щайнер, «Същност на музикалното»
2. Рудолф Щайнер, «Прераждане и карма»
3. Рудолф Щайнер, «За мистериите драми»
4. Рудолф Щайнер, «За инициацията»
5. Рудолф Щайнер, «Проблеми на модерната психоанализа»
6. Рудолф Щайнер, «Стихове и медитации»
7. Рудолф Щайнер, «Смъртта като преобразуване на живота»
8. Рудолф Щайнер, «Окултна история»
9. Рудолф Щайнер, «Индивидуални духовни същества
и тяхното въздействие в душата на човека»
10. Рудолф Щайнер, «Моят жизнен път»
11. Олаф Кооб, «Азът и неговият двойник»
12. Рудолф Щайнер, «История на човечеството»
13. Рудолф Щайнер, «Фридрих Ницше,
борец срещу своето време»
14. Рудолф Щайнер, «Четири мистериини драми»
15. Рудолф Щайнер, «Мистериини центрове»
16. Рудолф Щайнер, «Първоначални импулси на духовната наука»
17. Рудолф Щайнер, «Тайните на прага»
18. Рудолф Щайнер, «Сътворението на света и човека»
19. Рудолф Щайнер, «Човекът и светът. Действието на духа
в природата. За същността на пчелите»
20. Рудолф Щайнер, «Природата и човекът
от гледна точка на Духовната наука»
21. Рудолф Щайнер, «Природни и духовни същества
и тяхното въздействие в нашия сетивен свят»
22. Рудолф Щайнер, «Връзката между живите и мъртвите»
23. Рудолф Щайнер, «Животът на човека и животът на Земята.
Същност на християнството»
24. Й. В. Андре, «Химичната сватба на Християн Розенкройц»
25. Олаф Кооб, «Болната кожа»
26. Олаф Кооб, «Ако органите можеха да говорят»
27. Рудолф Щайнер, «Терапията от гледната точка
на духовната наука»

Рудолф Щайнер

**ТЕРАПИЯТА
ОТ ГЛЕДНАТА ТОЧКА
НА НАУКАТА ЗА ДУХА**

Девет лекции, изнесени пред лекари и студенти по медицина
в Дорнах от 11 до 18 април 1921 г.

Превод от немски
Нели Спиридонова-Хорински

A⁶
*Издателско
Ателие*
София, 2016

Според непрегледани от лектора записки,
издадени от Управлението на наследството на Рудолф Щайнер

Издател на 3-то издание: д-р мед. Ханс В. Збинден, нов преглед
на 5-то издание от д-р мед. Ева Габриеле Щрайт и Дьоре Мерлинг.

1-во издание (без лекцията от 18 април 1921 г.
[9-та лекция]) със заглавие
«Цикъл лекции за лекари и студенти по медицина», Щутгарт 1921 г.

2-ро издание, Базел 1941 г.

3-то издание, пълното издание, Дорнах 1963 г.

4-то издание, Дорнах 1984 г.

5-то издание, новопрегледано и допълнено с приложение,
Дорнах 2001 г.

Събр. съч. 313

Оригиналните рисунки на Рудолф Щайнер към лекциите в този том (сравни бележките към рисунките в полето и текста в началото на Бележки, стр. 168), са публикувани в Събраните съчинения, в поредицата: «Рудолф Щайнер – Рисунки на черната дъска (таблата) към лекциите» том XXII .

Рисунките в текста съответстват на рисунките на дъската от Рудолф Щайнер, препредадени от Ася Тургенева, Х. Фрей и Д. Мерлинг

© Рудолф Щайнер, автор

© Нели Спиридонова-Хорински, преводач

© Светослав Йорданов, редактор

© Издателско ателие А^б

Указания относно публикуваните лекции на Рудолф Щайнер

Основа на антропософски ориентираната духовна наука представляват написаните и публикувани от Рудолф Щайнер (1861–1925) произведения. Редом с тях от 1900 до 1924 година той изнася многобройни лекции и курсове както за широката общественост, така и за членовете на Теософското общество, по късно Антропософското общество. Първоначално Рудолф Щайнер не е искал да се записват винаги свободно държаните лекции, понеже са били предвидени от него като «устни, непредназначени за печатане съобщения». След като се увеличават непълните и неточни записки, които се размножават и разпространяват сред слушателите, той се вижда принуден да се погрижи за стенографирането на лекциите. С тази задача натоварва Мария Щайнер фон Сиверс. Тя била отговорна за поръчването на стенографите, съхраняването на преписите и необходимите за отпечатването корекции на текстовете. Тъй като поради липса на време Рудолф Щайнер само в редки случаи сам е коригирал стенографирания текст, по отношение на всички публикувани лекции трябва да се има предвид неговото изказване: «Предполага се, че в тези непрегледани от мен текстове могат да се намерят грешки».

Относно лекциите за членовете на Обществото, които първоначално са били разпространявани като ръкописи, и относно публикуваните му произведения Р. Щайнер се произнася в «Моят жизнен път» (35-та глава). Съответният текст е даден в края на този том. Казаното там същевременно важи и за всички семинари за различните професии, предназначени за участници, запознати с основните истини на духовната наука.

След смъртта на Мария Щайнер (1867–1948) започва издаването на Събраните съчинения на Рудолф Щайнер според нейните указания. Настоящият том спада към тези «Събрани съчинения». Доколкото се налага, в началото на раздел «Бележки» се намират описания за произхода на текстовете.

Събраните съчинения на Рудолф Щайнер, са подредени в три големи отдела: Книги – Лекции – Художествени произведения.

СЪДЪРЖАНИЕ

- ПЪРВА ЛЕКЦИЯ, *Дорнах, 11 април 1921 г.* 11
Висши съставни същности на човека и действията на веществата върху физическото тяло при болест и лечение. Веществата като резултат от процеси. Насочване на погледа към взаимодействията между процесите в човека и извън него. Четирите съставни същности в организацията на главата (сетивно-нервната система), в ритмичния организъм и във веществообменно-двигателната система. Въздействия на силиция (кварца). Процеси на образуването при кварца и калция и тяхното преодоляване в пораждаването на човешкия организъм.
- ВТОРА ЛЕКЦИЯ, *12 април 1921 г.* 28
Дейност на аза в главата (топлинно диференциране) и в двигателно-веществообменната система (статика). Четирите вида етер, техните взаимоотношения и отношението им към човешкия организъм. Същност на болестта. Лечебни и болестни процеси. Физическият процес в главата и неговото значение за организма. Умирането по време на целия живот и азовото съзнание. Азът и физическият процес. Същност на смъртта. Астралното тяло и неговото отношение към болестта, етерното тяло – към здравето, физическото тяло – към храненето, азът и смъртта. Висшите съставни същности на човека и болестите. Фосфор, сяра, арсен, антимон. Връзката на химичните вещества с органичните процеси в човека.
- ТРЕТА ЛЕКЦИЯ, *13 април 1921 г.* 49
Астралното тяло и гръдният организъм. Физическото и етерното тяло. Изграждането на растението. Ритмичният хармонизиращ процес между действието на лечебните и болестотворните сили. Дишане. Въглерод и кислород. Заспиване и събуждане. Значение на душевния живот за ритмичните процеси. Процеси в гръдния организъм, като резултати на процесите в горния и долния човек, и във външния свят. Същност на светлината и лечение високо в планината. За храненето. Електричество и магнетизъм и тяхното приложение в терапията.

- ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ, 14 април 1921 г. 64
 Заспиване и събуждане. Суровоядство. Степените в човешкото индивидуално развитие. Азът и приемането на храната. Развитието на азовата дейност с нейната полярност в детската възраст. Лечението на затрудненията в храносмилането, предизвикани от затруднения в развитието в горния смисъл; разлики между момчетата и момчетата. Азът в обмяната на веществата, отношение към процеса, свързан с вкуса. Лечение на нередовностите на азовото развитие. Азът и топлинните съотношения. Неговото биполярно проявление. Азовата дейност в храненето и обмяната на веществата в развитието на детето. Азът и топлината.
- ПЕТА ЛЕКЦИЯ, 15 април 1921 г. 80
 Процесът на арсенизирането. Същност на дифтерията и на феномена заразяване, терапия. Азовият процес и фосфорните процеси. Действието на аза в динамичните процеси. Патология на азовата дейност и начинът на нейното проявление в разпадането на епитела и др. Същност на фосфорното отравяне. Прекалено силното азово действие.
- ШЕСТА ЛЕКЦИЯ, 16 април 1921 г. 96
 За методиката на лекарските възгледи. Същност на белтъка. Отношението между храненето и дишането. Етерното тяло и проявлението му във водния елемент, астралността – в дишането, азът – в топлината. Хранителен и органичен белтък. Матката и сърцето. Отношение на сърдечната дейност към обмяната на мазнините и въглехидратите. Туберкулоза. Меркуриев процес. Гледни точки за приготвянето на лекарствата.
- СЕДМА ЛЕКЦИЯ, 17 април 1921 г. 112
 Широкообхватно антропософско познание за света като основа на терапевтичната преценка. Връзка на растението с човешкия организъм; силите на корена в терапевтично отношение, жълта тинтява, омайниче, *Geum urbanum*, ирис. Листа, треви – майоран. Цвят – бъз. Семена – ким *Carum carvi*. Метаморфоза на сетивния процес във веществообмяната и следващите от това терапевтични възгледи. Принципите на металотерапията. Полярността на среброто и оловото.

ОСМА ЛЕКЦИЯ, 18 април 1921 г.	130
За терапията с метали. Понятието за отровата. Преформирани на хомеопатичното правило. Солевият процес. Металният процес. Лъчевото въздействие на металите. Олово, магнезий, калай, желязо, мед, злато, живак, сребро. Отговори на въпроси: за лечението на астмата. За парентералната белтъчна терапия. Простуда. Връзка между мускули и кости. За изследването на вкуса. Вещество и процес в организма. Базедова болест.	
ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ, 18 април 1921 г.	151
Евритмията като терапевтично средство в нейната взаимовръзка с изграденото от Космоса човешко същество. Лечебната евритмия.	
Бележки	165
Относно записките на лекциите	169
Рудолф Щайнер – живот и творчество	171

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 11 април 1921 г.

Да се надяваме, че този допълващ курс¹ ще може да добави още нещо, което да се разбира като допълнение, и когато стигнем края на курса, да се оформи като определени терапевтични възгледи. В този курс ще обхвана от друга страна нещата, които бяха предмет на разглеждането ни в предишния курс и засягат както болния, така и лекувания човек. Но поради това, че ще разгледаме нещата от друга страна, не само ще стигнем до други гледни точки, но и до разширяване на материала, който обсъдихме. Този път искам да покажа как познатото ви разчленяване на човека на физическо, етерно, астрално тяло и аз действа при разболяването и излекуването. Докато предишния път трябваше да се ограничи и да представя първо външната изява на вътрешния човек, този път ще се опитам да покажа как различните същности на човека се повлияват от веществата извън него, които могат да се приложат и да служат като лекарства, повлиявайки човешкия организъм не само като вещества. Тук е необходимо веднага да направя едно предварително пояснение.

Последния път, когато тук обсъждахме същия предмет, можахме в много отношения да говорим за веществата и изобщо за физическото като лекарство. В момента, когато трябва да преминем към по-висшите съставни същности на човешката природа, до свръхсетивните същности на човешката природа, няма да можем да говорим по същия начин за вещества. Ние ще го правим за улеснение, за да говорим по съкратен начин, но през цялото обсъждане трябва да имаме предвид един основен принцип. Ако искаме наистина да разберем взаимовръзката на човека с обкръжението, както и поведението на човека, когато е здрав или болен, ще трябва да осъзнаем, че не можем да изхождаме по същия начин от веществото, както днес е обичайно

---

¹ Виж «Духовна наука и медицина», Събр. съч. 312.

в широко разпространената наука. Това, от което трябва да изхождаме, не са вещества, а процеси, не е нещо готово, а процесуално. Говорим ли за веществото, трябва да си представяме, че в това, което се представя пред сетивното възприятие като вещество, нямаме нищо друго освен сигнал до покой процес.

Имаме ли, да речем, кварц, силициев диоксид, първо го приемаме като вещество. Но ако в представите си разглеждаме така нареченото тяло с известни граници, изобщо не стигаме до същественото. До същественото стигаме, когато с душевните си очи прозрем всеобхватния процес, намиращ се като отделен процес в целия Всемир и който, като процес, в известна степен може да кристализира, да стигне до покой, до един вид равновесие и тогава, когато е стигнал до покой, той ни се представя като това, което възприемаме като кварц. Същественото е да обхванем с поглед взаимодействието между процесите вътре в човека и тези, които се разиграват вън, във Всемира, с които както здравият, така и болният човек се намират в постоянна взаимовръзка.

За да можем утре да започнем с конкретната тема, днес искам да ви представя като въведение какво може наистина да ни доведе до представата за тази взаимовръзка. Затова трябва да се стремим да схванем същността на човека въз основа на антропософската наука за духа. Сега ще се изразя първо схематично и днес ще ви представя това, което често съм описвал като тричленността на човека, с нейното разположение в пространствения човек. Когато имаме предвид нервно-сетивния човек, знаем, че той е концентриран предимно в главата, но концентрираното в главата се разпростира и в целия човек, намира се в целия човек, така че човекът е най-много нервно-сетивно същество в главата, а в другите две области на тялото е по-малко нервно-сетивен човек, отколкото в главата. Така можем да си представим това, което наричаме нервно-сетивен човек, като локализирано предимно в главата. Но, за да послужи това разчленяване на човека за нашите сегашни цели, трябва да си представяме ритмичния човек, обхващащ всичко, което

е дихателен и циркуляционен организъм, отново разделен на две части. Едната част, която клони повече към дихателната система, и другата, която обхваща циркуляционната система. В циркуляционната система се включва всичко, което представя връзката с двигателно-веществообменната система на човека.

Когато се изследва човешката глава, в определена степен се изучава този член на човешкия организъм, който е най-много нервно-сетивна организация. Организацията на човешката глава съществено се отличава от организацията на другите членове на човека също по отношение на по-висшата форма на съставните свръхсетивни същности на човешкото същество. Ако разгледаме главата на човека от гледната точка на духовнонаучното изследване, тази глава е отпечатък, дори бихме могли да кажем, нещо отделено, излъчено от аза, астралното и етерното тяло. И освен това при разглеждането на главата трябва да имаме предвид и физическото тяло. Това физическо тяло се намира по друг начин в главата, отколкото физическите отпечатъци на аза, астралното и етерното тяло. Искам и тук да изтъкна по-висшето на тези неща, като насоча вниманието към факта, че човешката глава, както тя е заложена първо в човешкия ембрион, не се изгражда само от силите на родителския организъм, а в нея действат космически сили, в човека просто действат космически сили. В това, което наричаме етерни сили, действат още много от родителския организъм, но в етерната същност действат и космически сили от предрождения живот или, да речем, от духовно-душевния живот преди зачатие. А в астралното тяло и в аза продължава да действа това, което преди зачатие е живяло в духовния свят. То продължава да действа така, че формира човешката глава. Азът, астралното и етерното тяло си създават свой физически отпечатък. Само физическото тяло, което получаваме едва тук, на физическата Земя, е, така да се каже, първодействащо, то не е отпечатък, а оригинално действащо, така че мога да кажа, като го представя схематично, че човешкото изграждане на главата е отпечатък на аза (виж рис.). Това се организира там вътре по определен начин – по-късно

често ще говорим за тази организация. Първоначално организирането става главно чрез това, че топлинните съотношения в главата се диференцират. Вътре се диференцира и астралното тяло, като работи организиращо предимно в проникващите в главата газообразни, въздухообразни процеси (виж рис.). После се отпечатва етерното тяло, а това, което е физическо тяло за главата, е физически процес, действителен физически процес (виж рис., защрихованото). Ще го отбележа, като схематично посоча в рисунката костния тил на главата, ако приблизително тук биха лежали очите. Но концентрираните тук физически

табло № 1

сили се простират от своя страна в цялата глава. Тук, в тази физическа част на изграждането на човешката глава, действа един истински оригинален физически процес. Не отпечатък на нещо друго, а тук е това, което извършва своя собствен процес. В този физически процес на главата обаче всъщност имаме нещо двойствено, взаимодействието на два процеса. Случващото се там е взаимодействието на два процеса, които могат да се про-

---

* Относно рисунките виж стр. 167/168.

зрат, ако се разгледат духовно-изследователски заедно с някои други процеси, протичащи във в Космоса.

Ако разгледате във в Космоса, в прапланините, процеса, който се изразява като шистообразуване, образуването на шисти, именно на всичко това, което от кварца води до шистообразуването, тогава в силите, действащи вътре в този процес, в произхождащия от силициевия диоксид шистообразуващ процес имате полярно противоположния процес на това, което тук, от една страна, се разиграва във физическото образуване на главата. Това е важна взаимовръзка между човека и неговото обкръжение. В човешката глава се намира процесът, който се разиграва навън в минерализирането. Днес дори за геологията е ясно, макар още не напълно, че процесът на шистообразуването, процесът на всяко минерализиране, в което участва кварцът, силицият, е свързан с това, което може да се нарече девегетализиране². В известна степен в шистообразуването трябва да търсим растителния свят, който е станал минерален свят и като се стремим да разберем това девегетализиране, което е равнозначно на шистообразуването на Земята, схващаме този процес, който по друг начин се разиграва в неговата полярна противоположност тук, в човешката глава. Но редом с него протича и друг процес. И този друг процес, който протича заедно с него, трябва да го потърсим във в света. Трябва да го потърсим там, където например се образуват варовиците. Днес е почти геоложка истина за външната наука, че варовиците почиват главно на един процес на земното образуване, който можем да наречем деанимализиране³.

Това е противоположният процес на еволюционното развитие, достигнало до животното. И отново тук, вътре, се разиграва полярно противоположният процес. Ако припишем на

---

² Минерализиране на растителния процес, живата растителна същност изгубва живота си и се превръща в минерал. – Бел. пр.

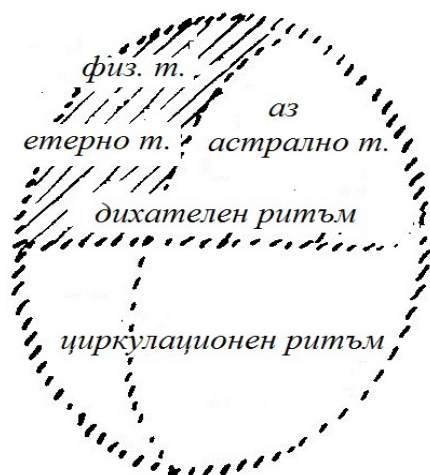
³ Минерализиране на процеса на животинската същност, отделяне на калция от живите животни. – Бел. пр.

силиция и калция, които са стигнали до покой процеси, участие в образуването на човешката физическа глава, трябва да сме наясно, че в това физическо образуване на главата на човека се намесва нещо, което играе много значителна роля във, в цялата природа поне на нашата Земя. Същевременно още сега можем подготвително да се ориентираме, че кварцът, силицият, има съществено сродство с разиграващото се във физическата глава. Говоря ли за силиция, това е именно сигнала до покой процес. А процесът на образуването на варовика, стигащ до покой в калция, има нещо общо с противоположния полюс, с всичко това, което полярно действа заедно с другата сила в човешката физическа глава. Тези процеси, които точно днес можем да ги потърсим около нас, в човешката глава се намират във взаимна връзка с други процеси, които не ги намираме на Земята, които се намират само в отпечатъка, доколкото главата е отпечатък, отражение на етерното, астралното тяло и аза.

По отношение на тези същности на човешката природа имаме именно сигнали до покой процеси, които не са непосредствени земни процеси. Само това, което посочих като същинската физическа глава, е оригинален земен процес в човека. Другите процеси не са същински земни процеси, макар, както ще видим, да ги срещаме свързани със земните процеси.

За да дойдем до цялостна представа, бих искал веднага да кажа, че когато преминем към втори член на човешкия организъм – грубо казано гръдният кош, като го локализираме, – който е онази част в човешкия организъм, която обхваща главно ритмическия човек, трябва схематично да го разделим на дихателния и циркулационния ритъм. Искаме ли да обхванем като цялост този втори член на човешкото същество, трябва да кажем, че всичко, което тук (виж рис., стр. 17) означих като организация на дихателния ритъм в широк смисъл, е първоначално отпечатък на аза и астралното тяло. Както главата е отпечатък на аза, астралното и етерното тяло, така и това, което тук е дихателен ритъм, е отпечатък на аза и астралното тяло и има нещо оригинално действащо за себе си (виж рис., защри

ховано), в което обаче действат заедно физическото и етерното тяло. В човешката глава само физическото тяло действа оригинално за себе си. Етерното тяло е също отпечатък. В ритмичната система на дишането обаче имаме оригинално взаимодействие между физическото и етерното тяло, а азът и астралното тяло имат своя отпечатък. Това е главно така и в организацията на циркуляционната система, но по-слабо, понеже цялата веществообмяна навлиза в циркуляционната система. Там обаче започва вече това, което важи и за двигателно-веществообменния човек. Тук крайниците с всичко, което навлиза там като веществообмяна – с изключение на същинската циркуляция, т.е. съществуващото там движение, – е главно отпечатък на аза и взаимно действие на физическото, етерното и астралното тяло (виж рис.), така че можем да кажем: Ако разгледаме гръдния човек, в него имаме като отпечатък само това, което се отнася до аза и астралното тяло, а и оригинална организация, която не е само физическа, а оставя физическото да се прояви като проникнато и диференцирано от етерното. Това е по-силно изразено при дихателния ритъм, а при циркуляционния организъм се намесва нещо от веществообмяната. Това го виждате като проявяващи се по различен начин взаимодействия в различните

части на човека. Съставните същности на човека, които в науката за духа наричаме физическо, етерно, астрално тяло и аз взаимодействат по различен начин в тези различни физически области, които означаваме като главова, гръдна и двигателно-веществообменна система. Главата на човека, представена като процес, всъщност е главно физическо тяло, защото това, което не е физическо тяло, е отпечатък, отражение на аза, астралното и етерното тяло. Средният човек представлява предимно взаимодействие между физическото и етерното тяло. Каквото не е физическо и етерно тяло, е отпечатък на аза и астралното тяло. Двигателно-веществообменният човек изцяло е – само че имаме навлизане едно в друго на последните две – оригинално взаимодействие на физическото, етерното, астралното тяло – но както обясних, това навлиза в другите членове – и отпечатък на аза (виж рис.).

Необходимо е първо да схванем какво можем да намерим в средния човек като адекватно на онзи процес във физическото, при физическата главова организация, който е стигнал

до покой в кварца, в силициевия диоксид. Тук особеното е, че в средния човек процесът на образуването на кварца действа много по-силно, по-обширно. В главата той действа по-неж-но. Тук, в средния човек, той е по-силен, по-разпространен, в известна степен по-диференциран. А най-силно той действа в двигателно-веществообменния човек. Вземем ли под внимание свързания с кварца процес, би трябвало да кажем: Този процес действа най-силно там, където следва да бъде в помощ на аза – после ще видим взаимодействията му с другите процеси, – той подпомага въздействието на самостоятелния аз, който има само своя отпечатък във физическия веществообменен човек. Този образуващ кварца процес действа най-силно там, където следва да дойде на помощ на аза, за да действа той върху дви-гателно-веществообменния човек. Процесът, който можем да характеризираме чрез кварца, действа по-слабо там, където е необходимо да помогне само на астралното тяло, а най-слабо там, където трябва да помогне само на етерното тяло, т.е. в главата.

Бихме могли да го кажем и в обратен смисъл: Относно това, което разглеждаме като процес, стигнал до покой в си-лициевия диоксид, можем да кажем, че в организацията на човешката глава този процес действа най-често веществено, като вещество. Той действа най-слабо като сила по отношение на динамичното. Но там, където действа най-слабо като сила, той действа най-силно, когато се приближава до покоя във веществото. Схванем ли кварца като намиращо се пред нас ве-щество, трябва да кажем, че неговото въздействие е най-силно в главата. Разгледаме ли го като външен знак на даден процес, тогава трябва да кажем, че действа най-слабо в главата. Там, където е най-силното веществено действие, е слабото дина-мично действие. В средния човек вещественото и силовото действие на кварца се намират в приблизително равновесие. А в двигателно-веществообменния човек, преобладава главно силовото действие. Там се намира най-слабото веществено действие и най-силното силово действие, така че това, което

представлява образуващ кварца процес, всъщност протича организиращо в целия човек. Както се запитахме как се представя взаимодействието между физическата организация на главата и външното обкръжение, с което човекът е във взаимна връзка, така можем да се запитаме и какво е взаимодействието на средния човек с обкръжението навън, доколкото в него е организацията на дихателния ритъм.

Искаме ли да изследваме духовнонаучно и да разберем човешката глава, трябва да разгледаме двата процеса на земното образуване – варовиковия, образуването на калция, и кварцовия процес, образуването на силициевия диоксид. Нека да се занимаем още по-подробно с тях. Лежащото по-малко навън, по-малко периферно, повече вътре в човека, т.е. организацията на ритмичната дихателна система, доколкото тя представлява оригинално, първично (не като отпечатък) взаимодействие на физическата и етерната същност, където се впитат отпечатъците на аза и астралното тяло, първоначално не ни насочва към нищо в обкръжението, което да съществува директно като процес, което непосредствено да се намира в природата вече като процес. Поне обикновено няма подобно нещо. Искаме ли да намерим там някой характерен процес за това, което става чрез своеобразното взаимодействие на аза, астралното тяло – които са повече или по-малко свободни, понеже са си създали отпечатъци – и оригиналното взаимодействие на физическото и етерното, искаме ли да потърсим във външния свят някакъв съответен на цялото това взаимодействие процес, би трябвало, за да го имаме наистина, сами да го произведем. Ако изгорим растителни вещества и получим растителна пепел, отразеният тук процес, представен в изгарянето, в получаването на пепелта и в стигането на процеса до покой в пепелта – ще говорим и за отделните видове пепел, – това, което се отразява в огнения процес и в получаването на пепелта, е по подобен начин сродно с дихателния процес, както силициевият процес е сроден с процеса, който физически протича в главата. И ако искаме в този образуващ пепелта процес да задействаме това, което

има своето съответствие в дихателния ритъм, тогава не можем, естествено, да го въведем в дишането – никога не можем да го направим в човешкия организъм, – а трябва да го въведем там, където в известен смисъл е другият полюс на въпросното. Ако го нарисувам (виж рис.), тук ще имаме дихателния ритъм и циркуляционния ритъм. В процеса на дишането пепелта от растенията съответства на това, което характеризира действащите процеси. Но ние трябва да доведем в действие тези процеси на растителната пепел по обиколния път на веществообмяната в другия полюс, в организацията на циркуляционния (виж рис.). Трябва да присъединим, да включим растителната пепел, т.е силите ѝ, в циркуляционния ритъм, за да предизвикаме полярното ѝ противодействие в процеса на дихателния ритъм.

Тези взаимовръзки се представят пред съзерцанието така, че се вижда как те са изключително важни за разбирането на човешкия организъм. Защото сега ние получаваме това, което се намира в процеса на шистообразуването и което има нещо общо с целия човек, и когато го приложим тук върху изгарянето

табло № 1

на растението и получаването на пепелта, имаме една представа за средния човек, който също се разделя на две – дишане и циркуляционен ритъм. Можем да си изградим представа като си кажем, имайки предвид дихателния ритъм, че строежът на органите там се дължи главно на един процес, полярно проти-

воположен на процеса, който се появява, когато изгорим растителност и получим пепелта. В известен смисъл това е борба в процеса на дишането, постоянна борба срещу образуването на растителната пепел, но борба, която води до проникване в организма на противоположното, действително предизвикващо този процес. Като хора ние сме поставени на Земята, където протичат силициеви и калциеви процеси. Нямаше да сме хора, ако тези процеси ни изпълваха. Ние сме хора поради това, че носим в себе си полярно противоположните процеси, че можем да противодействаме на образуващия кварца процес и да носим в нас противоположния полюс, също така да противодействаме на образуването на варовика и да носим в нас противоположния полюс. Тези полюси ги носим в нас в изграждането на главата ни и освен това в целия човек в онова степенуване, което представих. Чрез нашия дихателен ритъм носим в нас борбата срещу образуването на растителната пепел. Ние носим в нас противоположния полюс на процеса на изгарянето на растителността и образуването на растителната пепел. Когато се разберат тези неща, няма да ни изглежда учудващо, че в известна степен, ако се изразя грубо, се предизвиква удар и противоудар. Съвсем ясно е, че ако засия в организма образуващия кварца процес, ще се модифицира и противодействието, както и ако внесе в организма продукта от процеса на изгарянето, ще произведе противодействието и тогава се появява въпросът: «Как можем да владеем това действие и противодействие?» Това е, което, ако го означа абстрактно, ще кажа, че става въпрос първо да познаем кои от процесите – но нагоре чак до аза – се намират в човешкия организъм и кои процеси са вън, извън човешкия организъм. Тези процеси са диференцирани вътре и вън. Но вътре и вън те са полярно противоположни един на друг. И в момента, когато внесе вътре нещо, което според своята природа следва да се намира извън моята кожа, или когато нещо, макар и чрез слаб натиск на тялото действа отвън навътре, макар че не бива да действа отвън навътре в организма, се получава вътрешно противодействие. В този момент аз имам задачата да създам

едно такова вътрешно противодействие спрямо нещото. Ако например констатирам, че в човека вместо нормалното противоположно действие на образуващия кварца процес съществува прекалено силна, интензивна склонност към този процес, аз мога да го регулирам отвън, като внеса въпросното вещество и предизвикам противодействието, то се появява само.

Това постепенно ни довежда да прозрем взаимодействието на човека с неговия външен свят. Ако наистина стигнете до разбирането как лежащото в образуващия кварца процес най-често идва насреща на аза като силово влияние, когато азът иска да действа през крайниците и веществообмяната, и освен това знаете, че вещественото действие в образуващия кварца процес е най-силно в човешката глава, можете да си кажете, че силовото действие трябва да дойде на помощ на аза с намалена интензивност в човешката глава и тогава имате възможност да прозрете как този аз действа степенувано в човека. В отношението на аза на човека към двигателно-веществообменната система всъщност е заложен зародишът на човешкия егоизъм. Към тази система на човешкия егоизъм принадлежи и сексуалната система. Азът пронизва най-силно човешкото същество с егоизма точно по пътя през сексуалната система.

Ако схванете това, ще си кажете: Тогава има известно противоречие между начина, по който азът си служи с кварца, за да действа върху човека от страна на двигателно-веществообменната система, и начина, по който този аз действа чрез кварца върху човешката глава. Там той действа в известна степен неегоистично. И когато се изследва духовнонаучно, се вижда как той действа диференцирано.

Ако ви представя схематично това забележително действие, би трябвало да кажа: Това, което върши азът в човека чрез силиция (виж рис., стр. 24, червено) от страна на веществообмяната – сега като истински организационен елемент, – обхваща човека, свързва в известна степен всичко, което като сокове се намира в човека в недиференцирано единство, така че то е недиференцирана единна общност.

Всичко, което представлява същия процес, но по отношение на силите е възможно по-слаб процес на образуването на кварца, действа в противоположен смисъл (виж рис., жълто), то действа диференциращо, излъчващо. От долу нагоре чрез силиция човекът бива обобщен, недиференциран, от горе надолу той бива диференциран, разграничен. По отношение на човека това означава, че органично наличните сили в главата биват диференцирани в тяхното въздействие върху отделните органи. Те биват, така да се каже, импулсирани чрез своеобразния кварцов процес в главовия организъм да действат правилно в своите органи, да се разпределят правилно в сърцето, черния дроб и т.н.

Тук заставаме пред този процес, който, ако действа от долу нагоре, смесва всичко в човека, ако действа от горе надолу, пластично разграничава всичко, в известна степен владее организацията и създава ред в отделните органи. Ако си изработим възгледи за това, което се появява при човека, от една страна, чрез сливането, а от друга страна, чрез диференцирането в различните органи – следователно диференциращото организиране като противоположност на синтезиращото организиране – и как това може да стане нередовно в отделния човек, тогава

се учим постепенно да лекуваме човека в тази насока, когато нещо не е в ред с него. Това ще го видим в следващите лекции. Само че относно изследванията в тази насока трябва да бъдем извънредно предпазливи. Какво прави, да речем, външната наука, когато изследва човешкия организъм? Тази външна наука казва например, че в човешкия организъм има силиций, флуор, магнезий, калций. Външната наука казва за силиция, че е в косите, в кръвта и в урината. Но нека да вземем тези два случая – силиций в косите и в урината.

За материалистическата наука няма нищо особено в това, че когато изследва косите, вътре открива силиций, и когато изследва урината, вътре също открива силиций. Но съвсем не е съществено, че някъде се открива някакво вещество. Това изобщо не е важно, защото силицият се намира в косите, за да действа оттам. Не напразно имаме косите, защото от косите се излъчват сили към организма, най-фини сили се излъчват от косите обратно в организма. В урината имаме силиций, защото там той е нещо излишно. Той не е нужен там и се отделя. Напълно безразлично е, че е вътре, там той не действа, а се изхвърля това, което не е нужно да действа, което е прекалено много. Това е именно онзи силиций, който не бива да остава в организма, който няма ни най-малкото значение за него. Така е, когато изследваме някои отделни вещества. Нека да вземем за пример магнезия. Ако в зъбите няма магнезий, те няма да са зъби, понеже за зъбите в магнезиевия процес се намират онези сили, които взимат извънредно голямо участие в изграждането им. Чухте това от лекцията на професор Рьомер⁴. Но материалистическата наука казва, че магнезият се намира в млякото. В

---

⁴ *Оскар Рьомер*, 1866-1952, проф. д-р мед. дент. директор на зъболекарския институт към университета в Лайпциг, от 1925 г. декан на медицинския факултет на университета в Лайпциг. Публикации: «За зъбния кариес в светлината на резултатите от духовните изследвания на Рудолф Щайнер», Щутгарт 1921 г. За тази тема той е държал многократно лекции също и в присъствието на Рудолф Щайнер.

млякото обаче магнезият няма никакво значение. Там млякото е достатъчно мощно, за да изхвърли магнезия, който е вътре в организма. Магнезият няма какво да търси в млякото. Можем естествено да анализираме, но при лактацията нещата са такива, че лактационният процес може да се породи чрез това, че отблъсква магнезиевите сили. Ние узнаваме нещо за тази своеобразна противоположност в изграждащия зъбите процес и в лактацията само чрез това, че знаем как магнезият, който участва в изграждането на зъбите, е нещо съществено, нещо, което динамично е необходимо там. В лактацията той е нещо като петото колело на колата и се изхвърля. Същото се отнася например за флуора, който е нещо съществено в глечта на зъбите, без който не можем да разберем целия процес на израстването на зъбите. В урината той също се намира, но като нещо, което се изхвърля, което вътре няма значение. Флуорът в урината е това, което организмът изхвърля, понеже не се нуждае от него.

Само физическото изследване дали нещо се намира някъде, не определя кое е същественото, а навсякъде трябва да се знае дали нещо е активно и с право се намира на въпросното място, или е там, понеже е изхвърлено. Това е решаващото. И важното е да си усвоим такива понятия, за да разберем човека, а също и другите органични същества в техните здравословни и болестни състояния. Човек винаги е принуден, когато говори повече популярно, да не взема под внимание всички тези помощи, понеже днес имаме много малко общо образование относно по-прецизните понятия в нашата епоха и трябва повече да говори в абстракции, но тогава изобщо не е разбираан. В оборването на материализма той често не е разбираан.

Слезе ли се обаче надолу – можем да слезем още в напълно различни области – в характерното за онези области, които ученият следва да познава и за които има факти, които той може да изследва, тогава точно чрез науката за духа се стига до местата, където може да се покаже, че представата за нещо, което се анализира като вещество и се изследва от физико-химичната наука, за което може да се каже, че това и онова е вътре, една

такава представа не води човека до нищо, освен всъщност до заблуди.

Това е, което исках да кажа като въведение. Утре ще продължим по-нататък.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 12 април 1921 г.

Днес ще разгледаме човека по отношение на взаимовръзката му с неговата свръхсетивна същност, за да разберем от тази гледна точка патологичните и терапевтичните проявления. Вчера трябваше да характеризираме физическото тяло и казахме, че същинска физическа дейност в човека има само в главата. Ако искаме правилно да разглеждаме физическото тяло, естествено трябва да се издигнем и до правилното конкретно разглеждане на етерното тяло. Защото когато прозрем човека, откриваме, че обособена физическа дейност на физическото тяло има само в главата. В другите членове на човешкия организъм е налице по-скоро недиференцирано взаимодействие между физическото тяло и висшите, надсетивните съставни същности на човека. Свръхсетивните съставни същности могат да функционират в главата в или чрез мисленето, чувстването и волята затова, защото там те имат своите отпечатьци, своите етерни, астрални и азови отпечатьци. Те са там като отпечатьци, в известен смисъл като образи, картини на свръхсетивните съставни човешки същности. Само физическото тяло няма още отпечатък в главата; то си го изгражда едва с течение на живота. Поради това физическото тяло има, бих казал, чисто физическо действие в главата. В другите членове на човешката природа няма чисто физическо действие.

Казаното вчера, че азът си създава отпечатък, не е разбрано от някои слушатели. Азът си създава отпечатък – това е изречение, което ще се разбере правилно, ако не се тълкува в обикновения физически смисъл. Разбира се, това, което азът си създава като отпечатък, когато е още свободно, както то е в двигателно-веществообменната система, не може да се изследва, като се използва сравнението с гипсов отпечатък, а отпечатъкът, който си създава азът, е много подвижен. Ще го разберете дори по-добре, когато вървите, отколкото когато стоите. Отпечатъкът,

който си създава азът, е отпечатък в една силова система, който се вижда, когато се вникне в цялата взаимовръзка от сили, също и в изправения стоеж. Вътре се намира физическият отпечатък на аза. Не бива да търсите отпечатъка на аза като нещо, което може да се сравни с гипсов отпечатък, а тук става въпрос за отпечатък в една силова система. Вчера дори посочих, че азът се отпечатва в топлинните разлики в главата, във вида и начина, по които главата се прониква с топлина в различните си органи. Това е азовият отпечатък. Този азов отпечатък е отпечатък в една система от сили, а именно в система от топлинни сили. Следователно азът си създава отпечатъци по различни начини. Където няма други въздействия върху човешкия организъм, там той си създава един чисто механичен силов отпечатък. По отношение на двигателно-веществообменната система азът си създава динамичен уравновесяващ силов отпечатък. Но този факт трябва да го имаме предвид, понеже човекът действително е различен според това дали стои или върви, или дори плува. Това, за съжаление, рядко се взима под внимание. И за нещо, за което се вижда, че твърде малко се взима под внимание, от гледната точка на науката за духа трябва да се каже: От границите, поставени от съвременната наука, много ясно се вижда къде тя не достига, но там все още се намират факти. В това отношение например ме заинтересува нещо, което сега само ще загатна, в известен смисъл ще поставя пред вас като въпрос, на който обаче ще бъде отговорено в течение на лекциите. Проследих обичайната литература до определена точка и почти навсякъде срещнах израза: «Количеството на вдишания и издишания азот не се различава особено.» Това изречение можете да го срещнете навсякъде. Само че то не е истина. Числовите показания веднага показват, че не е вярно, че се издишва повече азот, отколкото се вдишва. И понеже материализмът нищо не може да направи с тази разлика, затова я игнорира. Той просто махва с ръка. И много такива неща се срещат в съвременната наука. Както казах, сега искам да поставя това като въпрос, а по-късно ще се върнем към него.

Сега нека да се занимаем с това, което се намира в човека като етерно тяло. Естествено е, че това етерно тяло не се разглежда от сегашната физическа наука в неговото диференциране. Когато стигнете до убеждението, че това етерно тяло съществува, тогава ще трябва да си кажете: «Какво би станало, ако физическото тяло се разглежда така, че човек да си каже: стомах, сърце, черен дроб, та всичко това е едно, всичко е размито едно в друго.» Какво би означавало това? Но така се отнасяме към етерното тяло, когато си го представяме просто като общ, малко диференциран облак. То наистина трябва да се изучава и днес ние ще видим как изучаването му е свързано с една съвсем важна представа, която при последния курс сме разглеждали от друга гледна точка, но днес ще я посочим от духовнонаучната гледна точка.

Когато изобщо наблюдаваме етера, от който човешкото етерно тяло е член, една особена, отделена от него част, когато общо взето разглеждаме етера, той се представя, както вече знаете от обикновената духовнонаучна литература, не като недиференциран, а първоначално се представя като състоящ се от четири вида етер: топлинен, светлинен, химичен и жизнен етер. Светлинният етер е една дума, която естествено е избрана от гледната точка на зрящия човек. Това, което е свързано със светлината, е превъзходно въздействие на този вид етер за зрящия, но вътре има и други въздействия, които оставяме настрана, понеже в по-голямата си част ние сме зрящи хора. Ако в по-голямата си част хората биха били слепи, те биха дали друго име на този вид етер, понеже другите елементи биха изпъквали повече; при слепите е така.

Третият вид етер е химичният етер. Той е това, което действа предимно в така наречената химическа част на спектъра и когато говорим за химичния етер, не би трябвало да си представяме силите, които действат в химическата синтеза, а силите, които са им вътрешно противоположни. Етерните сили винаги са полярни на силите, действащи във физическите вещества. В една химическа синтеза етерните сили действат

анализиращо. Навсякъде в синтезиращите сили се намират и анализиращите. А когато правим химически анализ, тогава за духовния наблюдател нещата винаги изглеждат така: Ние извършваме един химически анализ – искам схематично да го покажа, – това означава, че разпадаме химически някоя субстанция и докато етерните сили се синтезират (сгъстяват), етерното тяло се отдръпва, точно както духовно-душевната същност на човека се отдръпва при смъртта му.

табло № 2

Пред този, който наблюдава, бих казал, с духовните си очи, един химически анализ, след като е разделил веществата, се появява и остава в сгъстена форма един фантом на химичното вещество. Това се казва, за да не си представяте под химичните етерни сили само химичните синтезиращи и анализиращи сили, а винаги и тяхната полярна противоположност.

Като особен етерен вид ще разгледаме жизнения етер, същинския оживяващ елемент в органичните същности.

жизнен етер

химичен етер

светлинен етер

топлинен етер

табло № 2

Този етер е общо взето съществуваща същност във Всемира и като такъв не може да се види непосредствено с физическите сетива. В това отношение науката днес е станала малко по-честна от преди, понеже разбира, че теориите за етера не могат да се изградят само от физическото разглеждане. След като изграждаше безброй такива, в релативирането тя стигна дотам да каже: «Няма никакъв етер, трябва да си обясняваме света без етер.» Това означава, че тя е станала честна и чрез Айнщайн⁵ признава, че не може да се стигне до никакъв етер, ако се изхожда от физическото наблюдение; но не се стига и до друг метод на наблюдение. Понеже етерът не е достъпен за разглеждането, науката просто го изключва.

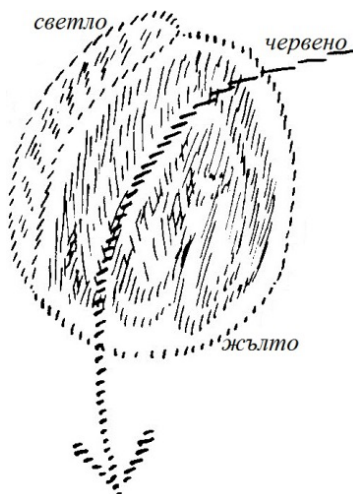
Когато нещо свръхсетивно си е създадо отпечатък във физическо-сетивното, тогава появилият се отпечатък става проводник за свръхсетивното. И така, етерът, всеобщият етер си създава отпечатък във водната част от човешката глава. Това, което разгледахме като водно съдържание на мозъка, не го приехме като недиференцирана вода. То е също така вътрешно организирано, както са организирани твърдите органи. Особен начин на разглеждане на човека е, ако го приемаме така, както го рисуваме. Ако го рисуваме тук с черния дроб и стомаха, тази рисунка е само силует от това, което е здраво вплетено в течностите и въздушните части, и ние винаги рисуваме само това, което е разположено вътре като малки зрънца. То не е дори и десет процента от целия човек. В действителност човекът, ако го разглеждаме физически, е също водна, въздушна и топлинна организация. Водата – имам предвид течностите – е също така организирана в него, както и твърдото. Това никога не го рисуваме, когато правим анатомически или физиологически илюстрации. Естествено водното съдържание в човека като субстанция непрекъснато се разтваря и обновява. То се задържа в определена форма само мигновено, но въпреки това има

---

⁵ Алберт Айнщайн, 1879-1955; «За специалната и общата теория на относителността».

форма. В тази водниста част на човешката глава имаме именно отпечатъка на етерното, така че, когато рисувам схематично, би трябвало да нарисувам физичното действие, което се намира особено в задната част на главата, така (виж рис., светло):

таблио № 2

Разбира се, то пронизва целия организъм. За течното ще трябва да нарисувам останалото (виж рис., жълто). То е организирано, диференцирано така, че водното съдържание е отпечатък на това, което е с етерна природа. Винаги, когато нещо е отпечатък, то е пропускливо. Понеже окото, разглеждано като същност в истинския Гьотев смисъл, е рожба на светлината,⁶ затова то е пропускливо за светлината. Това, че окото е родено от светли-

⁶ Виж «Гьотевите природонаучни произведения», издадени от Рудолф Щайнер в Кюшнеровата «Немска национална литература» (Събр. съч. 1a-e), том III, *Проект за учение за цветовете*. Първи том, първа дидактична част. Въведение, стр. 88: «Окото дължи съществуването си на светлината. От безразлични животински помощни органи светлината си създава един орган, който ѝ е сроден и така окото се образува от светлината за светлината, за да може вътрешната светлина да пресрещне външната.»

ната, не е само образ, а дълбока истина. Също и ембрионално може да се проследи, че окото всъщност е организирано отвън навътре и затова, понеже е организирано от светлината, то я пропуска. Като цяло главата на човека е пропусклива за етерното чрез своята водна организация, понеже тя е отпечатък, създаден от етерното, така че можем да кажем: Тук етерното може да преминава през главата (виж рис., стр. 35, червена стрелка), изобщо без да се задържа по някакъв начин, без някъде то да е възпрепятствано и може да прониква в останалия човешки организъм.

Това е, което се наблюдава и духовнонаучно. Но трябва да се въведе едно уточнение, а именно че тази част от човешката глава пропуска истински само топлинния и светлинния етер. Топлинният етер не въздейства чрез непосредственото облъчване с топлина, а чрез това, че се намираме в определена климатична зона. Действието на топлинния етер върху човешката глава няма да го търсите в това, дали се изпотявате или не, а само по отношение на това, дали живеете в екваториалната, умерената или студената зона.

Има много по-дълбока взаимовръзка на топлинния етер с човешката глава, отколкото е външната връзка, външното облъчване. По подобен начин ще мислим за влиянието на светлинния етер върху човешкия организъм, доколкото оставаме при физиологията – при психологията е различно, това няма да го разглеждаме сега, – но то е много по-устойчиво, по-дълбоко от само обикновеното влияние на светлината, така че действието на този светлинен етер преминава през етерния отпечатък в човешката глава и реорганизира целия човек. Както казах, човешката главова организация е пропусклива за топлинния и светлинния етер. Не е съвсем правилно, но е приблизително правилно, че човешката глава е малко пропусклива за химичния и жизнения етер. Но сега можем да изоставим това, понеже резултатът, който ще посоча, е следният: Това, което представляват химичният и жизненият етер – както можете да разберете от даденото досега, – е нещо, отблъснато от главовата

организация. Те биват отблъснати. Затова пък преминават през останалия организъм. Поради това, че човекът живее на Земята, той вътрешно се изпълва с жизнения и химичния етер.

Ако мога да се изразя така: въздействията на топлинния и светлинния етер лъчат от всички страни (виж рис., стрелки от горе). Въздействията на химичния и жизнения етер пронизват двигателно-веществообменната система нагоре към вливащите се топлинен и светлинен етер (виж рис., стрелки от долу нагоре).

табло № 2

Също както главата на човека, бих казал, е страхливо организирана, като допуска само следи от жизнения и химичния етер, двигателно-веществообменният организъм всмуква от елементите на Земята жизнения и химичния етер. Тези два вида етер се срещат в човека и той е така организиран, че организацията му достига до правилното разделяне на тези два вида етер, жизнен и химичен етер, от една страна, протичащи от долу нагоре, и от друга страна, топлинен и светлинен етер, течащи от горе надолу.

На човешкия организъм е свойствено, че в известна степен това, което се излъчва отгоре – светлинният и топлинният етер, – не се приема органично по друг начин в долната организация, освен когато протича именно по този път. Също така не бива да

протича по друг начин отдолу към нещо друго. Следователно светлинният и топлинният етер трябва да протичат отвън (навътре), а отдолу жизненият и химичният етер и тези два вида се довеждат до взаимодействие чрез организацията, която изцяло трябва да бъде правилно поддържана, ако човекът следва да се намира вътре в своя нормален организъм.

Ние ще стигнем до разбирането на това взаимодействие, ако наблюдаваме недохранени хора. Когато разглеждаме недохранени в по-силна степен хора, получаваме напълно имагинативното впечатление, до което човекът лесно може да стигне, ако изобщо някога му е станало известно, че съществува нещо като имагинация. Нищо не предизвиква така лесно имагинации, както наблюдаването на болестните състояния на човека. Ако имаме пред нас някой недохранен човек, виждаме, че неговата веществообмяна, това, което става в обмяната, обвързва етера, не го оставя свободен. Вие наблюдавате, да речем, стомаха или черния дроб на някой недохранен човек и виждате, че те задържат жизнения и химичния етер; обвързват го със себе си, не го пускат, така че при недохранения човек жизненият и химичният етер не потичат от долу нагоре. Поради това светлинният и топлинният етер упражняват натиск отгоре и целият организъм започва да прилича на това, което светлинният и топлинният етер извършват в главата. Те така преобразуват целия организъм, че в известна степен той става много подобен на главовата организация. Целият човек става почти глава поради това, че е недохранен. Той, така да се каже, се превръща само в човек-глава чрез това, че е недохранен и това е особено важно при изучаването на недохранването.

Можем да разгледаме човек, който страда от противоположността на недохранването. Само че тези неща се проявяват чрез съвсем особени състояния и винаги трябва да можем правилно да ги наблюдаваме. Естествено вие ще попитате: «Какво е противоположното на недохранването?» Да, за духовния изследовател противоположното на недохранването например в един от случаите е това, което се нарича размекване

на мозъка. Точно както недохранването се дължи на факта, че човекът се прониква с това, което следва да бъде само в главата, което навлиза в горния организъм, така при размекването на мозъка в главата той се прониква с това, което трябва да е налице само в корема, което няма работа в мозъка, трябва да се намира само в корема и само там да действа организиращо. Оттам организъмът преработва прекалено интензивно това, което приема в храносмилателния процес. Той го преработва прекалено, не го задържа достатъчно дълго преди да премине портата, през която то прониква в главата. Следствието от това естествено е, че за въпросната човешка организация поради това, че прекалено много се излива в главата, също и много се яде. Тези неща могат съвършено ясно да се наблюдават в тяхното продължение. Защото точно това е важното, че за да можем изобщо да стигнем до нещо в областта, за която сега говорим, трябва да си изградим представа за продължението на такъв процес. Какво се получава, когато тези процеси, които всъщност в началната си точка са съвсем нормални процеси, каквито са яденето, храносмилането, преработването в корема, отдаването в посока на главата и т.н., бъдат продължени, когато надхвърлят нормално поставената им от организацията цел? Тогава при недохранения човек чрез нередовността, която се получава долу, или при прехранения човек чрез нередовностите горе, се появява ненормална взаимна работа на двата вида етер. Видовете етер не действат заедно така, както трябва да действат в човешкия организъм. И в това, че идващият отвън етер неправилно взаимодейства с издигащия се от вътрешността нагоре етер, се поражда следното: Всеки вид етер, който действа отвън и не се спира на правилното място, а много по-силно прониква човека, отколкото би трябвало, е отрова за човешкия организъм, действа отравящо, така че можем да кажем, че етерът, когато не бива спрян на правилното място, е отрова за човешката организация. Той трябва да взаимодейства по правилния за него начин с отвътре стремящия се нагоре етер.

И погледнем ли вътрешния етер, другия вид етер, който

действия отвътре, то надхвърлящото му мярката действие общо взето е размекващо, разхлабващо, разкисващо, разлагащо. Докато противоположното му, отравящото действие се състои в това, че в известна степен човекът се вцепенява, втвърдява, вкочанява, чрез другото действие той се разлива, разтапя се. Прекалено много живот се излива върху човека, прекалено много химично-полярното. Той не може тогава да съществува, а се размеква. Това са две противоположни въздействия – отравящото и размекващото въздействие. Когато разглеждаме човека така, се питаме какво всъщност представлява той? Доколкото е физически човек, той е органично същество, което държи разделени по правилния начин двата вида етер и ги оставя правилно да взаимодействат. Цялата човешка организация всъщност е устроена така, че двата вида етер да действат в нея по правилен начин.

Сега се доближаваме до казаното, че човекът е детайлно организиран. Ясно е, че и по отношение на водата, въздуха и топлината той е диференциран, това означава детайлно организиран. Но той е диференциран и по отношение на етера. Само че това диференциране е флукутиращо, колебливо, непостоянно. Това е постоянно взаимодействие, като, от една страна, от горе надолу и от периферията непрекъснато протичат светлинният и топлинният етер, а от друга страна, жизненият и химичният етер се насочват от долу нагоре, така да се каже, действат центробежно навън. Така се поражда образуването на етерния човек, което всъщност е преустройство на вихровото, спираловидното движение, което се образува от сблъсъка на тези два вида етер. Образът, който се поражда пред вас, трябва да бъде разбран от взаимодействието на двата вида етер. Важно е да се изградят представи за здравия и болния човек, именно изхождайки от още малко забелязваните процеси като недохранването и прехранването. При органичното прехранване обаче човек още не е прехранен, ако само си препълва стомаха. Дори да има прекалено добро храносмилане, няма непременно да се касае до прехранване в смисъла, че храносмилателният процес

е увреден и нещата не се преработват. Трябва да се опитаме да изходим от това, което наблюдаваме при началните процеси, които са изцяло присъщи на нормалния човек. Трябва също да се каже: Ако не бихме могли да се разболяваме, не бихме могли изобщо да бъдем хора, защото болестта е само продължение на процесите, от които се нуждаем, които непременно трябва да имаме, но надхвърлящи мярката. Здравето всъщност е състояние на човека, в което разболяващите и лечебните процеси се намират в съответното равновесие. Човекът не е застрашен само когато се проявяват разболяващите процеси, а и когато лекуващите процеси надхвърлят целта си. Тогава също е застрашен. Затова при въвеждането на оздравителния процес се касае да не се действа прекалено интензивно, иначе се надхвърля целта, човек изгонва болестта, но там, където е стигнала до нулевата точка, тя прескача в обратната посока.

Това особено силно се проявява в древните мирогледи, където е имало още инстинктивни терапевтични възгледи. Вярвам, че всеки, който се занимава с темата, ще признае, че в древните култури е имало прекрасни терапевтични възгледи, изхождащи от човешките инстинкти, които само не са могли да бъдат прозряни съзнателно, но са съществували дори там, където са изпаднали в упадък, както при сегашните диви народи все още могат да импонират.

Веднъж, преди не много време, дилетантското тършуване в тези неща можа да предизвика извънредно голяма сензация при някои господа, които в други области бяха извънредно учени специалисти. Когато избухна кавгата между йенските и берлинските учени относно питекантропа, *Pithecanthropus erectus*, тогава Вихров⁷ възрази на Хекел,⁸ че питекантропът, намерен чрез Дюбоа,⁹ има ясни заздравявания, заздравели

⁷ *Рудолф Вихров*, 1821-1902, професор по патологична анатомия във Вюрцбург и Берлин.

⁸ *Ернст Хекел*, 1834-1919.

⁹ *Eugen Dubois*, 1858-1940, холандски военен лекар. Публикации: «*Pithecanthropus erectus*, една човекоподобна преходна форма», Ба-

костни наранявания, при които съвременният лекар може да тълкува, че е проведено изкуствено лечение. Това беше едно от главните възражения на Вихров и оттам той констатира, че този питекантропус еректус е бил излекуван от някой лекар, следователно тогава вече е трябвало да има лекари като Вихров в Университета, нали, които да приложат външното лечение, и затова питекантропът не може да е междинно звено, понеже човекът го е нямало още тогава, а трябва да е именно човек. Възможно е и един истински лекар да е могъл да излекува една маймуна, но това не се е предположило. От друга страна, когато всъщност също така дилетански се рови в нещата, понеже се изразява само едно всеобщо чувство, се казва, че при животните стават и природни спонтанни излекувания, без да се намесва някой човек, които изглеждат също както заздравяването при питекантропа.

Искам с това само да подчертая какви неясни понятия съществуват днес. Много неща са написани и публикувани за този случай в началото на деветдесетте години на миналото столетие, така че от една кавга между учените се вижда как такива неща могат да се появят и днес.

В инстинктивните представи на примитивното човечество наистина откриваме това, което би могло да се нарече инстинктивна терапия. И от тази инстинктивна терапия произлиза много важният израз: «Не бива с всеки неблагоприятен човек да се споделя изкуството на лекуването, понеже така същевременно ще му бъде издадено и изкуството на разболяването.» Това е едно изречение в древната медицина, което морално е било много строго спазвано, и е един от тези изрази, които показват основанията, защо нещата в школите са били държани в тайна.

В разболяващите процеси имаме само продължаване на това, което непременно трябва го да има в здравия човек. Ако не се разболявахме, нямаше да можем да мислим и чувстваме. Всичко, което се изживява в мисленето и чувстването, органич-

---

тавия 1894 г.

но е силова система, която, ако надхвърли мярката си, разболява. И освен това същинският физически процес протича само в една част от човешката глава. Този протичащ в човешката глава процес е необходимо паралелно явление към човешкото азово изживяване. Ако този процес е нарушен, ако виталният процес в човека преобладава над чисто физическия процес, тогава азът бива потиснат по определен начин също и в своето съзнание. И всяко излизане на човека извън себе си, когато хората стават слабоумни или нещо подобно, почива и на това и трябва да бъде познато от предхождащото като чисто физически процеси в човека. Естествено тогава могат да съществуват и други органични причини.

Това, което започва от човешката глава и оттам се излъчва в целия организъм, е чисто физически процес, който в момента, когато настъпи смъртта, се излива в целия организъм. Този момент, който се намира в човешката глава или поне изхожда централно оттам, винаги съществува. Той бива само парализиран от виталния процес, произлизащ от останалия организъм. Човекът постоянно носи в себе си силите, които го довеждат до смъртта, и той не би бил никакъв аз, ако не би носил в себе си силите на умирането. Като физически ходещ по Земята, човекът би могъл да си пожелае да бъде безсмъртен като физически човек само ако се откаже да има азово съзнание. Обръщам вниманието ви на това, че е необходимо да се изработи известна задълбочена способност за наблюдение на външното потвърждение на тези неща и би било много плодно, ако се напишат повече дисертации върху влиянието на подмладяващите мерки, които въздействат върху духовно-душевната нагласа на човека срещу това; като естествено не се казва нищо срещу такива подмладяващи мерки, защото човекът носи копнежа в себе си да продължи живота си поне с няколко години, макар и за сметка на малко слабоумие. Тези неща, които действително съществуват, които също се пренебрегват, както например по-голямото издишано количество азот в сравнение с вдишаното, тези неща наистина трябва да има предвид този, който иска да се

занимава по подходящия начин с болестните и лечебните процеси. Защото в същата степен, в която се разглеждат детайлите в човешката организация, човек се доближава до познанието на процесите, които се проявяват като болестни процеси, които не са нищо друго освен превръщане на фините процеси в по-груби. Това, което казах, е само превръщане на тези фини процеси в по-груби. Но трябва да кажем, че срещу действащия в човека физически процес, проникващия в него физически процес, се противодейства толкова дълго, колкото е възможно от страна на аза, който обаче е обвързан с тази противоположна работа, с тези реакции. Работи се насреща дотогава, докато физическият процес вече не е така силен. Този физически процес е това, което винаги съдържа умирането в човешкия организъм, което лежи накрая в умирането. Когато физическият процес хипертрофира, така че да не може вече да бъде овладян от страна на аза, тогава азът трябва да се отдели от физическото тяло, което естествено може да се случи също ако на някое място в тялото се появи прекалено силно физическо действие и в ранна възраст то повлече със себе си и другите, така че можем да кажем, че човешкият аз е тясно свързан със смъртта.

Аз – смърт

табло № 2

Най-вярно изучавате аза, когато изучавате смъртта, но не по мъглявия начин, както хората си представят смъртта, където се допускат различни неща. Нали, както хората днес си представят смъртта, така могат да си представят и разрушаването на една машина, защото при смъртта те си представят само, че нещо престава да съществува. Те не си представят реалния процес. Като смърт хората си представят разрушаването на една машина. Но да си представяме нещата така, не означава нищо, а трябва да се стигне до конкретните факти. Прекъсването на живота не е смърт, а за човека смъртта е това, което обясних

тук, за животното е съвсем различно нещо. Хората, които разглеждат смъртта при човека и животното като равностойни, ако намерят ножче за бръснене, казват, че ножът си е нож, но щом ножът е нож, нека да започнат да режат месото с ножчето за бръснене. При някои смъртта е смърт. Но смъртта при човека е различна от смъртта на животното, както вече съм казвал. При животното, което няма аз, а само астрално тяло, смъртта е нещо съвсем различно, там смъртта почива на действието на съвсем другояче устроеното астрално тяло.

Болестта е това, в което носещите смъртта сили са слаби, в нормалния организъм те са потиснати в известна степен. Както смъртта е свързана с аза, така болестта е свързана с астралното тяло:

Астрално тяло – болест

В астралното тяло всъщност се намира свързаното с болестните процеси. А това, което прави астралното тяло, се изразява от своя страна в етерното тяло. Затова болестта се проявява в своя същински отпечатък в етерното тяло. Но етерното тяло няма непосредствено нещо общо с болестта.

Преди малко ви описах отпечатъка на неправилното взаимодействие на двата вида етер.

Но това, което става неправилно, е само действие на астралното тяло, отпечатано в етерното тяло: Ако се разгледа по-отблизо, се навлиза в астралното тяло. Ще обясним по-късно. Но имаме и полярното действие на болестта, това е здравето:

Етерно тяло – здраве

Нека да не дефинираме първо здравето, но аналогично да разгледаме това, което и за духовното изследване става все по-ясно – че здравето принадлежи към етерното тяло така, както

болестта към астралното тяло и смъртта към аза, така че оздравяването означава да се предизвикат в етерното тяло противоположните въздействия на болестните процеси, произлизащи от астралното тяло. Трябва наистина да действаме от страна на етерното тяло, за да парализираме силите на астралното тяло, които са разболяващи процеси.

Има и нещо четвърто. То е същото, което по определен начин е полярно на смъртта. Тук обаче първо трябва да кажа, че смъртта на човека настъпва съвсем конкретно тогава, когато цялата му вътрешна организация премине във физическото така, че вече не може да действа никакъв процес на храненето. Това е смъртта от старост. Смъртта от старост е невъзможността да се приемат вещества в организма. Това явление може много рядко да се наблюдава, защото обикновено човекът умира по-рано поради други причини, а не когато същинското крайно изтощение настъпи в последната си степен. Но то е действително спиране на храненето. Тялото не може повече да извършва процеса на храненето, то е станало прекалено физическо, така че противоположността на смъртта е храненето и то принадлежи в човека към физическото тяло.

табло № 2

Физическо тяло – хранене

Нещата действат също и обратно. Храненето, извършващо се във физическото тяло, действа обратно върху етерното тяло и има общо с оздравяването. Това отново е нещо, което предизвиква реакция върху произлизащото от астралното тяло.

Когато в непосредствения живот наблюдаваме описаното сега, ние можем да го потвърдим и от друга страна. Ако вземете познатото от науката за духа, тук ще трябва да поставите една черта:

Аз – смърт
Астрално тяло – болест

Етерно тяло – здраве
Физическо тяло – хранене

Защото отчасти, поне за главата и дихателната организация азът и астралното тяло напълно се отделят в съня от физическото и етерното тяло – не обаче във веществообмяната и циркулацията, там те остават в човека. Не е точно, ако се каже: Азът и астралното тяло излизат навън. Правилно е да се каже – и често съм го посочвал още преди много години, – че в съня азът и астралното тяло излизат извън физическото и етерното тяло при главовата организация, но в обмяната на веществата и циркулацията те го проникват още повече. Наистина съществува едно изместване. Това е паралелното явление към факта, че на Земята се сменят ден и нощ. Тук също не е така, че по цялата Земя е ден или нощ, а денят и нощта се изместват според условията. Същото е и при истинското точно отражение на деня и нощта в човешкия сън и будност. При будването в главовата организация и дихателния организъм физическото и етерното тяло са свързани с аза и астралното тяло, а в съня те са свързани много по-силно, отколкото при будност с физическото и етерното тяло във веществообмяната и циркулационния организъм. Това е изместване, един действителен ритмичен процес, който се извършва по време на сън и в будно състояние.

Може обаче да се каже, че в съня, поне при горната организация на човека, астралното тяло и азът излизат навън. Наблюдението може да покаже, че при някои хора може би астралното тяло и азът прекалено силно се свързват с главовата и дихателната организация. Те се захващат прекалено силно за тях, и то точно астралното тяло го прави, като изхожда от своите болестотворни сили. Тогава може да е необходимо да се въздейства на човека така, че астралното тяло отново да бъде изведено от главовата и дихателната организация, да бъде изтикано навън, така че по определен начин те да се разделят, за да настъпи нормалното съотношение. Това става при приемането на много малки количества фосфор или сяра (високи потенци

– бел. пр.). Малки количества фосфор или сяра въздействат така, че изгонват прекалено силно вмъкналото се астрално тяло във физическото и етерното тяло, сярата – повече астралното тяло, фосфорът – повече аза, който обаче, понеже прониква и организира астралното тяло, всъщност действа заедно с него. Тук можем директно да прозрем човека, когато настъпи някоя болест, в която се проявява симптом, подтикващ го да спи. Когато просто имаме един болестен комплекс, който освен другите симптоми води човека до сънливо състояние, тогава е необходимо да се работи по начина, както казах, с фосфор и сяра.

Настъпи ли другото състояние, което произхожда от обмяната на веществата и циркулацията и се състои в това, че астралното тяло с аза прекалено слабо навлизат във физическото тяло, че трябва да им се каже: «Моля, заповядайте, господа, вие трябва да станете по-дейни, по-активни в човека» – тогава е необходимо въздействието на не много силно разределения арсеник. Тогава ще се подедържа върху навлизането на астралното тяло във физическия организъм.

Тук ви насочвам към нещо, изведено от съвсем конкретното наблюдение на човека. Ако астралното тяло стане много подвижно вътрешно, така че да действа прекалено силно върху физическото тяло, можем да помогнем със сяра и фосфор, ако то действа много слабо, ако е много лениво, така че преобладава етерното тяло, защото то няма достатъчно съпротивителна сила срещу действащото отдолу, тогава можем да приложим арсен.

Във фосфорното и сярното въздействие и в това на арсена имаме две противоположности. Можем и да кажем: С прости-те правила за единия или другия полюс не е направено нищо, защото нередовността в едната част на човека веднага има противоположното действие и продължава в противоположната нередовност в другата част на човешкия организъм. Нередовността в горния човек скоро се проявява и като нередовност в долния човек. И това взаимодействие на две нередовности е нещо – извинете, сега ще употребя един израз не за живота, а, бих казал, за клиничното разглеждане, – което принадлежи

към най-интересното; това нередовно взаимодействие, където двете дейности не се обединяват, а едно прекалено слабо силово действие горе предизвиква прекалено силно долу, или обратно, много силно долу предизвиква много слабо горе. Нещата са не само полярно противоположни по отношение на положението и посоката, но също и по отношение на интензивността. Това е сложното в човешката природа, това взаимодействие. Когато се прозрے, се вижда, че то е причината за необходимостта да се уравнили в известен смисъл силите на човека, да се ангажират, за да се създаде равновесие между противоположностите. И за това можем да помогнем с антимона. Въздействието на антимона, което повече или по-малко, както вярвам, съвсем е забравено от обикновената външна медицина – в древните времена са го знаели, – действа по начин, който хората днес не го разбират напълно, който почива главно в това, че въздействията му се преместват много активно вътре в човека и се създава един вид равновесие. Действително е много интересно да се наблюдава противоположното въздействие на фосфора, арсена и антимона по отношение на ставащото чрез тях в човека. Също и това, което стига във външния свят до определен покой във веществото, показва своята истинска природа тогава, когато действа в човека. Защото едва там виждаме какво още живее, докато навън виждаме само това, което, бих казал, е създадено от мировия процес. Видим ли външно арсен, всъщност виждаме края на един процес във външния свят, чието начало се намира вътре в човека, така че никога не можем да опознаем някакво вещество от външния свят, ако същевременно не знаем как то действа в човешкия организъм. Съществува една химия, но също и една антихимия. И химията означава разглеждането само от едната страна на една същност, която има предна и задна страна, необходимо е обаче дадената същност да се разглежда и от другата страна и едва с обединяването на двата аспекта ще опознаем цялата същност. Ако това, което живее в дадено вещество, първо сме го разгледали, като наблюдаваме веществото, т.е. разгледали сме го от едната му страна, след

това е необходимо да го разгледаме и от другата страна, т.е. как то действа в човешкия организъм. Не само да имаме една химия, но също и една антихимия. И едва от взаимодействието между химия и антихимия се поражда познанието за това, което действително се намира в същността. Утре ще продължим да говорим по-нататък за това.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 13 април 1921 г.

Действителният предмет на изучаването на болестите би трябвало да бъдат тези заболявания, в които най-ясно се разкрива неправилното влияние на така нареченото астрално тяло. Болестите, при които най-често се проявява астралното тяло, могат да се наблюдават в областта на гръдния кош. Тази област е същевременно най-важната за изучаването на стадията на болестите, но за лечението, съответно за опознаването на лечението, е най-трудната. Тя е тази област в човешкото същество, която в последно време най-често дава повод да се появят онези слабости в лечебното изкуство, които д-р Шайдегер¹⁰ беше така любезен да изтъкне в лекцията си за медиците¹¹ по време на първия лекционен курс. Тогава беше обяснено колко много по-новото развитие в медицината проникна в патологията и стигна до известен nihilизъм в терапията. И именно най-важните изказвания тогава можаха да посочат това, което днес ще подчертаем и на което ще обърнем специално внимание.

Болестите в областта на гръдния кош и циркулацията в известно отношение са много по-различни както от болестите на органите на главата, нервно-сетивната същност на човека, така и от същинските веществообменни болести, макар, от друга страна, да са взаимосвързани. Организацията на главата трябва да се разглежда отделно, защото, както видяхме, тя е пропускаема за етерната, астралната и азовата същност. Гръдните органи не са вече пропускаеми за етерното, а само за астралната и азовата същност. В гръдните органи работят вътрешно свързани

---

¹⁰ *Едвин Шайдегер*, 1867-1949 г., основател и главен лекар на болницата Merian-Iselin в Базел, открита през 1918 г. По образование хомеопат, той остава верен на тази терапия през целия си живот. Член на Парацелзиевото общество.

¹¹ Заглавието на изнесената по време на първия медицински курс (Събр. съч. 312) лекция не е познато, няма и записки.

физическото и етерното тяло. И тази взаимна дейност е едно единство. Тя не е вече сбор от същинските физически процеси в човешкия гръден организъм, а взаимодействие на етерното и физическото. Каквото става там и се отнася особено до гръдния кош, всъщност е растителен процес. Само че този растителен процес е доста скрит, много модифициран чрез всичко останало в човешкия организъм, което е свързано с него. Но това, за което става въпрос в гръдните органи, е растителен процес, който там взаимодейства с всичко, идващо от астралната и азовата същност на човека – това трябва особено да се вземе под внимание.

Вчера казах, че астралното е същинският причинител на болестите в човека, така че в гръдната област е налице непрекъснат повод да въздейства истински разболяващото, защото в човешкия гръден орган това разболяващо трябва непрекъснато да стои във взаимодействие с оздравяването. Нормалното човешко състояние в тази област трябва да бъде осъществено само когато човек непрекъснато се люшка насам-натам, когато чрез мощните сили на здравия човек постоянно биват парализирани наличните разболяващи сили и обратното: нахлуващото здраве, което може да доведе до прекалено силна вегетация, непрекъснато се сблъсква в етерното с ограниченията от страна на астралността, с това, което, ако надвиши мярката, ако обхване тялото много силно, ще доведе до разболяването. Този факт, отнасящ се до човешките органи в гръдния кош, е особено важен затова, защото е резултат на определен ритъм. Този резултат на ритъма се влияе, от една страна, от всичко, което става в главата, и от друга страна, се влияе от всичко, което става в обмяната на веществата. Оттам причината за равновесието в този необходим ритъм всъщност се намира извън гръдния кош и можем да кажем: В човешките гръдни органи има главно само въздействия; причините, които трябва да се премахнат, не се намират в самите гръдни органи. Във времето, когато човешките познавателни възможности напълно се отдалечават от съзерцателното схващане на нещата, проявяващо се най-много и най-гениално във Виенската медицинска школа, означавана като нихилистична, с което всъщност

се казва, че трябва да се остане при патологията, че не може да се стигне до терапия, посоката на съвременната медицина довежда дотам, постепенно да се премахне терапията, да не може нищо да се направи с нея. Виждаме, че нейните особено гениални постижения, от друга страна, са в областта на диагнозата на гръдните органи, където преди всичко може да се стигне до познание, но има малко полза от него, защото трябва да се опознаят и другите части на човека. Затова всъщност е направено много малко само с голото познание на случващото се в човешкия дихателен и циркулационен организъм, ако не се допълни с другото. Естествено, не твърдя, че с това е направено прекалено малко, но чрез познанието, постигнато със стетоскопа и т.н., е направено достатъчно само тогава, когато се прибави и познанието за целия човек и от съвсем друга страна се приближим към това, чрез което можем да поставим една такава диагноза. Иначе резултатите от такава диагноза са всъщност само интересни научни факти. Когато се говори за подобни неща, изхождайки от по-късното време, трябва да се говори малко радикално, но зад радикалното се крие истината за нещата.

Болестите, засягащи човешките гърди, са станали особено характерни в по-новото време също затова, защото е правен опит в известна степен да се отклони вниманието от същинския проблем и да се насочи към едно мистично понятие, което не е нужно да остане мистично, но е изцяло мистично за по-новия материализъм. Относно такива болести много се говори за «народни болести». Да, при тези народни болести, това, естествено, е понятие като един чувал, в който се слага всичко, което човек не иска да опознае и което в известно отношение се изплъзва от уменията на лекарите, както това става днес. Обръщам вниманието само върху интересния факт, че виенският лекар и професор Мориц Бенедикт¹² веднъж стига до необичайната за него идея

---

¹² *Мориц Бенедикт*, 1835-1920 г. За начина, по който Мориц Бенедикт мисли за социалните въпроси, появили се във връзка с туберкулозата, дава сведения неговата автобиография «От моя живот», Виена 1906 г., лекцията «Туберкулозният въпрос».

да се кандидатира за държавен съветник и аргументира това, като казва, че именно лекарските му възгледи го принуждават да направи такава крачка, защото при него идват толкова пациенти, на които той никога не би могъл да им предпише необходимото, което трябва да им предпише, а именно по-добро облекло, жилище, добри условия за дишане и др.п. Те обаче могат да бъдат получени само по пътя на социалната дейност. Затова той е трябвало като лекар да застане в социалната дейност. Виждате едно фактическо отблъсване на това, за което всъщност става въпрос. Зад всички тези неща стои именно това, което трябва да се има особено предвид по отношение на този член на човешкото същество. Защото и в такава взаимовръзка трябва да се разглежда проявяващото се като болестен процес в човешкия гръден организъм, което в крайна сметка произлиза от нередовното взаимодействие между астралното и етерното. Тук не можем да направим нищо без едно познание, което следва да навлезе в надсетивното. И трябва да се каже следното.

Процесът на дишането, протичащ между външния и вътрешния свят, всъщност е един процес, който изобщо не може да се разбере, ако не се стигне до разбирането на астралността. Особеното взаимодействие между кислорода и въглерода, което се появява там, е непрекъснато взаимодействие на астралното и етерното. Само ви моля да имате предвид, че човекът обикновено прекарва една трета от живота си, като с една голяма част от своето астрално тяло се намира извън етерното тяло, именно по време на съня. И тук виждате особената намеса на астралното в човешкото здраве, защото от само себе си се разбира, че астралността действа в човека и по време на съня. Но тя действа тогава не от главата, а от останалия организъм. По време на съня астралността разгръща дейност, която трябва да остане там по правилния начин, дори когато излизащото от главата астрално тяло се намира по време на съня извън човека.

Виждате, че чрез опознаването на взаимодействието между етерното и астралното при здравето и болестта в човешките гърди се посочва и един друг ритъм в човека. А това е ритъмът

между будност и сън. Същинският сън, както ще видим, е силно свързан с веществообмяната и има по-малко значение за гръдните органи, отколкото за нещо друго. А това друго е извънредно трудно за наблюдаване. Може би ще си спомните, доколкото вече сте били тук, какви интересни комплекси от симптоми се получиха при прилагането на лекарствата, с които последния път тук се направиха експерименти¹³. Доктор Шайдегер демонстрира това на дъската. Ще си спомните обаче, че тези симптоматични комплекси се състоят от много детайли и е необходимо известно умение, за да се обединят съответно отделните симптоми. Появява се например следната трудност: За да се прецени правилно болничното състояние, е необходимо да се обединят например симптомите, които се проявяват в горния човек. Намеси ли се там някой симптом, който пространствено произхожда от горния човек, но е само натрапен симптом от веществообмяната, веднага се допуска грешка при разглеждането и поради това човек се заблуждава в преценката си за цялата болест. Не бива да се изпуска из очи колко трудно е да се обединят по правилния начин подробностите в един комплекс от симптоми.

От една страна, сигурно е правилно постепенно да си изградим чувството да свързваме по правилния начин подробностите на един комплекс от симптоми. От друга страна обаче, природата ни помага и същевременно извънредно силно ни затруднява да използваме помощта, която ни оказва в тази област. Природата сама обхваща всички тези комплекси от симптоми и бих казал, че тя прави същото, което ние обединяваме в една формула, когато събираме подробностите на един комплекс от симптоми, тя прави същото, но особено силно ни затруднява да наблюдаваме това, което прави. Тя събира заедно отделните актове на даден симптоматичен комплекс в заспиването и събуждането. Действително ставащото при заспиването и събуждането на човека е – ако бива да си послужи с парадоксалния израз – извънредно гениално

¹³ Отнася се до лекцията на д-р Шайдегер по време на първия медицински курс «Духовната наука и медицината», Събр. съч. 312.

събиране именно на това, за което в определена насока става въпрос. Разбира се, лекарят почти не е в състояние да се ориентира по друг начин, освен чрез съобщения, които в повечето случаи, а именно в най-трудните случаи, са неточни. Той почти не е в състояние да наблюдава правилно пациента при заспиването и събуджането, а каквото му разказва пациентът, е най-малко меродавно, дори когато според него фактите са правилни, това е най-малко меродавно. Ако има проблеми при заспиването и събуджането, естествено пациентът разказва нещо, което според него е вярно, но то е неясно основание за правилната преценка на нещата. Тук трябва да се прозре това, което пациентът разказва. И че е така, ще разберете най-добре, когато с вашите размисли се опитате да стигнете до този факт. Опитът ще ви покаже забележителното взаимодействие между етерното и астралното тяло, когато преди всичко наблюдавате как в човека действат мъката, грижите и т.н. Там не бива да наблюдавате само грижата и мъките, които са се появили през последните дни или седмици, те са най-маловажните, а тези, които лежат далеч назад. Защото винаги трябва да измине известен период от времето, когато в човека са действали грижи и страхове, до времето, когато те в известна степен са станали органични, когато са преминали в процесите на организма. Когато грижите и страховете достигнат определена степен, в по-късно време те винаги се проявяват като аномалии в органичните процеси, и то именно в ритмично-органичните процеси. Те водят до нарушаване на ритъма в организма и едва тогава могат да действат по-нататък върху веществообмяната и т.н. Това трябва да го схванем като основен принцип. Преди всичко обаче, колкото и невероятно да изглежда на материалистическото мислене, е така, че прибързаното мислене, което не си дава сметка за основанията защо то мисли, едно припряно мислене, когато една мисъл прескача другата – основно зло за човешкото мислене в нашето време, – това мислене, където едната мисъл застъпва другата, е нещо, което след известно време изцяло въздейства като следствие в човешкия организъм, и то в ритмичния организъм. Това, от една страна, е от съвсем особено

значение. Душевните процеси не бива да се изпускат от очи, ако искаме да разберем аномалиите в човешкия ритмичен организъм, а именно това, което става в гръдните му органи. Към този организъм можем да причислим и принадлежащото в известна степен към периферията на този ритмичен организъм – ритъма на храненето и изхвърлянето. Защото цялата ритмична система се схваща едва когато се имат предвид ритъмът на храненето и този на отделянето, изхвърлянето.

От друга страна, особено важно е още нещо. И другият полюс на човешкото същество, веществообмяната действа обратно на ритмичната система, и то така, че може би най-добре разбираме начина, по който тя действа, когато знаем следното. Гладът и жаждата са нещата, които с голяма яснота се проявяват в човешкото астрално тяло. Защото така, както обикновеният човек познава глада и жаждата, той ги познава естествено като астрално явление. Това, което се изживява така съзнателно, като глада и жаждата, най-напред се изживява астрално. За това трябва да сме наясно. Защото ако нещо не се изживява астрално, за него обикновеният човек не знае съвсем нищо. Това, което се изживява само етерно, лежи толкова дълбоко в подсъзнанието, че той не знае нищо за него. За обикновения живот гладът и жаждата, ако можем така да кажем, са астрални изживявания. Но те престават да бъдат астрални изживявания, когато се отнасят за изживяванията по време на съня, тогава престават да са обикновени астрални изживявания, но те не са по-малко свързани с астралното тяло, което също действа в съня от долу нагоре. И това, което произлиза от тази страна, т.е. действащите в човека глад и жажда, ако са постоянни, те въздействат обратно върху ритмичната система, като я правят нередовна, разболяват я. Това не се отнася, разбира се, до глада и жаждата, които сме имали през някой ден и така сме отишли да спим. Ще е погрешно, ако нещата се тълкуват така, че имаме предвид, когато от време на време си легнем гладни или дори ако за по-дълго време го правим. Това не е лошото. Лошото е, когато гладуването и жаждата са постоянни и са предизвикани

от това, че веществообмяната не е в ред и затова останалият организъм не се храни по съответния начин. Влиянията от глада и жаждата в това отношение са изцяло причина за смущенията в дихателно-циркуляционния организъм. Оставим ли настрана тези въздействия върху човешките гръдни органи, като трето нещо имаме влиянията от външния свят, защото чрез дишането човекът е свързан именно с външния свят и в него навлизат влиянията на външния свят. Тук имате забележителния факт, че за това, което е затворено в човешкия гръден кош, отчасти и в коремната кухня, когато ритъмът продължава нататък, имаме извънредно важния факт, че в това пространство се разиграват въздействия от горния човек, въздействия от долния човек и въздействия от външния свят, така че при прецизното познание на този тракт от човешкото същество действително стигаме до констатацията, че вътре има въздействия, и на това място не можем да премахнем причините, а трябва да ги търсим на друго място, за да можем там да ги премахнем по съответния начин. Затова е ясно, че тази област от човешкото същество е място за изучаването изобщо на същността на болестта, но когато разглеждаме това място, изследванията трябва да продължат към другите области. Трябва да изходим от това място и оттам да навлезем в другите области.

Най-забележителното и значимото е, че тази причинна област лежи всъщност извън човека. Когато протича взаимодействието между кислорода и въглерода, главното астрално въздействие върху този тракт на човешкото същество лежи всъщност вън. И там става въпрос да търсим съответните взаимовръзки на този тракт с външния свят. Духовнонаучното изследване констатира, че в Земята също има взаимодействие между това, което става под нейната повърхност – като трябва да прибавим и водните влияния върху земното – и това, което протича над нейната повърхност. За обикновената наука днес не е от значение протичащият между Земята и нейното обкръжение процес. Но този процес показва извънредно интересни страни. Той може особено добре да се изследва, когато се сравнят областите на

Земята, където процесът на взаимодействие между извънземното и земното е много дълбок, където много от извънземното навлиза вътре в земното.

Това става в тропиците. Съвсем особените условия в тропиците се дължат на дълбокото взаимодействие между извънземното – въздух, светлина и извънземна топлина, и това, което е в самата Земя. Не е случайност, че в тропиците трябва да търсим известна полярност, бих казал, магнитно-електрични земни влияния.

В тропиците Земята всмуква най-много от извънземното и от него развива буйната растителност. На полюсите Земята всмуква малко от извънземното, там тя се противопоставя на извънземното, отхвърля го в голямата му част обратно. Бих казал, че в тропиците Земята блести най-малко, ако я погледнем отвън, тя излъчва обратно най-малко, там повечето се всмуква. На полюсите Земята блести най-много, там повечето от извънземното се отблъсква, затова блести, потопена е в блясък.

Това е извънредно важен факт, защото, когато го вземем под внимание, ние си изграждаме възгледа, че в тропиците има извънредно дълбока свързаност между етерно-земното и извънземната астралност, докато на полюсите астралното се отблъсква по определен начин. Това наблюдение може да бъде извънредно ползотворно, понеже, ако се проследи връзката по-нататък, се стига до следното: Да приемем, че поставяме някой болен човек в условия, където светлината действа извънредно, където въздухът блести, проникнат със светлина. Тогава можем да кажем: Ние го преместваме в една област, където земното, което действа върху него, се отблъсква, където той ще бъде изложен на влиянията на извънземното. Защото в силния слънчев елемент лежи това, което Земята повече не използва, което се отблъсква. Болният идва в областта на това извънземно влияние. Поставим ли го в проникнатия със слънце въздух, действаме върху ритмичния му организъм. Действаме по превъзходен начин върху ритмичния му организъм. И то действаме така, че поради това, че ритъмът се регулира от само себе си чрез излагането на светлината, сму-

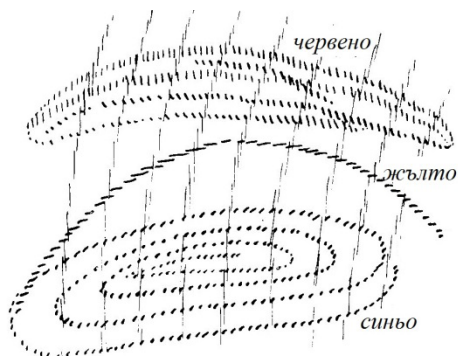
щенията във веществообмяната се регулират директно от ритъма.

Това е връзката, която ни показва на какво почиват слънчевите и въздушните бани. И ако видим, че някой е особено податлив на паразити, тогава ще му препоръчаме такова лечение. Не е необходимо да сме почитатели на теорията за бацилите, а да сме наясно, че в наличието на паразитите се вижда, че във въпросния болен има дълбоки причини, за да се натрупат бацили и да се задържат в него. Те никога не са истинските причинители на болестта, а винаги са само показателите, че в пациента се намират причините за болестта. Затова изследването на бацилите е наистина важно, но само като основа на познанието. Същинските органични причини лежат в самия човек. Срещу тези органични причини, които лежат в самия човек, се действа чрез това от извънземния Космос, което протича към Земята и я обгръща, но не се поглъща изцяло от Земята. Нещо прекомерно е то, едно свръхслънце, свръхсветлина и т.н. Там, където Земята не само кълни и избуява, а започва да блести, където съдържа и светлина, която е повече от необходимото за покълването и израстването, имаме нещо, което действа особено благоприятно в тази посока.

Нещо друго особено благоприятно действащо в тази посока е следното: Открием ли при някой пациент, че страда от паразити поради нередовен циркулационен организъм, при всички обстоятелства е добре – разбира се, като се съобразяваме с всички други обстоятелства, каквито ще срещнем при следните разглеждания – да го поставим в жизнени условия на по-голяма надморска височина от обичайните в живота му, да го изпратим на лечение високо в планината. Благоприятното влияние на високата планина – което в други случаи може да е вредно, понеже всичко полезно може да бъде и вредно, за това говорихме вчера – в такива случаи е полезно. Още нещо трябва да имаме предвид. Не бива да забравяме какво се представя пред нас в някои явления, които се предизвикват изкуствено от нас, или ако хората бъдат изложени на тяхното влияние, те трябва първо да се преценят от нас. Когато кажа изкуствено предизвикани явления,

за тази област те са такива, при които ние не ползваме просто плодовете на природата, както те са ни дадени въвн, а когато ги варим, или приготвяме така, че да ги внесем в човешкия организъм, като първо ги изгаряме, а после използваме пепелта или др.п. Тук подлагаме земното на един процес, който всъщност получава извънземни влияния. Сваряването, изгарянето извеждат свареното или изгореното навън от земното. Когато поднесем на човека нещо варено или изгорено, упражняваме вътрешно влияние върху него по подобен начин, както би действала върху него по-силната слънчева светлина или климатът на географската височина. Трябва да насочим погледа си и натам, където сме в състояние, от една страна, да си кажем, че това е един човек, който в определено отношение трябва първо да промени своето хранене, и второ, да му предпишем някакво лекарство. Имаме смущения в ритмичната система. При всички обстоятелства ще трябва да му дадем нещо, получено чрез изгарянето именно на растителност, защото при всяко изгаряне на нещо растително, надминаваме обикновения растителен процес. Ние го продължаваме чрез нещо извънземно, именно чрез изгарянето.

След това обаче е от особено значение следното. Един процес на Земята, или сбор от процеси, които са тясно свързани с това, което трябва да наречем земно и извънземно, е действащото между същностите на електричеството и магнетизма. Електричеството и магнетизмът са област, която следва задълбочено да бъде изследвана по отношение на здравия и болния човек, при което обаче най-често оставаме несигурни, понеже нещата са такива. Ако схематично си представите земната повърхнина (виж рис., стр. 60), тук вътрешността, тук външното, тогава това, което представлява електричеството и магнетизма, има вътрешна връзка със земното като такова. Знаете, че електричеството се провежда само от един земен проводник към друг, от един морзов апарат към друг, винаги има само кабелна връзка, кръгът се затваря под Земята, там имаме работа с това електрическо поле, което Земята вече си е присвоила. Можем да кажем, че скритото в електричеството и магнетизма, всъщност е извънземно

и вътрешно земно (жълто); Земята обаче си присвоява електричеството и има в себе си (синьо) електрически въздействия, които са извънземни, но те могат да бъдат и задържани в обкръжението на Земята, без да бъдат присвоени от нея (червено). Това са всички електрични и магнетични влияния, които имаме в нашите електрични и магнетични полета.

Намагнетизираме ли желязо, по отношение на Земята това означава, че правим магнита един малък крадец. Ние му предаваме способност, която Земята всъщност иска да поеме от Всемира, открадваме я, преди тя да я поеме, и я задържаме за себе си. Ние правим малък крадец от магнита. Той си присвоява това, което Земята желае, защото вътрешно притежава силата да го задържи за себе си. Всички електрични и магнетични полета в околността на Земята са нещо, което сме откраднали от Земята за човешките нужди, като подмамваме природата сама да открадне там, където задържаме извънземното горе. Там ние имаме нещо крайно извънземно, което дори по хитър начин го задържаме над Земята, въпреки че Земята иска да го получи с всичката си сила, с която разполага, за да действа отвътре навън. Ние обаче не ѝ позволяваме да действа отвътре навън, ние го задържаме. И затова в електричните и магнетичните полета трябва да видим борци срещу неритмичните човешки процеси и би трябвало да се развие една терапия, при която в близост до човешкия организъм да се постави – не да се положи върху

човека – силен магнит, например при силна аритмия или друго силно смущение, или нещо слабо, появило се в човешката ритмична система – при слабото дори е по-добре, – да се постави просто по-близо или по-далеч, като трябва да се изпробва. Разстоянието трябва да се узнае чрез изпробване. Искам да ви кажа как най-добре можем да приложим тук научните изследвания, не толкова, за да ви посоча един интересен факт, понеже той още не е напълно узрял за външната наука, а да насоча вниманието ви към нещо, като при това отново трябва да се съобразим с един съвсем друг мисловен комплекс.

Споменатият професор Бенедикт е направил в тъмна стая много интересни изследвания¹⁴ за човешките най-долни излъчвания на аурата, които още нямат общо, поне директно нямат общо – индиректно имат, – с описаното например в книгата «Теософия».¹⁵ Там са описани по-висши излъчвания, които се наблюдават само в свръхсетивното. Но между тези висши излъчвания и грубите загатвания, които виждаме при човека, лежи една област, която може да бъде възприета в тъмна стая и професор Бенедикт много интересно описва какво е наблюдавал в тъмната стая. Той избрал чувствителни за явленията на радиестезията личности. Хора, при които багетите силно се отклоняват, са били използвани от Мориц Бенедикт, за да изследва в тъмната стая техните аурични излъчвания. Мориц Бенедикт описва особено интересни резултати. При лъчите на тези чувствителни личности, които са съвсем различни, отколкото при други хора, асиметрията силно се увеличава. Излъчването от лявата страна на човека е различно от излъчването на дясната. Също и излъчването на главата е съвсем различно. Наистина днес вече е поставено началото – макар и да се приема много скептично – да се наблюдава излъчването на човека също и при физически демонстрации. Но винаги трябва да сме наясно, че това са само най-долните свързани с физическата организа-

---

¹⁴ Виж «Учение за багетите и махалото», Виена и Лайпциг 1917 г., глава IV и V.

¹⁵ «Теософия» (1904), Събр. съч. 9.

ция излъчвания. С това още не сме пристъпили в областта на свръхсетивното, което твърдят някои хора, искащи удобно да навлязат в свръхсетивното. От друга страна, тук е направено едно начало да се стигне до терапевтичен резултат.

Трябва да се изпробва да се постави силен магнит на гърба на човек с начален стадий на така наречената туберкулоза, да се остави човекът да бъде облъчен от магнитно поле, то да се направи още по-въздействащо, като магнитът се движи от горе надолу и обратно, така че целият гръден организъм да бъде облъчен от магнитното поле. При това, докато прилагаме магнитното поле, не е необходимо същевременно светлинно поле, това само би пречило.

Такъв пациент може да се постави в тъмна стая и ще могат да се наблюдават излъчванията от пръстите му, които ще са много ясни. Постави ли се пациентът в тъмна стая, апликира ли се силен магнит на гърба му, и след като се видят фините лъчи от върха на пръстите му, които конусовидно се излъчват с върха навън, тогава човек се убеждава, че пациентът наистина е бил облъчен от магнитното поле. По този начин ще се види, че именно с магнитното поле може да се постигне нещо извънредно благоприятно например при борбата с явленията на белодробната туберкулоза.

Това са неща, които същевременно ни показват колко сериозно днес трябва да се приеме фактът, че в гърдите на човека имаме всъщност само въздействия, за които, ако искаме да ги лекуваме, трябва да се обърнем към обкръжението, да приложим нещо, което принадлежи на външния свят – светлина и климатични влияния, като човекът се изпрати високо в планината, и всичко друго, което можем да приложим като магнитното поле. Същото е и с електрическото поле, само че трябва да се има предвид начинът на лекуването с електрическото поле. Ако с поставянето на полюсите върху човешкия организъм оставим да потече електричество, нещата са съвсем различни, отколкото ако се създаде електрическо поле и човекът се постави в него, без през него директно да минава ток от единия до другия по-

люс. Тук трябва също да се правят опити, които ще са много важни. При известни обстоятелства може да има благоприятни въздействия, ако токът между полюсите протече през човека. Но тогава ще действа преди всичко това, което преминава от обмяната на веществата върху ритмичната система. Ако електрическият ток протича през човека от единия до другия полюс, когато самият човек затвори кръга на електрическото въздействие, няма да бъде повлияно нищо друго освен веществообмяната. Поставам ли обаче човека в електрическо поле, ще забележим, че навсякъде, от всички остри места в него, от пръстите на ръцете, краката и т.н. се излъчват лъчи, като тези от тъмната стая и ще забележим, че можем да лекуваме и онези пациенти, които иначе имат правилно храносмилане и т.н., но въпреки това показват туберкулозни симптоми, така ще се получи най-често при заболявания особено в тази област.

Днес първо се занимавахме с обкръжението на човека. Насочих вниманието ви към това, че при заспиване и събуждане природата обхваща заедно това, което като комплекс е разделено, и утре ще започна оттук, за да видим какво важно диагностично значение имат моментите на заспиването и събуждането, но и същевременно да изследваме как можем да наблюдаваме какво иска да ни каже природата чрез събуждането и заспиването, и въпреки всичко, ако познаваме само принципа, можем да го приложим за регулиране на наблюдението на нашите симптоматични комплекси, и че там лежи нещо, което ни дава важно указание за различното лечение, което трябва да приложим при хроничните и острите заболявания.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 14 април 1921 г.

Вчера казах, че определени симптоматични комплекси се обединяват в явленията на заспиването и събуждането. Първоначално е важно да се разгледат преди всичко симптомите, които се обединяват в процеса на заспиването, и там трябва да кажем следното. Проблеми при заспиването винаги насочват към факта, че астралното тяло – този път искам да употребя този израз, който всички вие много добре познавате – не може да се отдели от физическите и етерните органи, именно от последните, че то е здраво свързано с тях. Залепването за астралното тяло е видимо за духовния изследовател поради това, че когато би следвало да настъпи заспиването, физическите и другите органи продължават да функционират, както функционират в будно състояние, докато при нормалния човек тяхната дейност замира.

Това, естествено, е случаят, за който вчера говорих, че обикновено човек не може да се осведоми както трябва за значението на проблематичното заспиване. Затова е необходимо да свикнем да обгръщаме с поглед явленията, които в будно състояние са предизвикани от проблематичното заспиване. И тук трябва да кажем, че всичко, което по определен начин показва неволно функциониране на организма, е вторично явление, предизвикано от проблематичното заспиване. Всяко неволно трепване на устните, всяко неволно мигане, твърде припряното движение на пръстите и др.п., именно нещо, което не е израз на вътрешен процес, следователно всяко неспокойствие у човека е вторично будно явление, дължащо се на проблематичното заспиване. Разбира се, този процес най-често се вижда, когато се проявява силно. Ако такава неспокойствие се появи при вътрешните органи, тогава е необходимо да си изработим определен усет и наистина да схванем взаимовръзката на

някои явления. Тук искам да отбележа, че можем например да чуем някои шумове в артериите, отляво и отдясно на гърлото при болни от хлороза¹⁶ хора, които слизат надолу. Тези шумове, които преди са били наричани монахински шумове – не знам дали сега още ги наричат така, – могат да се забележат при всеки човек, когато силно завърти главата си наляво и надясно, когато предизвика силна проява на астралността, те винаги се пораждат тогава, когато иначе волево движение се извърши неволно. Следователно всеки път астралността се напряга прекалено силно, прекалено силно се ангажира и се притиска към органа, когато обикновено волево изпълнявано движение, едно зависимо от аза движение, се изпълнява неволно, когато човекът е неспокоен вътре в себе си. Чрез такива недиректни наблюдения може изобщо да се насочи вниманието към неспокойствието на вътрешните органи.

При такова проблематично заспиване винаги е налице едно недостъпно за външното наблюдение смущение, което е различно от всичко, което вчера казах например за светлината, магнитното и електрическото поле. Всичко, което съответства на проблематичното заспиване, е далеч от тези неща. Тук се налага да се дадат лекарства. Така че, ако е налице комплекс от симптоми, като следствие от проблематичното заспиване, е необходимо да се вземат лекарства от растителен произход, при които първо трябва да се извършат процеси като варене, изгаряне и т.н. Където има проблематично заспиване и болести в гърдния кош на човека, т.е. неправилно задържане на астралното тяло в човешките органи, голяма роля играе всичко, приготвено като лекарство чрез варене на корени и овъгляване – превръщане на нещо растително в пепел чрез изгаряне. Всичко, което се намира още като сила в отварата от корени или в растител-

---

¹⁶ Желязнодефицитна анемия, бледност, особено при момичетата в пубертета. – Бел. ред.

ната пепел, тук играе особено важна роля. А казаното вчера играе много важна роля при проблематичното събуждане.

Проблематичното събуждане винаги показва, че астралното тяло навлиза много слабо в органите. Това проблематично навлизане на астралното тяло в органите означава нещо друго при болестите в гърдите, отколкото при общите заболявания на човешкия организъм. Ако става въпрос за последните, трябва да опитаме да внесем цялото астрално тяло вътре. Тогава е валидно това, което казах преди няколко дни за действията на арсена. Те обаче са важни тогава, когато става въпрос да се лекува проникнатото вече с аза астрално тяло, докато ако лекуваме само астралното тяло, от особена важност е да се приложат нещата, за които говорих вчера. Проблематичното събуждане винаги се придружава от замаяност, склонност на съзнанието да остане изобщо потиснато. Следователно явленията, които наблюдаваме като вторични симптоми при проблематичното събуждане, са главно физически явления. И затова при хора, които показват смущения в гърдния си организъм и същевременно имат такива физически вторични явления, е от особено голяма важност да се лекуват с магнитно или електрическо поле, като искам да отбележа нещо като отговор на поставения ми вчера въпрос относно разликата между лечението с постоянен и променлив ток. Имаме ли работа със слабовати пациенти, при които е ясно, че смущенията идват повече от слабост в храносмилането и др.п. смущения, произлизащи от долната част на средния човек, тогава е по-добре да се използва променлив ток. Ясно ли е обаче, че смущенията идват от горния човек, тогава е по-добре да се използва постоянен ток. Разликата не е много голяма и ако в съответния случай се прави едното, а в друг случай другото, в това отношение не е особено голяма грешка.

Виждате, че точно в тази област на човешкото здраве и болест има важни основания за обща диета, понеже съществува един, бих казал, субтилен преход от въздействия,

които са повече от динамичен вид и се прилагат отвън върху човека, както и влияния, които идват от приготвените от самия човек, първо изменените растителни вещества. Понеже се намираме в областта, където всичко почива всъщност на ритъма, на ритмичното функциониране в човешкия организъм, ще разберете, че там има нещо, което при преценката на болния или здравия човек не може достатъчно да се види, и то е, че в такова лечение трябва да липсва всякакъв фанатизъм. В лекарското изкуство действително трябва да липсва всякакъв фанатизъм. А при онзи фанатизъм, който например се проявява във фанатичното придържане към суровоядството, да се яде само сурова храна като диета, трябва да имате предвид следното. Суровата храна, т.е. не сварени растения, особено това, което в растението отива повече надолу към корените, има съвсем определено следствие за целия човешки организъм, и то е, че в организацията бавно се действа срещу здравето на дихателната система. Чрез такъв фанатизъм като суровоядството може дълго време незабелязано да се разрушава в човека, понеже човешкият организъм не се разрушава така лесно, но с времето фанатичното суровоядство ще се прояви в ясно изразен задух или нещо подобно.

Някой може да каже: Да, ама аз постигнах отлични резултати с плодова диета. Тук отново трябва да се каже следното. Плодовете не са корени, плодовете са силно преработени от външното Слънце. Там е извършен силен извънземен процес и когато използваме динамичното в плодовете, тогава се приближаваме до варенето, така че ако на някой болен се дадат например пресни плодове вместо корени, с това се вреди много по-малко, далеч по-малко, отколкото ако той яде сурови корени. Така че човек не бива да е фанатик и в двете посоки, а да подхожда и в двете посоки индивидуално. Може да има случаи, когато ще си кажем: «При този човек ясно се вижда, че смущенията в гръдната система произхождат от циркулацията, а не от дихателния ритъм,

мога да докажа, че идват от циркулацията, а не от дишането.» Тогава ще съм принуден да се обърна към това, което произлиза от храносмилането и прониква във функциите на циркулацията и там ще помогна правилно чрез диета със сурови плодове. Правилно е, че в този индивидуален случай мога напълно да насоча към суровоядството. Имам ли обаче човек, който в гърдите си има смущение във функцията на дишането, няма да постигна нищо с такова лечение, а може би дори ще навредя, защото тогава ще е необходимо да се приложи диета с варени корени. Така в тази изцяло лабилна система се вижда колко зле действа фанатизмът в едната или другата посока.

И така, тази система няма да я разберем изцяло и затова трябва да се върнем още веднъж към същото, ако в първата част на разглежданията ни – които са повече патологично-терапевтични, докато следващите ще са терапевтично-патологични – не се съобразим със съществуващия в човешкия организъм процес, който много често напълно се изплъзва от външното наблюдение и остава ненаблюдаван, като уврежда човешкото здраве. В публичните лекции, където говорих за езикознанието¹⁷ – не можах да го направя в главата за естествената наука, там също би било важно, – говорих за това, че в основата се намират своеобразните процеси, които при половата зрялост се разгръщат повече извън организма, а по времето между раждането и смяната на зъбите – когато човекът се учи да говори – те се разгръщат навътре, т.е. процесите, които протичат между астралното, етерното и физическото тяло на човека, като ученето да говорим и всички свързани с ученето да говорим промени в човешкия организъм. Това са процесите, които при детето трябва грижливо да се наблюдават. Паралелно с научаването на детето да говори, винаги протича изменение

---

¹⁷ Виж лекцията от 7-ми април 1921 г. в «Плодотворното въздействие на антропософията върху специалните научни дисциплини, Дорнах 1921», Събр. съч. 76.

и в останалия организъм. Добре е, както казах, да се наблюдават и промените още от раждането, да се върнем назад от радикалната промяна по времето на смяната на зъбите към говоренето. Но има още една вътрешна, също така важна промяна, както при израстването на вторите зъби и усвояването на говора – това всеки може да го наблюдава, защото се проявява външно. Промяна става и при човешкото здраве и болест, почти по-важна промяна, отколкото другите, при които инстинктивно е правено много още във възпитанието, понеже нещата се проявяват външно. Една много по-важна промяна се извършва при другия процес, който протича между смяната на зъбите и половата зрялост, който лежи непосредствено в средата и се състои в това, че същинският аз, който се ражда едва през 21-та година в смисъла, както обикновено го споменавам, т.е. в екзотеричното, в напълно екзотеричното, че този аз се ражда и навътре, също както астралното тяло в говоренето. Кулминацията е в девет-десет годишната възраст.

Сега трябва да премислите следното. Заложеното в човека по отношение на неговия аз почти не се има предвид. Азът, като свойствен на човешкия организъм, върши нещо съвсем особено. Всичко друго в човека, физическото в човека – то най-вече, ще се върнем още на това, – етерното и астралното, което навън стои във връзка с непосредствено външното обкръжение на човека само чрез кислорода, са части на човешката същност, които много силно са свързани с човешката вътрешност. От човешкия организъм азът взима в съня почти само астралното тяло. То има много силен афинитет към физическото и особено към етерното тяло. Но при аза не е така. И тук, в отношението на аза, именно в неговото отношение към външния свят, се вижда истински дълбоката разлика между човека и животното. С храната ние поемаме вещества, които във външния свят са си просто вещества. Вътре в човека те трябва да се променят. Кой извършва тази промяна, това основно изменение на

външните субстанции вътре в човека? Кой го прави? Това в действителност го прави азът. Само азът е достатъчно силен, бих казал, да протегне пипалата си в силите на външните субстанции. Ако имате една външна субстанция – схематично представено, – тя има определени сили, които трябва да се разделят, декомбинират, ако в човешкия организъм би следвало да се прекомбинират.

Етерното и астралното тяло заобикалят в известна степен субстанциите, те нямат сила да проникнат вътре в субстанциите, те само ги заобикалят. Само азът може наистина да проникне в самите субстанции. Когато внесете някаква хранителна субстанция в човешкия организъм, тя първо се намира вътре в него. Азът обаче прескача целия човешки организъм и прониква директно в хранителната субстанция. Поражда се взаимодействие между вътрешните сили на храната и аза на човека. Тук проникват едно в друго външният свят по отношение на химията и физиката и вътрешният свят на човека по отношение на анти химията и анти физиката. Това е най-същественото.

Само че при детето, всъщност до времето, когато започнат да растат вторите зъби, когато се сменят зъбите, това навлизане в субстанциалността на веществата се управлява от главата. Детето е родено така, че в ембрионалното му развитие чрез неговата глава са му дадени силите, които действат в човека, за да преработят веществата отвътре навън. Но през времето от смяната на зъбите до половата зрялост, с кулминацията между деветата и десетата година азът, който действа долу в човека, долният аз, трябва да се срещне с действащия отгоре. При детето азът е винаги този, който действа от горния човек и преработва веществата до това време, което описах. Естествено имам предвид инструментите на аза. Азът е всъщност нещо единно. Но инструментите на аза, полярността на аза, т.е. долната същност на аза, която се среща с горната, се поставя в правилни съотношения едва в споменатото време. Тогава азът трябва да навлезе в организацията така, както астралното тяло трябва да навлезе при ученето да се говори.

Като имате това предвид, наблюдавайте всички явления, които се показват при децата от осмата, деветата година до дванадесетата, тринадесетата година, точно тези явления, които са така важни да се наблюдават в предучилищната възраст. Разгледайте въпросните явления от тази гледна точка. Ще видите техния външен израз в търсенето на човешкия организъм на съзвучието, установяващата се едва по време на живота хармония между веществата, които трябва да се приемат, и вътрешната човешка организация. Наблюдавайте внимателно как, ако главата не иска съвсем да приеме по това време вътрешните сили на веществата, ако се съпротивлява, това се проявява в детското главоболие в деветата, десетата, единадесетата година. Наблюдавайте как се появяват странични явления в нарушението на обмяната на веществата, сравнително лежащи навън смущения на обмяната на веществата в отделянето на стомашната киселина и т.н., вижте всичко това и ще разберете, че има деца, които непрекъснато боледуват от това недостатъчно проникване на аза отдолу и отгоре.

табло № 4

Когато такива неща се наблюдават внимателно, те могат да се лекуват и по правило изчезват, отзвучават след половата зрялост, когато астралното тяло се намести и уравнява това, което азът не е успял да направи. Те постепенно отзвучават между четиринадесетата и двадесет и първата година. Възможно е в това време, между смяната на зъбите и половата зрялост болнави преди това деца да станат извънредно здрави. Това е много поучително за наблюдаване. Сигурно често сте виждали как болнави деца, особено при които болнавостта се проявява особено силно навън в храносмилателни смущения, ако грижливо се лекуват, по-късно стават напълно здрави хора. При лекуването е от много важно значение да се обърне извънредно внимание на диетата. В това отношение може да има великолепни постижения, ако родителите или възпитателите на такива болнави в това отношение деца не ги натоварват постоянно с всевъзможна богата храна и с убеждения да се хранят. Това усложнява нещата. Много повече трябва да се опита да се проследи какво детето

храносмила добре, какво преработва добре и тогава повече пъти на ден да му се дават малки порции храна. При това ще се види, че по този начин се извършва истинско благодаяние спрямо такива деца. Да се вярва, че чрез прехранване и др.п. може да се постигне нещо, е заблуждение. Ако освен това се внимава такива деца да нямат прекалено много училищни задачи и чрез това непрекъснато да се влошава състоянието им, когато им се осигурява необходимото спокойствие, тогава се подпомага вътрешно необходимата храносмилателна дейност на поднесената само в малки количества храна. Едва ли има нещо друго, спрямо което така много да се греша, както точно спрямо това, което осветихме с тези обяснения. Защото наистина можем да кажем, че ако грешим в това отношение, ако не се погрижим за здравословното човешко развитие, тогава от болестните тенденции в тази възраст остават всевъзможни болестни предразположения за целия човешки живот.

Хората често се оплакват, че във Валдорфското училище¹⁸ ние сме извънредно пестеливи с домашните задачи. Затова имаме дълбоки основания. Една съответстваща на реалния живот педагогика не се съобразява само с абстрактните принципи и изобщо с абстракциите, които днес се налагат по различни начини в живота, а има предвид какво е подходящо за действителното развитие на човека и към него принадлежи преди всичко, че децата не бива да се претоварват с домашни упражнения. Защото домашните упражнения всъщност често, много често са скритите причини за лошото храносмилане. Тези неща винаги се проявяват едва по-късно, но са наистина много ефективни. Своеобразното е, че при разглеждането на човешкото развитие свръхсетивната преценка на човека е същевременно указание, че това, което още в ранна възраст се подготвя за по-късното развитие, може още тогава да се види в неговите първоначални прояви.

---

¹⁸ Основано през 1919 г. от търговския съветник Емил Молт за децата на работниците и служителите на цигарената фабрика Валдорф в Щутгарт, организирано и ръководено от Рудолф Щайнер.

Опасността, която се съдържа в това, ако мога така да кажа, свързване, закачване на аза отдолу в човешкия организъм, тази опасност е особено голяма наистина за почти всички хора и особено за културните народи в нашето съвремие, когато те са деца, и затова всъщност при всеки човек, ако не е непременно със здрава селска кръв, трябва да се обръща внимание на тези неща. Относно тези неща все още съществува определена разлика между селската кръв и останалото (градското) население. В това отношение разликата трябва да се има предвид. Останалото население има силна склонност към смущения, които произлизат от това неправилно свързване на аза в организма, който основно се уврежда, преди този аз да се свърже, именно склонност към опасностите, появяващи се при това свързване, съединяване на аза. От страна на дихателната система и от системата на главата женският пол е още по-склонен за това своеобразно лабилно равновесие. По отношение на гръдната си организация мъжкият пол е не по-стабилен, но все още по-груб, по-малко чувствителен. Същите смущения могат да се появят и при него, но по-слабо. Женският пол е по-чувствителен към всичко, което се появява там, и това, което описах като стремеж за правилното свързване на аза (от горната и долната система), довежда или до здравия човек или до туберкулозата¹⁹. Туберкулозата е прякото продължение на всичко, което става неправилно по този начин след седмата година. Тя се проявява едва по-късно, но е усиляване на това, което в предишна възраст не е било забелязано в този смисъл.

Трябва да посочим и нещо, което е особено важно да се отличи. Когато разглеждаме циркулационната система, трябва да отличаваме същинската циркулация, която е сбор от движения, от това, което е тясно свързано с циркулацията, което в известна

---

¹⁹ Туберкулозата е инфекциозно заболяване, което може да се развие в почти всички органи и системи на човешкия организъм, но най-често – в 90% от случаите – се локализира в белите дробове. Доскоро се е смятало, че е преодоляна, но в последно време тя се засилва. – Бел. пр.

степен се намесва, прониква в тази циркулация от страна на веществообмяната. В циркулационната система изцяло имаме уравнивяването между веществообмяната и ритмичната система, докато в дихателния организъм имаме уравнивяването между ритмичния организъм и нервно-сетивната система. Ако разглеждаме средния човек, гръдният човек, трябва да вземем под внимание, че този гръден човек е полярно организиран в две посоки. Чрез дишането той е насочен към главата; чрез циркулацията е организиран към двигателно-веществообменната система. Всичко, което е в самата веществообмяна или в това, което дълбоко е свързано с веществообмяната, в движенията на човека – което има голямо значение особено през първата възходяща част от живота, – всичко това навлиза като веществообменни сили в циркулационните сили. И това навлизане, изместване нагоре трябва да се включи отново, да се прояви така, че в процеса, който описах, имаме работа с включването на това, което азът извършва в обмяната на веществата, изобщо със възприемането на веществата, с обхващането на вътрешните сили на веществото. Имам работа с издигане нагоре чак в главата (нервно-сетивната) система чрез циркулацията и дишането, и това трябва правилно да се организира в споменатото време между смяната на зъбите и половата зрялост. Свързването на аза със силите на външните вещества трябва да се издигне чрез циркулацията и дишането до правилното включване в главовата система. Това е именно този много сложен процес, с който трябва да се занимаем и трябва действително да го изследваме, за да се опитаме да обхванем неговото повлияване във външния храносмилателен тракт там, където са веществата, които са все още много подобни на външното, където веществата още слабо са обхванати от вътрешното. Защото какво е първото обхващане на веществата? Какво прави там азът, когато първо обхваща външните вещества?

Първото обхващане на външните сили на веществата от аза става, като се придружава от вкусовите възприятия, от вкуса при обработването на външните вещества, така че то се проявява

субективно във вкуса. Това е първото обхващане на вътрешните сили. След това то продължава навътре. Също и вкусовите усещания продължават навътре. Вътрешният храносмилателен организъм, който се простира извън стените на червата, който води до кръвта, е все още отслабено вкусово усещане. Там то намалява. И в това се състои дейността на главата по отношение на вкусовите усещания. Главата ги парализира, потиска ги. Тя се обявява срещу вкусовите усещания. Този процес трябва правилно да протича. След това азът навлиза по-нататък, вътре във веществата и по-силно ги обхваща, отколкото външно субективно само при вкусовите усещания. Каквото става във външния храносмилателен тракт, е силно повлияно от минералните соли. Можете да свържете това, което казвам сега, с отделни изказвания от предишния курс,²⁰ и ще видите, че е допълнение към казаното там. Нещата са следните: Нека се запитаме: «Какво всъщност представлява едно лекарство от външните царства на природата, какво е изобщо едно лекарство?» Този принципен въпрос е основен въпрос на медицината. «Какво представлява едно лекарство?»

Всичко, което здравият организъм може да смели, не е лекарство. Лекарство е нещо, което, внесено в организма в нормалното му състояние, той не може да смели, т.е. нещо, което трябва да се смели в аномалния човешки организъм. Ние предизвикваме аномалния човешки организъм да смели нещо, което не се смела в здравия човешки организъм. Лечението е всъщност продължаване на смилането, но именно едно смилане, което постепенно се премества във вътрешността на човешкия организъм.

Под страничните явления на това, което, да речем, в туберкулозата се проявява като най-изявените симптоми, са умора, замаяност, трудно заспиване и събуждане. Когато се появят всички тези симптоми, които могат да се видят при повечето деца в споменатата възраст, е необходимо човек най-напред

---

²⁰ Виж бел. 1.

да изпробва да промени нещо във външния храносмилателен тракт. Там трябва да се дадат минерални средства,²¹ още напълно минерални. Тогава ще се види, че ще настъпят промени. Тези неща могат първо да се наблюдават чрез симптомите, които се появяват там.

Там например ще се види, че се появяват силни симптоми, които посочват как азът външно обхваща силите на външните вещества и как това се подпомага, да речем, с желязо, въглекисело, карбонатно желязо FeCO_3 ,²² действащо като опора срещу смущението, ленивостта на аза, когато той трябва външно да се намеси.

Нека да продължим една степен по-нататък, където имаме недостатъчно навлизане на аза в циркулационния организъм и ще видим как това недостатъчно навлизане на аза в циркулацията може да се подпомогне например чрез *Ferrum muriaticum*,²³ т.е. издигналото се до чисто минералното състояние лекарство. Когато стигнем след това до дихателния организъм, т.е. издигнем се още една степен по-високо, там можем да подпомогнем аза с растителни киселини; продължим ли към системата на главата – чрез чистите метали, които трябва да се приложат не като чисти метали, защото там те изобщо нямат достъп до човешкия организъм, а в техните най-фини

---

²¹ В по-ранни издания от издателя е допълнено: още не напълно минерални. След грижлива проверка от двама стенографи специалисти не се намери нито в стенограмата на г-жа Финкх, нито в тази на г-жа Колиско, при това би трябвало да се отбележи, че точно този пасаж е написан много ясно и без проблемни места.

²² Карбонатното желязо се намира в чисто състояние само като *Siderit* и то естествено като: *Ferrum carbonicum nativum*. Бел. ред.

²³ *Ferrum muriaticum*: muriaticum: от muria (lat.) = солен разтвор. образуванието от солната киселина соли, специално съдържащите подобни на готварската сол субстанции, се наричат muriatische. В случая FeCl_3 , която може да се получи под името *Ferrum sesquichloratum*.

сили.²⁴ Затова през миналите години съм казвал, че човешкият организъм изобщо не се оставя да бъде лекуван алопатично чрез металите, а той сам хомеопатизира, раздробява металите, когато стига от веществообмяната до главовия организъм. Този организъм, естествено, се подкрепя, когато сами извършим потенцирането.

Ще видите обаче – ще се върнем към това от друга страна, – че още от това можем да извлечем нещо относно потенцирането. Защото е необходимо да си създадем представа за същинския център на смущението. Колкото по-дълбоко лежи центърът на смущението, колкото по-далеч лежи той от главовата организация, ще прилагаме толкова по-ниски потенции. Ако констатираме, че той е близо до главовата организация, ще трябва да се приложат високи потенции. Естествено това, което идва твърде близо до главовата организация, може да се прояви чрез всевъзможни симптоми.

Ако там правилно изходите от гледната точка на азото обхващане на външните вещества, тогава ще можете да прозрете симптомите. Спомнете си казаното през последните дни, което вече съм обяснявал. Човешкият организъм не е просто това, което рисуваме с щрихи, това е само твърдото. Човешкият организъм е също организирана течност, организиран въздух, организирана топлина. И азът трябва да навлезе и в тези различни части на организацията. Особено важно и деликатно е навлизането на аза в топлинните съотношения на тялото. Азът трябва да навлезе там по следния начин.

Най-напред, когато човекът се роди, имаме отражението, отпечатъка на аза. Вече казах, че отражението на аза е в главата. Там имаме отпечатъка на аза. Той действа само в детска възраст. Към това азът трябва, бих казал, от долу нагоре да даде битието, съществуването, оттам трябва да се намеси. И това се проявява, когато отпечатъкът на аза, който имаме в главата, изцяло прониква детския организъм

---

²⁴ Потенцирани хомеопатични субстанции. – Бел. пр.

с топлина. Това има нещо общо с изпълването с топлина на човешкия организъм. Това затопляне обаче протича в низходяща крива. Доколкото затоплянето изхожда от главата, то е най-силно при раждането и след това намалява.

Като хора в по-късна възраст ние сме принудени да предизвикваме това затопляне, да го задържаме на неговата висота отдолу, чрез намесата на аза в топлинните съотношения. В по-късна възраст трябва да противопоставим на низходящото затопляне от главата надолу, възходящото затопляне, което е зависимо предимно от обхващането (от аза) на издигащите се субстанциални сили от храната, провеждането им в циркулацията, дишането и накрая в системата на главата.

Предположете, че това не става правилно, че провеждането на вътрешните субстанциални сили на външните вещества в човешкия организъм е твърде слабо. Предположете, че то е твърде слабо, не се проявява с необходимата интензивност, азовите сили не доставят достатъчно топлина на останалия организъм. Низходящата крива на дейността на главата оставя тялото да изстине. Това се проявява първо в периферията. Моля да наблюдавате как хора, в които се проявява това понижено затопляне, произлизащо от всичко, което описах, имат студени ръце и крака. Това е очевидно, понеже можете да почувствате как процесът, който чрез отпечатъка на аза се извършва в детството от горе надолу, не среща това, което идва от страна на действащия аз, от аза, който трябва да се развие и да пренесе топлината до външната периферия на крайниците. Това е нещо, което ви показва как, ако картинно си представяме, ако образно имаме предвид как в човека взаимодействат различните сили отгоре и отдолу, как тогава действително имаме картинни образи и в това, което се проявява. В измръзването на ръцете и краката имаме образи за протичащото в целия човешки организъм. И тогава се научаваме да тълкуваме симптомите така, че от това да произлезе познанието за целия човек. Дълбоко

показателно е, че когато човек има студени ръце и крака, азът не навлиза правилно в по-късна възраст. Когато се наблюдават такива неща, когато човек изобщо се занимае с това, което науката за духа може да каже от нейните изследвания, тогава се стига до опознаването на човешкия организъм. С подценяването на тези неща постепенно се изгубва взаимовръзката и действителното прозиране на човешкия организъм. Но съобразим ли се със сведенията на науката за духа, получаваме достъп до човешкия организъм. Човек навлиза в него с представите си.

Да вземем например следното. Духовната наука постоянно посочва, че в изправения стоеж на човека лежи нещо важно, но този изправен стоеж е свързан също с развитието на човека от долу нагоре. Изправянето в ранна възраст първо се проявява само външно. То се подкрепя от това, което протича от горе надолу. Премине ли смяната на зъбите, силата на изправянето се употребява по съответния начин и привършва с елементарното изправяне, след това тя се премества във вътрешността на човека и отвътре трябва да работи за равновесието между силите, идващи от горе надолу и тези от долу нагоре. Тогава силите от горе надолу срещат противоположните сили от долу нагоре. Те се срещат и в тази, бих казал, еднодименционална (огледално симетрична) среща на силите отгоре и силите отдолу може да се види какво се случва в тази възраст. Наблюдавайте силната умора при склонни към хлороза²⁵ хора. Те най-често се уморяват не когато вървят хоризонтално, а когато изкачват стъпала. Това директно насочва към тези явления. Именно при изкачването на стъпала склонните към анемия хора са особено затруднени, така че в симптомите, в това, което живо се проявява в развитието, можем да доловим духовно стоящото зад човека. От това, което се спечелва по този начин чрез диагностициращата патология, разбираме какво можем да правим срещу ненормалните явления. За това ще продължим утре.

---

²⁵ Желязнодефицитна анемия, бледност, особено при момичетата в пубертета. – Бел. ред.

ПЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 15 април 1921 г.

Ще продължим тези разглеждания до описанието на същността на лечебните средства, които комбинирахме и които ще се разпространяват от наша страна. Няма да бъде възможно да говорим правилно за това, което в известна степен трябва да се знае и владее относно тези лечебни средства, ако не прибавим общата подготовка. Тя трябва първо да бъде изградена. Поради това нека и днес да разгледаме неща, които могат да ни въведат в специфичността на човешкото същество, образуваща се от взаимодействията на аза, астралното, етерното и физическото тяло. Вече споменахме как при въпросния човек чрез определено арсеново въздействие можем да включим в органите астралното тяло, което по-силно, отколкото е обичайно, повежда със себе си и аза.

Чрез това, че астралното тяло се свързва по-силно с органите, се усилва и минерализиращият процес на органите, така че може да се каже: Забележи ли се, че органите като такива прекалено силно витализират, че развиват в себе си твърде силни жизнени сили, в известна степен етерно се разрастват, тогава средството, което може да действа лечебно, е внасянето на арсен.

Това, което става вътрешно в човека, би могло да се означава чрез един външен процес, който, така да се каже, е сроден с човешкия процес. Когато искаме да покажем този афинитет на астралното тяло именно с етерното тяло и оттам и с физическото тяло, можем да го означим като арсенизиране. В човека непрекъснато се извършва леко арсенизиране, което е особено силно в момента на събуждането. Трябва да сме наясно, че човешкият организъм притежава като силова система същото, което се намира в метала.

Наистина има средство между човека и неговото земно-космично обкръжение, като в човека протичат някои проце-

си, които навън стигат до своя завършек например при металите. Когато се говори за арсенизиране на човешкото същество, не бива да се мисли, че там арсенът въздейства непосредствено, а че човешкото същество действа така в себе си, както навън действа арсенът. Чрез това ще се стигне до разбиране как може да се помогне при такива въздействия в човека. Когато вземете това арсенизиране – бих могъл да кажа и астрализиране – на човешкия организъм, ще забележите, че ако то стане много силно, се проявява като известно затопляне в стомашната област, дори се появява известна лекота при храненето и храносмилането се облекчава, но ако то стане много лесно, в известен смисъл е съмнително, понеже всяко такова улеснение в човека отново предизвиква реакции, затруднения, понеже всичко това е свързано с определено минерализиране на човека. И тук наистина имаме насока как да се правят изследванията. Те трябва да се правят по правилния начин, да се вземат под внимание всички останали неща, така че при хора, които силно астрализират, т.е. в органичните им процеси протича арсенизиране, в случай на смърт трупове не се подават лесно на изгниване, за разлика от хора, при които астралното тяло е било слабо свързано с органите. Това действително е нещо, което би трябвало да се наблюдава. То се вижда в екстремни ситуации, където трулове на отровени с арсеник хора имат склонността да се мумифицират. Те се мумифицират, съхраняват се, не се разлагат лесно.

Сега става въпрос как да постъпим, когато този процес на арсенизиране, съответно астрализиране действа прекалено силно в човека, когато човекът, така да се каже, приживе бива мумифициран? Човек трябва да си изгради способността за наблюдение на подобно нещо. Как може да се противодейства, когато човекът се мумифицира прекалено силно приживе? Тук бих искал да се изразя радикално: Тогава за известно време трябва да превърнем целия човек в зъб. Това все пак ще бъде нещо, което може да ни накара да проследим тайнствените действия на човешкия организъм. Ще превърнем целия човек в зъб. Като се съобразим с целия организъм, ще се опитаме по

някакъв начин да внесем в него лъчистите сили на магнезия, като приготвим подходящ препарат. Това е, което се проявява като описаната от професор Рьомер²⁶ лъчистата сила на магнезия, предизвикана в целия организъм, и от една страна, то действително посочва съотношението, което съществува между астралното тяло, включващо и аза, и от друга страна, етерното и физическото тяло.

Нека да се опитаме да разгледаме противоположното състояние в човека, при което астралното тяло с аза имат слаба склонност да проникнат органите и те, доколкото са подвластни на физическите и етерните въздействия, са оставени на самите себе си. Това е състояние, което се проявява чрез факта, че няма правилно съотношение между това, което би трябвало да съществува като обмен, като хранителен обмен при човека и неговото обкръжение, и вътрешните органични процеси. Вътрешните органични процеси започват да развиват своята мощна витална сила. Те не получават влияния отвън; проникването на хранителните вещества със силите на аза отслабва. Поради това астралното тяло бива ангажирано само в една посока. То не може правилно да премине към етерното тяло. Става разрастване на физическата и етерната дейност, което първоначално се проявява в появата на диария, свързана с такива явления, при които често се открива кръв в изпражненията, дори вътрешната витална дейност става толкова силна, че от стените на червата се отцепват малки органични частици тъкан, които се откриват в изпражненията, които дори стават течни като лимфа, ясно показващи, че виталната сила вътре избуява, без да се възпрепятства от астрализиращата сила. Такива са нещата. Накрая и белтъкът се повлича и се изхвърля, без да бъде преработен по правилния начин. Това са състояния, които могат да се появят. И същественото там е това, което трябва да действа във физическото и етерното тяло на човека, за да се извършат полусъзнателните движения, необходими в човешкия организъм, а именно на астралното тяло и аза. И сега си пред-

---

²⁶ Виж бел. 4.

ставете, че тук астралното тяло и азът не се включват правилно и етерното и физическото тяло остават самостоятелни, тогава се пораждат нервозни напъни в червата, характерни за такива явления. И колкото повече от обикновената диария стигате до дизентерията и др.п., колкото повече описвате това болестно състояние, толкова повече ще виждате, че трябва да описвате така, че във всички тези явления да се види противоположната картина на арсенизирането или астрализирането. Навсякъде се представя противоположната картина на астрализирането или арсенизирането. И понеже астралното тяло силно участва, сега сами ще стигнете до извода, че като противоположно средство трябва да се употреби това, което идва от арсена, че трябва да се противодейства на тези състояния именно чрез арсенизиране.

Вявам, че представите на човека могат извънредно да се обогатят, да станат по-интензивни по отношение на такива неща, когато си изясним, че за всичко, протичащо в човека, има съответни процеси във външния свят. И макар за човек с днешното образование да звучи ужасно отблъскващо, не бих искал да избегна някои изрази, имащи дълбок смисъл за науката за духа, които, ако правилно се разберат, могат да въведат човека дълбоко в същността на нещата.

Това, което може да се наблюдава в човека при арсенизирането, при астрализирането – бих казал втвърдяването, мултифицирането на физическия организъм, – всъщност е точно същият процес, който протича при образуването на скалите на Земята. Навсякъде, където Земята образува скалите, тя е в известен смисъл отровна с арсеник,²⁷ или се намира в началото на отравянето с арсеник. Противно на това сега си представете, че на външната астралност, заобикаляща навсякъде Земята, се удаде – това го загатнах в последния цикъл лекции – в известен

---

²⁷ Арсеникът е минерал с химична формула As_2O_3 диарсенов триоксид (двуарсенов триоксид). Твърдо тяло с тъмносив цвят и с метален блясък, образувано чрез съединение на арсена с кислорода при загряване на въздуха. Много е отровен, но се използва в медицината за приготвянето на различни лекарства. – Бел. ред.

смисъл като избягва земната повърхност, избягва това, което външната астралност трябва да извърши при пораждането на цветовете на растенията, при израстването на растенията от Земята към горния свят, следователно удаде се на външната астралност да проникне под почвата, да игнорира Земята и да стигне до водата, тогава в такива области Земята получава дизентерия. Когато външната космическа астралност въздейства върху подземните води, или може да въздейства, в такъв случай Земята получава дизентерия. И наистина това, което описвам, действително е един процес, който има реални основания, много реални основания и трябва да се вземе под внимание. Защото той обяснява взаимовръзката на това, което протича под Земята с проявления, каквото е например дизентерията, която често трябва да се изучава и наблюдава върху човека така, че в нея да се вижда един вид въздействие на подземното, именно на лежащото във водата. Най-същественото ще е да се вземе под внимание, че астралното тяло е много ангажирано в случая и при лечението ще е необходимо да се приложат средни дози, средни потенции, понеже астралното тяло в своето въздействие е зависимо от средната част на човешкия организъм.²⁸

Особено подходящи явления, от които да се изведат важни изводи за някои вътрешни действия в човешкия организъм, са тези, които се проявяват като дифтерия. Тези явления, които се проявяват като дифтерия, би трябвало съвсем точно да се изучат, преди всичко заради извеждането на лечебни методи. Струва ми се, че и днес съществува изхождащото повече от материалистическите възгледи мнение, че дифтерията би трябвало да се лекува локално, възможно повече да се въздейства локално на дифтерията, макар, че именно в това отношение има и многобройни противоположни мнения.

Същественото при пораждането на дифтерията и всичко сродно с нея е, че трябва да прибавим някои допълнения към това, което разглеждахме в предишния курс,²⁹ понеже тогава

²⁸ Ритмичната система. – Бел. пр.

²⁹ Виж бел. 1.

още не можехме детайлно да се занимаем с взаимодействията между четирите същности на човешкия организъм. При други обстоятелства посочих, че ученето да говори при детето е придружавано от всякакви органични процеси. Детето се учи да говори. Докато го прави, докато в дихателния му организъм се разиграва нещо особено, протича нещо съвсем полярно в циркулационния му организъм, който поема в себе си процесите на обмяната на веществата.

При друг случай посочих как това, което при половото узряване се проявява в отношенията на човека с външния свят, протича вътрешно при ученето на детето да говори, в известна степен този напор на астралното тяло, който се проявява при половото узряване на човека отвътре навън, протича от долу нагоре при астрализирането; в посоката от долу нагоре се развива всъщност способността да се научим да говорим. Също и там имаме работа с един астрализиращ процес и ясно ще можем да видим как, ако тук имаме границата между дихателната същност и циркулационната същност (виж рис.), става обмен между това, което като астрализиране се издига от долу нагоре (жълто) и органите, които отгоре пресрещат това астрализиране и се засилват в тяхната способност на говоренето. Каквото трябва особено да ни интересува, същевременно протича долу. Защото това, което протича същевременно долу, се стреми да се издигне нагоре.

Целият процес протича от долу нагоре. Цялото има стремеж да се издигне от долу нагоре (стрелки жълто).

Разпространи ли се прекалено много нагоре процесът, който се издига от долу нагоре, когато детето се учи да говори, се получава прекалено силно навлизане на астралността и в него се създава склонност за нещо като дифтерични явления. Дифтеричните явления се създават по такъв начин. Особено важно е да се има предвид тази взаимовръзка.

Нека да разгледаме и външния земен процес, имащ известно сродство с процеса, който току-що описах. Представете си, че това е земната повърхност (виж рис.). При растение, което, бих казал, се държи почтено спрямо Космоса, Земята участва в

образуването на корените му, след което нейното действие отслабва и все повече се засилва извънземното въздействие, но то особено се разгръща при цвета (червено). Това, което се разгръща в цвета, е един вид извънземно астрализиране на цвета, водещо до образуването на плода. Извърши ли се това, което тук (виж рис., червено горе) следва да се случи в нормалното протичане на световните процеси, именно долу, то може да се премести само във водата и ние имаме това, което преди малко нарекох дизентерията на Земята. Но ако това, което при правилното развитие на растението става винаги малко над повърхността на Земята, където се развива цветът, изведнъж стане на повърхността на Земята (виж рис., червено долу), тогава се пораждат гъбите. Това е основанието за пораждането на гъбите.

Не сте много далеч от това да си кажете: Ако гъбите се пораждат чрез едно такова своеобразно астрализиране, би

трябвало същият процес – и действително е така – да се прояви от долу нагоре, ако това забележително астрализиране вътре в човека се разпростре към главата, както при дифтерията. И оттам в дифтерията имате склонност за образуване на гъбички. Тази склонност за образуване на гъбички в дифтерията е нещо, което трябва особено да се вземе под внимание.

Това, че там всъщност протича един истински окултен процес – всичко външно е знак, че вътре в човека царят неправомерни астрални течения – ще ви посочи, че с патология, която иска да се занимава само с външните симптоми, може да се стигне само до външната проява на целия процес, и той се взема за локален процес, понеже се вижда само външната му страна и не се взема под внимание именно стремящото се отвътре навън при подобно нещо. Цялото скептично отношение към този процес е обяснимо, когато се обърнем към нещата, които току-що обяснихме.

При дифтерията действително съществува голяма опасност от заразяване. Защо тя е толкова голяма? Тя е така голяма, защото дифтеричните явления се появяват в непосредствена връзка с появата на детския говор; затова те се проявяват в най-силна степен при двегодишни до четиригодишни деца. Опасността да се появи по-късно намалява. Но всеки процес в човешкия организъм, който в известен момент протича, така да се каже, нормално, може да се появи и ненормално. Този процес, който всъщност е процес в детството, може да се появи и в друга възраст, макар в определена модификация, метаморфоза. Когато дифтерията се появи в по-късна възраст, имаме случай, че нещо инфантилно действа в човека. Основният характер на инфантилността е, както знаете – при външното споделяне на духовно-научните факти е необходимо да се говори повече за физическото, – че външният процес на детското, инфантилното е подражанието, наистина подражанието. Търси се подражанието. Самият организъм е подтикван да стане подражател, когато го засегне дифтерията. Заразяването произлиза всъщност от това, че човек става подражател. В това подражаване лежи нещо

от лека чувствителност. Наистина може да се забележи лека чувствителност в това подражание. Когато нещата се изследват духовнонаучно, се открива, че там азът играе известна роля в заразяването с дифтерията. И поради това, също и развитието и появата на гъбичките, паразитното, е заразно, защото човешкият организъм пресреща нещата със своя порив за подражание. Щом той – ще се изразя грубо – някъде зърне отровата на дифтерията, се настройва да я приеме, да подражава. Оттам, ако е възможно, ако състоянието е в началото на заболяването, би имало благоприятно въздействие психическото отклоняване, подкрепата чрез душевна утеха. Само че при толкова силно навлизащи в организма процеси с това може да се направи много по-малко, отколкото когато се потърси специфичното, което въздейства противоположно на протичащия там процес. Не ми е известно да съществуват лечебни заведения, където поне по емпирично изпробващ начин да се потърси нещо специфично именно срещу дифтеричните явления.³⁰ То може да се потърси например при цинобъра,³¹ потенциран до средните степени. Във въздействията на цинобъра могат да се потърсят противодействията за всички явления, които изложих сега. Още според външния си образ цинобърът показва своето противоположно въздействие. Но външният образ обяснява нещо само тогава, когато се придружи с вътрешно прозиране. Древното учение за сигнатурата³² почива

---

³⁰ Серумната терапия е била известна на Рудолф Щайнер. Виж «Духовната наука и медицината», Събр. съч. 312, указание към стр. 114 и 391.

³¹ Цинобър (или понякога наричан цинобърит) е име на червен минерал на живака, използван и в изобразителното изкуство като основна част на боята вермилион. Химически представлява живачен (II) сулфид и е една от основните руди за получаване на живак. Името на минерала идва от гръцки език и най-вероятно е използвано от Теофраст за означаването на няколко различни субстанции.

³² Учението за сигнатурата е учение за знаците в природата, които като външни белези насочват към подобности, средства и вътрешни взаимовръзки. По тази логика например се е придавало лечебно

на съществуващото някога инстинктивно вътрешно прозрение, което е изчезнало поради простата причина, че хората днес нямат способността да наблюдават такива неща, тази способност е изчезнала. Важно е обаче да може да се схване вътрешното действие, което всъщност се показва при всяко външно явление в света. Тогава не този, който засяда в мистичното и прибавя всевъзможни мистични измислици към проблема, а този, който напълно запазва здравия си разсъдък при такива неща, ще трябва да си каже: Червеното на циновъра е нещо, което по определен начин изразява противоположното действие на възникването на гъбите; това, което е повече безцветно, може да се обхване от гъбичките. Когато твърде силното астрализиране на земната повърхност играе роля при възникването на гъбите, то именно при циновъра имаме обратно въздействие, противоположно въздействие срещу астрализирането, и оттам зачервяването. Навсякъде, където има зачервяване в природния процес, там е налице силно противоположно въздействие срещу астрализирането. Обобщено в морална форма бихме казали: докато розата се зачервява, тя се опитва да се защитава срещу астрализирането. Това са области на патологично-терапевтичното разглеждане, които изцяло стоят в известна взаимовръзка и могат да покажат своеобразното отношение на аза и астралното тяло към другите органи, към обхващането на другите органи, към изключването от другите органи, или проявяване на свръхсилни въздействия на астралността в потока от долу нагоре.

По този начин постепенно можем да прозрем цялото човешко тяло. Можем да го прозрем, когато от такива разглеждания преминем и към нещо друго. Тогава отново ще трябва да имате предвид допълненията, които искам да прибавя към нещата, които изнесох през миналата година

Нещо много особено е как човешкият аз, когато го разглеждаме в човека духовно, физически, органично и действаш минерализиращо, представлява, бих казал, един вид носител

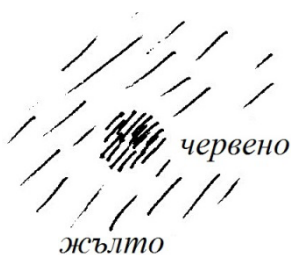
действие на боба при проблеми с бъбреците и т.н. – Бел. ред.

на фосфора. Този аз пренася фосфора по такъв начин, че стига до периферията на органичната човешка същност. Пренасянето на фосфора, проникването с фосфор на човешкия организъм е дейност на аза. Това пренасяне на фосфора до най-външните граници, до периферията на органичното човешко същество, се осъществява от аза по един, бих казал, извънредно изкусен начин, като до известна граница, която е необходимо да се спазва, азът може да пренася фосфора през организма, като го свързва химически с други вещества, и така осуетява химичната самостоятелност на фосфора. Към задачата на аза принадлежи осуетяването да станат самостоятелни дори и следи от фосфора, които са необходими тогава, когато следва да настъпи това, което би настъпило в голям мащаб, ако на аза не се удаде да осуети самостоятелното освобождаване на внесения в организма фосфор. Ако фосфорът би станал самостоятелен и би предизвикал интензивно въздействие върху човешкия организъм, тогава би се появил съвсем друг особен процес. В тези лекции ви казах, че когато човекът пристъпи в света, когато се vyplъщава това от него, което първо е било духовно-душевно, тогава се създават отпечатъците на етерното, астралното тяло и аза. Казах ви, че всичко, което е отпечатък на аза, всъщност лежи в динамични системи, в системи от движения, които стигат до равновесие. Това е нещо, което особено на това място от нашите разглеждания трябва основно да се вземе под внимание.

Докато азът работи за пораждането на равновесие от неравновесия, от нарушени равновесия – и ако аз пристъпя границата и равновесието се наруши, би трябвало отново да го приведа в ред, но и чрез вътрешни процеси става същото, – докато азът работи така, той се нуждае от фосфор. Тази работа в по-голямата си част се извършва чрез фосфора. Ако азът не работи така, че фосфоризирането му да се изчерпи в превръщането на човешката динамика в статичност, тогава с фосфора се стига до това, което по начало е отпечатък на аза, това превръщане на динамичното в статичност. Но ние трябва да вземем предвид течния, въздухообразния и топлинния човек.

Представете си, че имате работа с течния човек и с това, което, от отражението на аза и на астралното тяло, в което отново се отпечатва азът, се отправя в етерното тяло, тогава става въпрос, че нещо динамично, нещо неуравновесено в етерното тяло трябва да премине в равновесие.

Това, за което става въпрос, са извънредно фини въздействия, действително много фини въздействия. И тези фини въздействия се регулират чрез това, че в човешкото тяло в известна степен има един вид свободно витаещи и стоящи във връзка с

движението на организма, също и с вътрешното движение, телца. Това са кръвните телца. С тези кръвни телца трябва да се сблъска това, което прави азът, като въздейства в подвижността, също например в подвижността на вътрешната топлина. Тези кръвни телца в голямата си част са така устроени, че още в своята форма показват как са пресметнати да привеждат движения в равновесие. Бих казал, че това, което прави азът, като се намесва в подвижността на човешкия организъм, достига границата на кръвните телца и там трябва да бъде спряно, там трябва да се осъществи най-вътрешната обмяна между човешкия аз и целия човешки организъм. Там протича и това, което бих искал да нарека най-скритата борба между непрекъснатото фосфоризиране на човека, и това, което лежи в изграждащите кръвни процеси. Ако фосфорът би бил внесен свободно в човека, тогава кръвните телца биха били унищожени чрез фосфоризирането. Това е, което картинно може да ни въведе в своеобразното обменно действие на аза, което е нещо духовно, нещо изцяло духовно,

но чрез кръвните телца стои в непрекъсната обмяна с нещо физическо. Кръвта е съвсем особен сок³³ също и в тази посока, както не само Гьоте, но една древна поговорка казва. Кръвта е съвсем особен сок, тя е мястото, където външното физическо в човека влиза във взаимоотношения с духовното, което тя първоначално носи в себе си, с аза, и където може да има най-много разрушения, когато именно азът встъпва по неправилен начин в тези обменни взаимодействия.

Под такова неправилно взаимодействие именно във физическото може много да се разруши: разпадане на епитела, израждане на мазнините и до мускулните влакна, особено при напречните мускулни влакна, понеже те са тези, върху които азът особено влияе, разпадане на кръвните телца и т.н. Да, чак до костите може да стигне този разрушителен процес в тялото, когато фосфорните въздействия не са в ред.

При тази променлива дейност на аза, който повлича естествено и астралното тяло със себе си, но също и физическото тяло, което от своя страна повлича етерното тяло, съвсем ясно се вижда стремежът към нормалност и анормалност, бих казал, до известна кулминация непрекъснато протича нормализиране, следвано от оттегляне, което се проявява, когато например имаме работа с отравяне с фосфор. Когато имаме работа с фосфорно отравяне, ще забележим, че най-напред астралното и етерното тяло се съпротивляват срещу това, което се проявява във физическото тяло и в аза. Те се съпротивляват с цялата си сила, с най-голямата сила, която етерното тяло притежава. То иска да пресрещне това в аза, което се проявява като прекалено силно въздействие, иска да се справи с него и само усилва силите си. Поради това процесът в началото на едно фосфорно отравяне има много вътрешна прилика с един друг процес, именно с появата на ретроспективната панорама при човека след смъртта, която, както знаете, може да продължи няколко дни – ден и половина, два дни, три дни. Там, при ретроспекцията, имаме

---

³³ Гьоте, 1-ва част, Студентска стая, стих 1740.

задържане на етерното тяло в астралното тяло. Те се държат, така да се каже, заедно. Това го правят първо и във физическото тяло, когато имаме фосфорно отравяне. Развива се всичко, което може да се развие чрез взаимодействието на астралното с етерното тяло и което се появява тогава, когато след смъртта тази ретроспектива се появи чрез етерното тяло. Оттам, чрез тази приложена още в началото сила при отравянето с фосфор, след също толкова време, колкото би траела такава ретроспекция, ще настъпи подобрение, после отмаляване, оттичане, оттегляне. След оттичането отново още по-силно започва именно абнормното действие на аза. Истинското фосфорно отравяне е нещо много трудно за преодоляване, което може да се победи само когато се опитаме да повлияем целия организъм по много строг начин, за да започне силно взаимодействие между астралността и етерното, което може да се постигне, когато срещу фосфорното отравяне се действа, като на много места на човешкото тяло се апликират силно изсмукващи пластири и др.п. Тогава положително ще се постигнат реакции. Но в такъв случай човек трябва да е наясно, да чувства до каква степен може да стигне.

Виждате, че физическият организъм е ангажиран в най-силна степен, когато азът навлиза в него чрез всичко, което може да се нарече фосфоризиране на човека. Но когато азът навлезе разрушаващо във физическия организъм, тогава по необходимост трябва да се появи полярната противоположност, тогава трябва да пострада и това, което азът нормално извършва, когато нормално навлиза в човешкия организъм. При много силното фосфоризиране ще се появят състояния на безсъние, които се дължат на прекалено силното участие на астралното тяло и аза. Това можете да разберете от всичко, което казах.³⁴ Ще намерите главоболие, делириум, сънливост. И при отравянето с фосфор срещате всички тези и – най-често преди парализата –

---

³⁴ Този пасаж е с пропуски и в двете стенограми и не може сигурно да се възпроизведе. Ясно се четат споменатите симптоми, както и анемични състояния, което се доказва с едно място в бележника (виж приложение, стр. 32).

също анемични състояния, които естествено се появяват и при това, което казах за взаимодействията с кръвта. А това, което стои по средата, което се появява при фосфоризирането, когато стане нападението на кръвните телца от аза и отново бъде отблъснато, когато се появи такова люшкане, то се проявява в явленията на жълтеницата, както изобщо в жълтеничните явления се вижда преплитане на психичното и физичното.

От казаното виждате, че процесите на човешката същност са всъщност работа на аза и астралното тяло със силите на външния свят вътре в пространството, обгърнато с човешката кожа. Това е вътрешна работа и трябва правилно да се види как тя може да бъде регулирана, как може да се стигне до един вид овладяване на това вработване.

Бих искал да кажа, че когато имаме предвид тези възгледи, стигаме до саморазбиращи се диетични правила. Знаем ли, че азът на човека действа прекалено силно, така че като следствие се появява нередовност в стомаха, но същевременно и свръхвитаалност като абнормни диарии и др.п., е необходимо да се противодейства с диета по съответния начин. Същинският азов процес и този на астралното тяло в човека представляват един вид анализиране, раздробяване на това, което във външния свят е синтетично. Докато във физическата и етерната основа на човешкия организъм имаме, бих казал, основно синтезиране, в дейността на аза и астралното тяло имаме анализиране, което също изцяло принадлежи към нормалните дейности на човешкото същество и се изразява със своите своеобразности така силно, че трябва да се намесим в това анализиране съответно ограничавайки го. Когато азът стане прекалено силен анализатор по отношение на фосфорните соли, той ги анализира, разпада ги до фосфора и тогава анализът започва да предизвиква нарушения в човешкия организъм. Това е точката, до която най-силно може да действа анализирането, която посочих още в лекциите от миналата година, където се анализира до желязото.

Анализирането до желязото е в зависимост с желязното съдържание на кръвта, в много отношения то е полярната проти-

воположност спрямо анализирането при другите метали, където винаги трябва да се стигне в определен смисъл до задържане на анализирането.

Днес исках да ви покажа как във външните явления действително имаме образи на това, което се развива от вътрешно духовното. Затова външното наблюдение на човека с неговото здраве и болести ще трябва да се допълни с това, което можем да узнаем за вътрешния, за духовния човек.

На тази основа ще се спечелят както възгледи относно нашите лечебни средства, така и предусловия за отговарянето на някои въпроси, които вече са поставени. Всичко това следва да го обсъдим, доколкото може да бъде обсъдено, в още три лекции.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 16 април 1921 г.

Вчера казах, че ще се насочим към разглеждането и обясненията на същността на предложените тук от нас лечебни средства и че ще изградим разглеждането в този смисъл. Бих искал да направя една забележка, която може би ще ви насочи към някои неща в методично отношение.

Да речем, при имагинативното наблюдение на някоя болнична картина, изобщо на някой симптоматичен комплекс, често се случва да получим непосредствено интуитивно познание за лечебното средство и след това, което се разбира от само себе си, да се изкушим да размислим върху нещата според преценките на научното познание и да стигнем до заключението, че нещата са погрешни, че не е възможно да е така. Това е съвсем обикновено явление, с което често се сблъсква този, който изобщо може да прави окултни изследвания, не само по отношение на терапията. Когато размислим по-задълбочено и проследим нещата по-нататък, едва тогава стигаме до убеждението, колко те са наистина правилни. Нещата, които се констатираат чрез имагинативното изследване с последващата интуиция, са винаги правилните, ако те почиват на добри познавателни сили. Но преценката във всеки случай трябва първо да се издигне до това, което се опознава по този начин. Тук трябва да се запознаем с факта, че човешкият организъм е във висша степен сложен, така че неговото разсъдъчно разглеждане довежда действително до възможно най-големите трудности, особено тогава, когато се опитаме да поставим този човешки организъм отново в съотношение с външния свят. Нещо такова се изправя особено силно насреща, когато строго се има предвид посоченото вече в тези лекции, а именно функцията на азота в човешкия организъм. Азотът, както казахме, се намира в по-голямо количество в издишания въздух, отколкото във вдишания. Материалистическото мислене не може да стигне до друга преценка, освен да

каже, че разликата не е съществена. Това се дължи на факта, че материалистическите възгледи относно човека изобщо не могат да стигнат до функцията на азота. Тя става ясна, когато имаме предвид следното. Знаете, че има различни теории за храненето и че при интерпретацията на храненето изследователите стоят на диаметрално противоположни позиции относно задачата на приетите с храната белтъчини в човешкия организъм. Защо на човешкия организъм са му нужни белтъчини? Както казах, по отношение на отговорите на този въпрос изследователите стоят на диаметрално противоположни становища. Едни казват, че целият строеж на човешките белтъчни организми е константен, че тук има нещо постоянно, поне относително константно, и че приетият белтък подлежи на бързо разпадане и има малко значение за изграждащите, пластичните сили на белтъка в човешкия организъм.

Другите се придържат към становището, което именно в съвременето се смята за нещо остаряло, че белтъчините в тялото на човека постоянно се разграждат и отново се изграждат от приетия белтък. Двете теории, които се появяват в най-разнообразни форми и показват един вид диаметрална противоположност, не достигат това, за което всъщност става въпрос, понеже те преценяват едностранно белтък и белтък, без да вземат под внимание целия човешки организъм.

В човешкия организъм имаме противоположността между образуването на главата, т.е. нервно-сетивното изграждане, и изграждането, произлизащо от веществообменно-двигателната система. Това е диаметрална противоположност, която лежи в човешката природа и трябва особено да се вземе под внимание. Защото изобщо не може да се разбере така важното за избирането на терапията постепенно изграждане на човека, без да се има предвид това, което описах. Изобщо не би могло да се разбере как например се отнасят белите дробове спрямо целия човешки организъм, ако не се изходи от изследване, което поставя въпроса по следния начин: Имаме ли работа с главовия организъм, там преобладават определени сили. Ако имаме

работа с гръдния организъм, там са белите дробове. Белите дробове са орган, който – понеже целият човешки организъм носи в себе си същите сили, но в различна интензивност – също носи и силите на главовото образуване, но в по-слаба степен, по-малко интензивно. И ако се изследва как азът, астралното тяло и етерното тяло работят върху цялото пластично изграждане и разграждане, се стига до парадоксалното заключение: Изграждането на белите дробове е по-малко интензивно изграждане на главата, то е метаморфоза на главовото изграждане, изграждането на белите дробове остава на една предварителна степен, докато главата продължава да се развива по отношение на същите изграждатели, образуващи сили, които са и в белите дробове, но са изостанали.

Белите дробове са метаморфоза на изграждането на главата и понеже са изостанала метаморфоза на главовото изграждане, са именно подходящи за своята функция – дишането, докато, ако същите сили, които при белите дробове са изостанали и които ги правят подходящи за дишането, продължат развитието си, ще направят белите дробове все по-подобни на главата. Следствието на това ще е, че докато те стават все по-подобни на главата, ще започнат сами да приемат мисловните сили, органичните сили на мисленето, ще се стремят все повече да се превърнат в орган на мисленето. И ако стремежът да се превърнат в мисловен орган се засили, като приемат силите, които в главата са на правилното място, те ще бъдат предразположени към белодробна туберкулоза.

Белодробната туберкулоза може да бъде разбрана само като по този начин се изхожда от целия човек. Тя може да се разбере от тенденцията на дишането да стане мисловен орган в туберкулозните бели дробове.

В главата дишането е метаморфозирало и всички функции на мисленето до обработването на възприятията не са нищо друго освен все по-прогресивно формиране на развитието на дишането. Главата е напреднал извън степента на белите дробове дихателен орган, който задържа дишането и на мястото на

възприемането на въздуха чрез дишането възприема етерните сили чрез сетивата. Сетивното възприемане не е нищо друго освен префинен, т.е. продължаващ в етерното дихателен процес. Главата диша, белите дробове дишат. Но още нещо диша в човека, което е още по-предшна степен в това метаморфозиращо развитие. Това е черният дроб. Черният дроб, който е нестигнал до края на развитието си бял дроб, нестигнало до край главово изграждане, също диша. Само че при него преобладава това, което представлява другата метаморфоза, полярната метаморфоза на сетивните усещания – приемането и преработването на храната. Затова образуването на белия и черния дроб се намира по средата между образуването на стомаха и това на мозъка, изобщо на главата.

Когато приемете тези основания, тогава няма да сте далеч от разбирането, че човешките органи, някои човешки органи са всъщност дихателни органи. Всички човешки органи, които имат изграждане като мозъка, белия и черния дроб, са същевременно дихателни органи. Но доколкото са дихателни органи, те имат стремежа да дишат. Те също отделят въглероден диоксид. Това отделяне на въглеродния диоксид е най-същественото при дишането. Вие поемате кислород и това поемане на кислород и отделяне на въглероден диоксид не важи само за белите дробове, а и за целия организъм, за всеки орган и в по-голямата си част то е дейност на астралното тяло, което я проявява като симпатия и антипатия. Симпатията е сила, отговаряща на вдишването, а антипатията съответства на силата на издишването на астралното тяло. И ако в моята «Теософия»³⁵ прочетете описанието на астралното тяло, ще видите, че то е описано като проникнато от силите на симпатията и антипатията. То работи в човека в общото дишане според антипатията и симпатията. Това е, което трябва да се разбере като вътрешна дейност на астралното тяло.

И така стигате до последната точка на разглеждането, което ви посочва, че това, което в човека изобщо се намира

---

³⁵ «Теософия» (1904), Събр. съч. 9.

като белтъчини, доколкото принадлежи към органи като горе-описаните, е свързано главно с дишането и се проявява навън чрез дишането. Но всичко, което се проявява навън, се проявява също и навътре. Ако трябва да го покажа схематично, бих го изобразил така: Имате ли в човека някой съдържащ белтък орган, принадлежащ към тази органична група, която посочих, той се проявява навън, като развива дихателна дейност (виж рис., червено).

табло № 5

Но докато той диша навън, навътре разгръща друга, полярна на дишането дейност, освобождаваща духа дейност, освобождаваща душевното дейност. Освобождаваща душата дейност – като дишате навън, а докато разгръщате дишането навън, развивате навътре духовно-душевна дейност, която естествено не се нуждае от пространство, а дори напротив, можем да употребим израза: Тя непрекъснато изчезва в пространството, непрекъснато излиза от триизмерното пространство. Но тази дейност се проявява във вътрешността и общо взето свойството на човешкия белтък е, че тази дейност се разгръща предимно навътре. Това, което в главата функционира като вътрешна дейност, навлиза отвън през сетивата. Затова органите на главата са най-малко съдържащите дух органи. Те приемат духа отвън, като го привличат чрез сетивата. Главата е най-недуховният орган в човека.

Противно на това човешката духовност започва – именно с развитието му в тялото започва развитието на духа навътре,

на реалния, не на абстрактния дух – в белодробната система и той работи отвътре навън, насреща на дишането. А най-духовните органи са тези, които принадлежат към системата на черния дроб. Те са органите, които в посока навътре развиват най-много духовна дейност. Това е и обяснението защо главовитите хора могат да станат материалисти, понеже с главата може да се преработва само външната духовност и човек е изкушен да вярва, че всичко, което се развива като дух, е възприето отвън, от сетивния свят. Затова ако човек е истински интелектуалист, той става същевременно и материалист. Колкото повече човек е мислител, мислител с главата, толкова повече има възможност да стане материалист. Но ако целият човек си извоюва познанието, когато започне да осъзнава как цялото му човешко същество мисли с лежащите назад органи, тогава материализмът престава да е правилен за съзнанието.

Дейността, проявяваща се в дишането, също се показва навън в отделянето на въглерода, във въглеродния диоксид. Дейността обаче, която при това се упражнява навътре, дейността на одухотворяването, е свързана с азота. И когато се употребява азотът, той се отделя именно при одухотворяването. Количеството отделен азот е мащаб за вътрешната работа на човешките органи в посока на духовността. От това можете да разберете, че този, който не вярва на такава духовност, естествено няма да е наясно за приемането на азота в човешкия организъм.

Едва когато се знае как във всяко образуване на белтъка, във всяко формиране на белтъка се разгръща насочена навън дейност и друга, насочена навътре, едва тогава може да се изясни каква роля играе храненето. Когато имате предвид този процес, който общо взето е дихателен процес със своите полярни противоположности, тогава ще си кажете: «Храненето и храносмилането навсякъде граничи с дихателните процеси; насреща на храненето и храносмилането навсякъде се изправя процесът на дишането и одухотворяването. В този процес на одухотворяването, т.е. в другата страна на дишането, се намира това, което са изграждащи, всъщност пластични сили в обра-

зуването на белтъка, там лежи всичко, което изгражда човека.» От това ще можете да разберете следното: Действащото там общо взето насочва към взаимната обмяна между астралното и етерното тяло. Астралното тяло действа в дишането чрез симпатията и антипатията, а етерното тяло действа, като се сблъсква със симпатиите и антипатиите на астралното тяло. Със своите въздействия в човешкия организъм етерното тяло се сблъсква с дишането. Етерните въздействия при човека са вътре в течните съставки. Човекът е почти две трети вода. Етерните сили се проявяват физически във водния организъм, където предимно е заето етерното тяло. Във въздушния организъм, изграден от въздуха в човека, се проявяват силите на дишането. Така можем да видим и това, което става между астралното и етерното тяло като взаимодействия между въздушните и водните сили. Тези взаимодействия на водните и въздушните сили протичат непрекъснато в организма. Естествено никоя страна не потиска изцяло другата. С въздуха човекът винаги вдишва следи от водни пари. Така етерното навлиза в дишането. Дихателната дейност навлиза и в същинските храносмилателни органи. Доколкото са изградени от белтък, те също дишат. Така че едното винаги навлиза в другото и всъщност нямаме нищо друго освен предоминиране на едната или другата дейност в някой орган. Никога нямаме само едностранчиво работа с това, което можем да опишем. Когато твърдим за някой орган, че е дихателен орган, когато твърдим това например за белите дробове, тогава казваме нещо погрешно. Винаги, макар и в минимална степен, вътре е и другата дейност. Храненето протича предимно чрез дейността, която се проявява в етерно-водното и във физически-твърдото. Главното при храненето и храносмилането се извършва в етерно-течното и физическо-твърдото, най-важното при дихателната дейност се извършва в астрално-въздушното и най-важното на азовата дейност, същинската духовна дейност, се извършва в топлинните отношения във връзка именно с аза. Духовната дейност във физическия организъм е взаимодействие на аза с топлинните условия, с всички организации, където топлината

може да действа във физическото. Азът винаги трябва да е свързан с топлината, винаги трябва да действа от топлината. Когато положим някой болен в леглото и го покрим с одеяло, това означава, че отправяме апел към аза, да се възползва по съответния начин от затоплянето.

Това обаче веднага хвърля светлина изобщо върху храненето на човека. Храненето е взаимодействие между течностите в тъканта, изобщо течното, в което предимно се извършва храносмилането и изхвърлянето на ненужното, и това, което в релативно отношение остава извънредно стабилно, което само по време на растежа е лабилно, а после става стабилно и във втората половина на живота се извършва един вид разграждане, т.е. същинският белтъчен организъм на човека. В течността на тъканите протича непрекъснато приемане и разрушаване на намиращия се в храната белтък. И в тази дейност се намират атаките, които се извършват върху това, което иска да остане стабилно в белтъчното изграждане – изобщо човешките вътрешни белтъчни органи. Те остават стабилни затова, защото навътре отделят, освобождават духовно-душевна дейност. В тази непрекъсната обмяна между живото приемане и разрушаването на белтъците и пораждащата се там игра на сили, в това взаимодействие между извънредно подвижната игра на сили и стремящата се към спокойствие игра на сили, на това, което във взаимодействието се поражда във вътрешния човешки белтък, почива всъщност полученото чрез хранителния процес. Затова отчасти е суеверие, отчасти правилно, когато се казва: «Човекът се изгражда от приетите от него хранителни вещества.» Суеверие е, понеже чрез това, че човекът изобщо е човек, изграждащите сили още от началото се съдържат в неговите белтъчини, а от друга страна, на другия полюс човекът разгръща дейност, която представлява непрекъснатата атака върху стабилността на собственото му белтъчно изграждане, така че може да се каже: Не е правилно да се вярва, че само приемането на хранителни средства поддържа човешкия живот. Просто не е правилно, а е правилно и че протичането на живата игра между силите в

течностите на тъканите поддържа живота. Когато пригответе ястията така, че да поощрявате тази дейност в течностите на тъканите, чрез това поддържате живота, но не че внасяте в тялото хранителни вещества, а че причинявате сблъсък със стабилните сили на собствените му белтъчини. Най-същественото в процеса, който възбуждате чрез приемането на храната, е, че също и там трябва да разглеждате самия процес. Може да се случи например на някой възрастен човек да не му въздействат вещества, за които знаем, че много добре въздействат върху децата, понеже детето се намира в процес на пластично израстване и поради това се нуждае от въпросните вещества, от приемането навътре и разгръщането на силите на веществата навътре. Ако знаете, че някакво вещество действа добре при детето, съвсем не е задължително то да действа така и при израсналия човек. При него може много повече да се налага да се поощрят силите му, стремящи се към покой в течностите на тъканите, там да се внесе стимул за дейност. Когато разглеждате всичко, което се разиграва в стоящите назад органи в човека, в белите дробове и черния дроб – главата също стои назад, – и когато се обърнете от органите, обърнати назад и разгледате тези, които, бих искал да кажа, повече са включени в течностите на тъканите, в тази дейност ще имате като праорган обгърнатото от белите дробове сърце. Това сърце на човека е изградено изцяло от дейността на тъканната течност и неговата дейност не е нищо друго освен рефлекс на вътрешната дейност на тази тъканна течност.

Сърцето не е помпа – често съм го казвал, – а по-скоро действа като отчитащ апарат за дейността в тъканната течност. Сърцето е движено от циркулацията на кръвта, кръвната циркулация не се поражда чрез помпенето на сърцето. Сърцето има толкова малко общо с това, което функционира в човека като циркулация, колкото термометърът има общо с пораждането на външната топлина и студа. Както термометърът не е нищо друго освен отчитащ инструмент за топлината и студа, така и сърцето не е нищо друго освен отчитащ инструмент за човешкото кръвообращение и това, което се влива в човешката циркулация от

веществообмяната на кръвта. Това е златното правило, което наистина трябва да се съблюдава, ако искаме да разберем човека. Защото с вярата, че сърцето е помпа и изтласква кръвта в артериите, с тази вяра имаме противоположността на правилното в днешната природна наука. Който изповядва това суеверие относно сърцето, ако е последователен, би следвало да вярва, че топлината в стаята му произлиза от покачването на живака на неговия термометър. Следвано праволинейно е едно и също.

Виждале до какви изводи води един възглед, който просто не обръща внимание на далеч най-значимата част в човешкото същество – духовно-душевното, динамичното – и изхожда само от веществото и иска да извлече от веществото силите, които всъщност първо са отпечатани в него. Той иска да наложи на сърцето силите, които първо са внесени в него чрез динамиката, чрез играта на сили.

Така можем да кажем, че в сърдечната дейност и в сърцето лежи най-далеч напредналото организиране на това, което е противоположно на дишането и на освобождаването на духовното в човека. Там лежи това, което може да се нарече полярна метаморфоза, в противоположност на преобразяващата метаморфоза. Когато разглеждаме главата, белия и черния дроб, имаме различни степени на метаморфозиращото преобразуване. Щом разглеждаме сърцето в отношенията му с белите дробове, трябва да говорим за полярна метаморфоза, трябва да говорим за това, че в своето изграждане сърцето е полярно противоположно на белите дробове. И всички органи, които са повече разположени напред, за което матката например е показателен пример, от своя страна са степени на преобразяването на сърцето. Говоря за женската матка, понеже има и мъжка матка, която при мъжа съществува само като етерен орган. Матката не е нищо друго освен преобразено сърце. От този начин на разглеждане на нещата можем да извлечем необходимото за разбирането на организацията на човека.

В тази друга дейност, която, ако бива така да кажа, има своя център, идва до покой в движенията на сърцето, навлизат

предимно мазнините и въглехидратите. Там мазнините и въглехидратите развиват своята дейност. Разбира се, че това се разпростира в цялото тяло и както цялото тяло диша и извършва духовна дейност, така, от друга страна, то отлага вещества и функционално изгражда силови системи, които довеждат до изгаряне.

Това отново ще хвърли определена светлина – и ние виждаме как винаги преминаваме от действителното вътрешно разглеждане на човешкия организъм до терапията – как така нареченото преди Lungenschwindsucht (тенденция на белите дробове да се спаружат), което днес само изхождайки от някаква теория, е получило друго име – белодробна туберкулоза, действително се състои в това, че поради различните влияния, които могат да се задействат там и които всъщност всички се състоят в едно и също, човекът бива отклонен от извънземното и насочен към земното, към живота в лоши жилища и т.н. Всичките описания, които имате при белодробната туберкулоза, могат да се обобщят, като се каже, че човекът е отклонен от Слънцето и световното пространство и бива насочен към това, което го изолира от Слънцето и световното пространство, което го довежда до потискане, парализиране на радостта от извънземното, почиваща на приемането през сетивата, възприятията чрез сетивата, и че душата му, вътрешният му живот е спиран да се разпростре до сетивата и поради това слиза в белия дроб, така че белият дроб се стреми да стане мисловен орган, глава и действително тогава ясно показва и в неговото външно изграждане как иска да стане глава, как иска да приеме форма, в която може да се види как вкостеняващите в човешката глава сили се проявяват в белия дроб, как там се получават втвърдяванията на белия дроб и т.н. А какво трябва да направим, ако искаме да противодействаме на това.

Ако искаме да противодействаме на превръщането на белия дроб в глава, трябва преди всичко да обмислим, че там има намаляване, повяхване на астралната дейност, а азовата дейност е прекалено силна. Следователно азовата дейност за-

почва да надделява над астралната дейност. На това може да се противопостави. Всичко, което особено силно поощрява азотната дейност, са именно сетивните възприятия отвън. Външните сетивни възприятия обаче продължават да действат в целия човешки организъм в отлагането на солите. Те не се регулират по правилния начин при това, което показва склонност към туберкулозата. Затова трябва да се помогне от тази страна и да се опита в правилния момент да се противодейства на това, което белите дробове повече не са в състояние да направят, с доста силни разтривки със сол. Разтривките със сол, направени външно, въздействат на образуващите се отвътре втвърдяващи процеси.

Естествено такава дейност с разтривките със сол трябва да се направи така, че организъмът да стане склонен вътрешно да приеме това, което иска да навлезе отвън. Могат да се вземат и солени бани, по-концентрирани солени бани, но организъмът трябва да се направи склонен да преработи вътрешно всичко това, да противопостави нещо отвътре навън. Може да имате следното съображение, то ще последва от обсъденото тук миналата година. Искаме ли да поощрим организма да развие отвътре дейност, която да регулира във взаимодействията някои външни организационни сили, тогава ще приложим живак в малки хомеопатични дози. В такъв случай живакът е важно лечебно, регулиращо средство. Именно тук трябва да се има предвид това, което общо взето се наблюдава при дозирането. Като обобщите това, което представих, можете да си кажете: Най-близкото до външната природа е веществообменно-двигателната система. Ако в нея нещо липсва, ако трябва да се направи нещо там, необходимо е да се вземат ниски потенци. Премине ли се към средния човек, трябва да се вземат средни потенци. Ако искаме обаче да действаме от главата, ако изобщо искаме да въздействаме от това, което има общо с духовността в главата, трябва да работим с високите потенци. В този случай имаме работа с белодробната дейност, значи с нещо, което принадлежи към средния човек. Живачните дози трябва да са

средните.

За това, което смятаме, че действа на главовата организация и оттам се разпростира в целия организъм, се изисква високо потенциране и особено благоприятно то ще действа там, където вярваме, че ще постигнем нещо със силициеви съединения. Силициевите съединения изискват действително най-силно разреждане, поради собствената си натура, понеже винаги се стремят към главата и към периферията на тялото, което също принадлежи към образуването на главата (нервно-сетивната система). А ако имаме други причини и приложим например съединенията на калция, най-често правим правилното, като употребим ниските потенции. Основанието за потенцирането изхожда от констатацията дали е необходимо да въздействаме във веществообменно-двигателния, ритмичния или главовия (нервно-сетивния) организъм, като естествено имаме предвид, че главовият организъм от своя страна подсилва и от другата страна. Например можем да стигнем до заключението, че човекът има заболели крака от глезена надолу, което всъщност е скрита болест на главата, тя произлиза от главата. Тогава няма да лекуваме от страна на веществообмяната, а от страна на главата и ще приложим високи потенции от това лекарство, което може би е добро в ниски потенции, когато знаем, че искаме да лекуваме от страна на веществообмяната. Тези неща изцяло могат да бъдат доведени до една рационалност, до обхващане с разума и дори е необходимо това да се направи. Конкретното ще бъде правилно, ако човек вникне в точното наблюдение на това, което показват опитите. Насоките трябва да се търсят така, както показвах.

Да говори в отделните случаи за излекувания е правилно само от страна на този, който грижливо запомни това, което е срещнал в своята практика, защото всеки отделен случай, естествено, е поучителен и плодоносен за следващия случай. Само ако имате предвид това, което казах сега, ще откриете, че не е загадъчно, че например има болести, при които едновременно са засегнати мозъкът и черният дроб, защото черният дроб е само

метаморфозирал мозък. Ако се открие едновременно деформиране на черния дроб и дегенерация на мозъчните ганглии, това лежи в същата насока и налице е нещо, което като болест изцяло е засилена форма на причината за белодробната туберкулоза. То е само засилената метаморфоза на белодробната туберкулоза. Поради това вътрешно ще трябва да се приложат по-груби дози живак³⁶, а външно не само разтривки и бани с натриева сол, т.е. обикновената готварска сол, а да се употребят калциеви соли.

Виждале къде лежат заблужденията, които трябва да се избегнат и да се стигне до правилното, ако човешкият организъм се разглежда така отвътре. Представете си, че някой казва: «Тук има една болест, която ще лекувам с живак.» И той постигне някакво въздействие. Не е нужно болестта да има нещо общо с чумата или сифилиса, но той си представя, че щом живакът лекува, тя има общо със сифилистични процеси. Не е нужно да е така. Също така по-точно ще разберете това, което казах през миналата година, когато говорих за «душевните болести». Когато преди няколко дни говорих за размякването на мозъка, естествено имах предвид паралитичните заболявания, но когато се каже «парализа», всъщност не се говори така образно. Човек винаги има чувството, че там минава покрай външния симптоматичен комплекс. Разбира се, възниква въпросът: Как се отнася казаното миналата година, че същинските причини на физическите заболявания трябва да се търсят в деформациите на органите? Това е вярно. И то е толкова вярно, че винаги, когато се обхващат само физическите симптоми, не се стига всъщност до нищо, нищо не се получава. Подобни физически комплекси водят до съвсем различни болестни причини. Именно при така наречените душевноболни трябва да се търси деформацията на органите, някой неправилно функциониращ орган и да се запита: Защо той не функционира правилно? Защото са увредени стабилните сили в изграждането на белтъка, не вариращите, а стабилните. Следователно има нещо в болния,

---

³⁶ Ниски потенции. – Бел. пр.

което непрекъснато се стреми да разруши органа в неговото първоначално пластично изграждане и оттам не е добре, ако човек отклонява вниманието си към ставащото в тъканните течности, което представлява другия полюс на веществообмяната. С това, което представлява веществообмяната в организма, няма да се стигне доникъде, ако се изхожда от симптомите. Затова пък ще е особено важно познанието за душевните болести да се търси в отделителните процеси. Там винаги ще могат да се открият наистина важни опорни точки. Да се изследва какво е състоянието на отделителните процеси при някой душевноболен е извънредно важно, защото миналата година посочих, че при някои форми на душевни заболявания има склонност за създаване на имагинации и инспирации. Това означава именно освобождаване на духовността вътре в човека.

Тази склонност е там, защото органът е увреден. Ако органът не е увреден, а нормално образуван, той пак образува имагинация, но тя остава несъзнателна. Когато обаче органът е увреден, тогава не се стига до правилното изграждане на тази имагинация. От една страна, органът е увреден и поради това се поражда склонност за изграждане на имагинация, а от друга страна, имагинацията не се покрива чрез органа и се проявява като халюцинация и т.н. Така че ако имаме работа с някой орган и с развиващите се вътре в него имагинации (виж рис., червено), които се излъчват в останалия човешки организъм (виж рис., светло) и станат доловими, осезаеми, тогава имаме работа с деформиран орган така, че образуването на имагинацията (червено) не може да се изгради правилно в своята

табло № 5

пластичност и понеже е абнормена, тя се натрапва на съзнанието. Пораждат се халюцинации и визии. От друга страна, органът е повреден и поради това се поражда копнеж за правилни имажинации. Само чрез това, че тези неща се прозрат по този начин отвътре, те се и обясняват.

Ще продължим, от една страна, с отговарянето на отделните въпроси и, от друга страна, с обяснението на нашите лечебни средства. Сега нека да приключим и чуем лекцията на д-р Шайдегер.³⁷

---

³⁷ От тази лекция не са познати записки, но от бележника на Рудолф Щайнер се вижда, че подробно е говорено за д-р Розенбах. Виж указание към стр. 119.

СЕДМА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 17 април 1921 г.

Относно учението за лечебните средства бих искал да отбележа, че трябва да обсъдим и това, което вече се опитахме да внесем като лекарства. И по-специално отбелязвам, че не е необходимо да описвам как се изграждат мислите в мен, че едно или друго средство може да бъде лекарство, а вие да стигнете дотам да прозрете употребата на определена субстанция като лекарство. В известен смисъл бих желал възгледът, който трябва да се изгради относно определена субстанция, ако тя следва да има лечебна стойност, да може да се оформи в собствената душа. Затова днес бих искал първоначално да устроим обсъждането така, че да изложим съображенията как се стига до схващането, че нещо може да бъде лекарство. Естествено предварително трябва да отбележим, че основата за това е да се познават главните принципи на антропософското човекознание. Защото правилната интерпретация на лекарството ще се породи само тогава, когато човек отвътре е подтикнат да изложи всички съображения в антропософски смисъл. Затова и ще видите, че изнесеното от мен през последните дни, ще се влее в това, което днес ще изложим като примерни съображения.

Нека да изходим оттам, че особено при растението можем да изследваме какви са взаимодействията между обкръжението на човека и самия човек. Ако разберем процесите първо при разглеждането на растението, ще можем да стигнем и до правилното разбиране на минерализиращите процеси, продължаващи вътре в човека. Когато правим такова обсъждане – и то естествено произлиза от всичко, което разгледахме през последните дни, – трябва да сме наясно, че в целия изграждащ растителен процес, във формообразуването на корени, листа, цветове, семена и т.н. лежи нещо, което се изгражда от страна на целия Космос и че този процес, който в частност се стреми към формообразуването на растението също и при вътрешното

растително изграждане, не може да се замести с изкуствена синтеза, с химическа изкуствена синтеза. Поне само в изключително малко случаи може да се замести по този начин. Трябва да сме наясно например относно следното: Ако имаме работа с корените на растението, тогава работим с това, което в растителнообразуващия процес е свързано повече или по-малко с вътрешните сили на повърхността на Земята. Духовно-душевно човекът е същество, което израства растителноподобно от горе надолу. Главата му съдържа много от онези сили, които взаимодействат със самите земни сили и има дълбоко сродство между силите на човешката глава и това, което се изгражда в корените на растението.

Винаги, когато си изясняваме процеса, протичащ в корените на растението, ще трябва да мислим, че този процес стои във взаимна връзка с човешката глава. Нека да изложим в детайли съображенията, за да видите как се стига до тях. Нека да разгледаме корените на жълтата тинтява, *Gentiana lutea* L., и да си кажем следното: Жълтата тинтява е растение, което навън се изявява в много цветове. Следователно в корените ще имаме сили, които много силно са насочени към цъфтежоподобното, с други думи самите коренови сили са малко слаби. Жълтата тинтява се изразходва в цветовете и листата. Въпреки това цялото оформяне на цветовете показва, че кореновите сили са все още налице. Няма да можем да разчитаме, че жълтата тинтява ще упражни силно въздействие на това, което в човешкия организъм произхожда от организацията на главата, като непосредствено идващо от главовата система въздействие, именно като физически външни въздействия, а ще очакваме от него, че ще действа предимно върху това, което от страна на главата поощрява дишането. И понеже в организма винаги има полярно действие, трябва да си представим, че когато се употребят корените на жълтата тинтява, храносмилателните органи стигат до усилено дишане във вчера изложения смисъл. Ние поощряваме стомаха и червата към засилено дишане, но сега трябва да помислим, че в тези лекции узнахме как за поощряването на

дихателната дейност трябва да преработим растителната субстанция, това означава да сварим корените. За отварата трябва да употребим корените. Виждате, че цялото може правилно да се проследи. Първоначално се разглежда външното. Човек си казва, че корените на жълтата тинтява имат горчив вкус, силен аромат, това е нещо, което въздейства силно на астралното. Значи имаме работа със силно въздействие върху астралната същност в храносмилателните области на човека. Корените на жълтата тинтява обаче съдържат и захар. Сигурно си спомняте, че съм посочвал как в преработването на захарта при човешкия организационен процес лежи силно импулсиране на азвата дейност. Това можете да го изследвате и външно статистически, като вземете под внимание, че например народи, които слабо развиват азвата дейност, като източно-европейските, руския народ, при които азът не се изтъква напред, като народ годишно употребяват минимално количество захар, за разлика от англичаните, при които азът развива изключително активна дейност и изобщо колкото повече отивате на Запад, толкова повече е количеството на консумираната годишно захар. Нужно е такива неща да се имат предвид, ако изобщо искаме да стигнем до познание за света.

Освен това корените на жълтата тинтява са богати на ненаситени мазнини. Ненаситените мазнини са нещо, което, премине ли в храносмилането, силно въздейства върху вътрешното дишане, защото усилва вътрешната подвижност на стомаха и червата. Виждате как можем да опишем какво става в човешкия организъм и веднага забелязваме, че се засилва астралната дейност, че дихателната подвижност на стомаха и червата се поощрява така, че можем да кажем, че червата развиват подвижна дейност и стомахът укрепва. Цялото въздейства така, че се появява това, което изобщо се получава при засилването на астралното тяло. Всичко действа така, че минерализиращите процеси стигат само до степената да укрепят органите и чрез това да ги засилят. Това е слабото въздействие на аза чрез съдържащата се там захар. Бихме могли да кажем, че когато се

употребява отвара от корените на жълтата тинтява, се усилва активната дейност на астралното тяло и чрез захарното съдържание на корените се подтиква аза да помогне. Чрез това обаче, че и азът помага, се появява една опасност. Защото когато азът зашиба долу като с камшик, отново се поражда полярна реакция в главата и можем да забележим, че такива пациенти получават главоболие като странично явление. Въпреки това имаме средството, което изцяло действа в посоките, които показах. Общо взето там е налице поощряваща, импулсираща чревна дейност и поради това, ако забележим, че болестните явления са свързани с липса на апетит, например диспепсия, нарушение на храносмилането и най-вече когато имаме нарушена дейност в корема, ще предпишем едно такова средство или само, или в някаква комбинация.

Можем също да прозрем как чрез тази дейност на стомаха и червата изобщо се възбужда обмяната на веществата, така че вътрешно тя се активира, става подвижна и чрез това можем да въздействаме и върху тенденциите на подаграта и ревматизма. Освен това в корените на жълтата тинтява ще употребим нещо съобразно, което макар и не в много силна степен, но въпреки това действа против треската (висока температура). Поради това, че чревната дейност е нарушена, се предизвиква реакция в горния човек и от горния човек произхожда вдигането на температурата. Ако усилим долния човек, създаваме противодействие на горния човек и така внасяме нещо против температурата.

Такова съображение трябва да ни насочи към конкретните отношения на външния свят и към вътрешността на човека.

Напълно правилно е да се посочи, че отвън протичат течения към човека. В това отношение Розенбах³⁸ предварително

---

³⁸ *Отмар Розенбах*, 1851-1907, лекар и професор в Бреслау (Вроцлав) и Берлин. Публикува голям брой произведения за физиологията и патологията, «Очерк за патологията и терапията на сърдечните заболявания», Берлин 1899 г. В библиотеката на Рудолф Щайнер има малко произведение от Розенбах със заглавието «Енергетика и медицина» от 1897 г. В изданието от 1963 г. името Розенбах е про-

е работил изключително добре. Но когато за течения се говори само с абстракции, човек първо не осъзнава, че това, което действа отвън, идва от конкретните неща. Такива отношения царуват между корените на растителния свят, т.е. силите, които действат в корените и които тогава навлизат в човека. Тогава тези неща, които абстрактно се описват като течения, наистина се схващат, те са налице. А духовната наука наистина изяснява конкретното, истински предметно процесуалното.

Да разгледаме от тази гледна точка едно извънредно поучително растение – омайничето, *Geum urbanum* L.³⁹, и да вземем отново корените. Да направим също отвара от корените. Извънредно интересно е това, което казах за корените на жълтата тинтява. Естествено пак трябва да се има предвид, че понеже имаме работа с корените, имаме и взаимодействие със силите на главата. Само че при корените на омайничето имаме тръпчиво-горчив вкус. Вкусът е извънредно остър. При омайничето имаме етерични масла, относно които още от началото можем да кажем, че действат върху тези области на организма, които не са разположени чак до червата и в червата, както областите, за които говорихме при корените на жълтата тинтява, а че имаме повече работа с това, което още се случва в стомаха, дори може би в хранопровода. После трябва да се съобразим и с най-важното, че при корените на омайничето имаме нишесте,

---

менено в Райхенбах, понеже името Розенбах не се среща често и се смята, че се дължи на слухова грешка. В стенограмата обаче ясно е написано Розенбах, потвърдено в бележника към този курс, защото Р. Щайнер си е правил бележки към лекцията на д-р Шайдегер (виж приложение стр. 46). Тази грешка би могла да се направи, понеже през 1963 г. не е бил на разположение бележникът, а и библиотеката на Рудолф Щайнер не е била още така достъпна, за да се ползват всички материали.

³⁹ *Nelkenwurz*: *Rhizoma caryophyllata*, корен на *Geum urbanum*, наречен още *Nardenwurz*, *Nägeleinwurz*, *Weinwurz*. Името се отнася до слабия, наподобяващ карамфила аромат, от което произлиза и немското име на цялото растение. Коренът е горчив на вкус, стипчив и действа запичащо.

следователно в известна степен се апелира към силите, които преработват по по-интензивен начин, отколкото трябва да се направи при захарта, защото, когато трябва да преработва нишестето, агресивната сила е повече преместена назад. Захарта трябва да бъде извлечена най-напред. Виждате, че процесите наистина трябва да се проследяват. В омайничето имаме и дъбилни вещества, танини, и това трябва да се има предвид, когато искаме да преценим нещо според лечебните му свойства. Че има танин, означава, че в действителност по определен начин, все още действащ повече във физическото, се обработва това, което се изправя насреща на танина, така че при омайничето трябва да преместим цялото въздействие повече в посоката на аза, отколкото на астралното тяло. Тук имаме засилване на азовата импулсивност. И оттам, понеже имаме засилване на азовата импулсивност, имаме работа с това, което става в долния човешки организъм. Това, което става там чрез аза, е изцяло полярно въздействие в сравнение с импулсирането на главата. Тук имаме работа с това, което бих искал да нарека външно (първоначално) храносмилане, атакуване на субстанциите още в стомаха, още преди те да са преминали в сферата на чревната дейност. Импулсира се, ако мога така да кажа, това, което като нервно-сетивен апарат (нервно-сетивна организация) се намира в червата – нали всичко е разпространено в целия човешки организъм, – импулсира се именно нервно-сетивната дейност в храносмилателните органи и там имаме преобладаване на азовото действие.

Какво следва от това? В омайничето, първо, имаме мощно противопоставящата се сила на треската (температурата). Второ, можем да действаме от първоначалното храносмилане върху следващото храносмилане чрез това, че натоварваме по-малко това следващо храносмилане, същинската чревна дейност. Така можем да лекуваме особено диарии, да лекуваме потоците слуз в червата, ако вземем под внимание, че тези неща почиват именно на факта, че прекалено се насилва вътрешната храносмилателна дейност. Виждате, че тези съображения водят

дотам да се разгледа как външните сили проникват намиращото се във вътрешността на човека.

Понеже разглеждането на корените е от особено значение, нека да разгледаме още един корен, например ириса, *Iris germanica* L. Да сварим и тук корените и да ги прецедим. При ириса имаме работа с нещо, което още във външния си образ показва, че силно въздейства върху аза. Противната миризма и горчивият вкус са нещо, което веднага показва, че тук имаме работа с нещо, при което азът навлиза във силно физическо взаимодействие с външния свят. В корените на ириса обаче имаме и нещо, което много силно импулсира физическата дейност, а именно дъбилна киселина, танин. Имаме и нещо, което влияе върху азовата дейност – нишесте. И накрая имаме нещо, което чрез физическото си действие прониква навсякъде, където се налага, ако се импулсира за това: в корените на ириса имаме смоли. Чрез всичко това азът започва особено интензивна дейност. И може да се забележи, че тази интензивна дейност на аза, тази активност на аза засилва уриноотделянето и действа пургативно. Това са външните прояви на азовата дейност. А това, което можем да излекуваме, се получава, когато се запитаме: «На какво само е изложен човешкият организъм, когато всичко това не е в ред?» Защото имаме ли асцит, воднянка и подобни явления, в чая от корените на ириса имаме средството да се преборим с асцита и подобните състояния.

Така виждате начина на преценяване на това, което трябва да направим. Нека сега, издигайки се нагоре в растението, да разгледаме например листата, шумата, тревистата част и да вземем едно характерно растение като майораната, *Origanum majorana*, *Majorana hortensis* L. Но нека да сме наясно, че когато се издигаме към тревистата част на растението, самата природа вече извършва определени процеси, които ние първо трябва да извършим при корените. Вземем ли тревистата част, не е добре да я сваряваме, а понеже се нуждаем от по-фините ѝ сили, ние ги извличаме като направим заливка, запарка. Силите, от които се нуждаем, преминават в запарката.

И важното тук отново можете да го схванете със сетивата. Имате своеобразния вкус в запарката, който би могъл да се нарече стоплящ вкус. Този вкус е малко горчив. Но имате и това, което доказва как нещо действа навън – ароматния мирис, етеричните масла. Имате и нещо, което, ако се прибави, засилва още повече това, което не проявява физическото си действие така скоро както другите продукти, а едва когато премине от стомаха в червата. В тревистата част на майораната има всякакви соли. И понеже всички неща, които човек може да изброи, действително ги има, оттам можете да си кажете: Тази билкова запарка действа особено добре върху дихателната дейност на вътрешните органи. Тя предизвиква известна дихателна дейност във вътрешните органи. Това се изразява с факта, че тази запарка причинява изпотяване, че вътрешната органична дейност се импулсира като дишане. Тя действа потогонно и чрез това действа като реакция, засилвайки дейността на вътрешните органи. Със запарка на билката майорана могат да се лекуват простудни заболявания, но от друга страна, и слабост на матката.

Всичко това ще стане още по-ясно, когато преминем към действието на цветовете. Действието на цвета – нека да го разгледаме там, където особено се проявява външно в растението, където например много малки цветчета са събрани в цветна кошничка, както при бъза, *Sambucus nigra* L. Нека да сме наясно, че там в растението се проявяват онези сили, които имат много общо с обкръжението на Земята, които разгръщат в себе си космическите влияния, космическите течения. Забелязваме го от това, че цветовете на бъза съдържат етерични масла. Но най-ясно го забелязваме от факта, че те съдържат сяра, така че вътре имаме и това от минералното, което е особено въздействащо, когато искаме да импулсираме дишането, но го импулсираме от другата страна, от страната на същинската дихателна организация, докато преди говорихме за импулсиране на дишането в храносмилателните органи и в това, което се свързва с храносмилателните органи, преди да бъде обхванато от дишането на същинските дихателни органи. Така че тук,

при цветовете на бъза, когато ги употребим като запарка – това е почти саморазбиращо се, – се импулсира особено етерната дейност на човешкия организъм и едва по този заобиколен път чрез етерната дейност се импулсира дейността на астралното тяло, особено дишането в горните вътрешни органи, не чак толкова в главовите органи, колкото в тези, които принадлежат към същинското дишане. Естествено там навсякъде се пораждат реакции и при тези реакции имаме работа с това, че в този случай се засилва отделителната дейност и избива пот. И така, дихателните органи се импулсират. Същинската нормална дихателна дейност се импулсира и поради това – понеже с импулсирането на нормалната дихателна дейност трябва да има и въздействие от страна на кръвта, – от страна на вътрешния човек се импулсира кръвната циркулация, като това може да се види навсякъде, където с такова средство може да се лекува катарално възпаление, да се лекува задържано образуване на потта, пресипналост, кашлица и – понеже въздействието, което по-рано се е проявило директно, сега се появява противоположно – ревматични заболявания.

Виждате, че навсякъде става въпрос да се прозре от начина на действие на лечебните средства това, което може да се съдържа в тях като лечебна сила. Нека да си помислим как можем да въздействаме особено на главовата организация. Какво зависи от главовата организация?

От главовата организация зависи противоположната ѝ страна, храносмилането, от главовата организация зависи именно по-грубото храносмилане, това по-грубо храносмилане, което е причина за толкова много тежки болести. Затова трябва да сме наясно, че можем съществено да повлияем главата от страна на по-грубото храносмилане и че ако чрез нещо, което внасяме в човека – като въздействаме на храносмилането, – изобщо стигаме дотам нещата да навлязат в известна степен в главата, наистина да разгърнат дейност от страна на главата, естествено трябва да имаме предвид всичко възможно, което довежда дотам, да препарираме растителното, което искаме да

внесем в организма, така, че да въздейства в главата. И това ще го наблюдаваме, особено когато употребяваме семена. Според своята природа семената са много подходящи да въздействат върху грубото храносмилане. Но след като директно въздействат на грубото храносмилане, те предизвикват реакции върху главата. Много е трудно обаче въздействието от храносмилането да се насочи и внесе чак в главата. Затова е добре да се направи много концентрирана отвара от семената, ако пациентът може да я понесе. Това може да се изследва, особено когато се разгледат въздействията на семената от кима, *Carum carvi* L., разгледа се отварата от сварените семена. В нея първо имаме етерични масла – съществено въздействие върху аза, и отново нещо, което действа много силно физически, – восък и смоли, които разгръщат силни въздействия във физическото. Силните въздействия се виждат в силния аромат, характерен за подправките. Освен това точно в тази отвара имаме слuzеста захар, галактоза.

Свържете ли всичко това с разглежданията, които направихме в тези дни, ще видите, че то действа извънредно усиляващо върху азовата дейност. Това е директно въздействие върху нервно-сетивната дейност, скрита в храносмилателните органи. Въздейства се особено върху слабата сетивно-нервна дейност, която лежи скрита в храносмилателните органи, лежи разпростряна в храносмилателните органи в много слабо изграждаща се метаморфоза. Наистина по отношение на долния човек чрез такава отвара се постига нещо, което изглежда като подсъзнателна метаморфоза на нашето външно сетивно възприятие. Ние биваме импулсирани с храносмилателната система сетивно да възприемем протичащия процес. И оттам именно това средство е много добре да се употреби за клизма. Употреби ли се това средство за клизма, се предизвиква един процес, който трябва да действа върху сетивно-нервната дейност, понеже наистина е външно въвеждане на по-фините сили на семената на кима и поради това ще последва един вид подсъзнателно възприемане в храносмилателните органи. Чрез това съвсем особено се импулсира летаргичната тъканна течност, като се предизвиква

един вид сетивно-нервно усиливащ процес, възприемането много силно се премества навътре в човека. Човекът започва да има възприятия в своите храносмилателни органи и това действа срещу всичко, проявяващо се като насрещен полюс при започването на една вътрешна дейност, която също може да бъде възприета, но се състои предимно във вътрешно възприемане, когато нашият организъм започне да се проявява много изригващо. Поради това, че можем да го възприемем много силно, когато развива такава органична дейност, че ние всъщност сами се възприемаме, то действа потискащо, значи оздравяващо върху такава дейност, която представлява възприемане отвътре навън, развива се сетивно-нервна дейност, която всъщност става метаморфозирано подобна на външното възприемане, така че ако се появяват стомашни болки, колики, газове, с това средство можем да работим ползотворно по съответния начин.

Още един процес е извънредно интересен за наблюдение. Съвсем живо си представете каква несъзнателна дейност всъщност се извършва там. Тази несъзнателна дейност е съвсем подобна на външната сетивно-възприемателна дейност. Само че тя се намира във вътрешността. Представете си, че външната възприемателна дейност и рефлекторната дейност се намират в определена връзка. Възприятията, когато се появяват несъзнателно, могат веднага да предизвикат отбранителни движения. Наблюдавайте тази взаимовръзка между възприемане и отбрана и пренесете това върху вътрешната дейност на тъканните течности. Вие извършвате тази външна възприемателна дейност там, като в известна степен плувате във въздуха. Нарисувам ли това схематично, бих казал: Ако тук (виж рис., стр. 123, светло) си представим въздуха, в който се намираме, проникнат от светлина и т.н., имаме външното възприятие (червено), разгръщащо се в тази посока, а вътрешната реакция – в тази посока (синьо). Във всеки сетивен орган имаме външно въздействие и вътрешна реакция. Това трябва да се разглежда така, че, ако се изисква една външна абстрактна представа, да не си представяме, че тук се извършва центробежна и центростремителна нервна дейност,

както го правят по-новите материалистични възгледи. Защото тази интерпретация не е по умна от това да се каже, че ако се натисне еластична топка, тя заема първоначалното си състояние чрез друга сила, различна от силата на натиска в нейната противна реакция, в нейното обръщане. Не по-умно е да се говори за моторни нерви, както и да се обяснява еластичността на една топка, като в нейната вътрешност се допуска някакъв център, който се противопоставя навън, когато сме натиснали навътре. Същност не е нищо по-различно от възстановяването на първоначалното състояние, това е действието, което се появява и за което не се нуждаем от никакви особени нерви, понеже цялото – действие и противодействие – е вложено в астралността и в азовата същност.

Представете си, че целият процес протича по заобиколния път през етерната дейност в тъканната течност (виж рис., стр. 124, жълто). При нормални условия един сетивен процес естествено не протича в тъканната течност, но той може да бъде предизвикан чрез това, което поясних. Тогава се поражда един вид тенденция за свиване, за въздействие в посока на организма, която тук искам да посоча както действието при сетивното възприемане. Но това (червено) е един процес, който в определена степен нахлува срещу насочената навън сила в тъканната течност (виолетово). Тя се активира и действа насреща. Следователно ние внасяме в тъканната течност един сетивен

процес, една метаморфоза на сетивен процес. Извънредно интересно е да се наблюдава как в тъканната течност се внася една метаморфоза на външния сетивен процес. Трябва обаче да се наблюдава къде в нормалния живот се появява нещо подобно, че да се поражда един вид метаморфоза на сетивния процес във вътрешността на човека, един съгъстващ се в известна степен сетивен процес в тъканната течност. Той се поражда, когато се образува кърмата в жената. Там действително имаме пренесена навътре, съгъстена метаморфоза на външния сетивен процес – лактацията при жената. Нека да предположим, че тя е недостатъчна, тогава имаме повод да извършим този лежащ навътре в тъканната течност съгъстващ се сетивен процес. И именно в отварата от семената на кима имаме това, което предизвиква процеса, който активизира лактацията.

Тези неща са примери как да се схване цялата дейност и творчество на човешкия организъм и взаимовръзката му с това, което се намира във външния свят. Разгледайте това, което ви представих, разгледайте го, бих казал, точно, като си кажете: «В отварата на семената от ким има смола и восък, следователно нещо, което чрез своята плътност предизвиква особено силни физически въздействия. Чрез това смолата и восъкът стават извънредно подобни, само че съгъстени навътре, на това, което

въздействия отвън върху сетивата.»

В тези семена има и етерични масла и слузеста захар, галактоза. Това е нещо, което импулсира реакциите на аза. Тук е събрано всичко, което имате и в сетивния процес – въздействие отвън, реакция отвътре чак в аза. Метаморфозирате ли този процес чрез това, че не поемате сетивно възприятие, а премествате взаимодействията навътре в силовата система на тъканната течност, тогава имате това, което предизвиква вътрешен сетивен процес. Защото такъв е процесът на лактацията. Ще видите как по този начин се прозира цялата организация.

Това са наблюденията, които трябва да се направят, ако искате да разглеждате външното с неговите веществени действия вътре в организма. Нека да разгледаме минерално-металните лекарства. Там особено лесно ще можем да прозрем това, което вече научихме от действието на растението. Но ще трябва да си кажем, че с минералното става нещо, когато то продължава да действа в растителния процес. А това, което е станало в минерализирането и е минало през вегетализирането, е преформиране на минералните сили. Нещо в лечебния процес почива на преформирането на минералните сили. Да допуснем, че изграждаме една лечебница, обградена с поля и наторяваме земята с различни минерални торове, като подготвяме така една част от почвата, за която знаем какво съдържа. Там засаждаме различни растения, за които знаем, че ще употребим корените, тревистата част, плодовете и т.н. Така разполагаме с процеса, който се състои в това, че растението преработва за нас минерала в лекарство. Можем да усилим това, като отново засадим такива растения и ги третираме по начина, както сега обсъдихме. Това искаме да го направим в Щутгарския ни институт.⁴⁰ Но можем

---

⁴⁰ Намирацията се в изграждане Клинично-терапевтичен институт *Идвацията ден АД* с лаборатория за лекарства, която по-късно работи под името *Интернационални лаборатории АД* и накрая заедно с *Дорнахската лаборатория* за лекарства *Футурум АД* се включва във фармацевтичното предприятие *ВЕЛЕДА АД*. Повече информации за това в «Приноси към Събраните съчинения на Рудолф Щайнер»,

да направим още нещо. Това, което сме получили от растението като лекарство, можем да го употребим като един вид тор и още да увеличим силата. Тогава ще получим нещо, което в определена степен засилва обикновеното физическо стриване, т.е. превръща го в нещо, действащо в по-силна степен, като, така да се каже, формирането, приготвянето го предаваме на самата природа и на действащите в нея сили. Естествено трябва да имаме предвид следното. Например ще си кажем: Как трябва да действа някое минерално-метално средство? Солите, които също са минерали, действат повече във вътрешността на човека. Най-външната периферна дейност обаче се повлиява именно от минерално-металните субстанции, които, така да се каже, са най-плътни. Тук трябва да се съобразим с нещо, но винаги като изхождаме от основите на духовно-научното познание, иначе мислите ще се разпръснат по всевъзможни погрешни пътища. В такова мислене духовнонаучните мисли довеждат до правилната насока. Можем да вземем някакъв метал; знаем, че металът се преработва много трудно от вътрешния човешки организъм. Тук трябва силно да се импулсира азовата дейност, защото азът е този, който слиза надолу и навлиза вътре в субстанцията, подрежда вътрешността на субстанцията според своите цели и възбужда в организма именно азовата дейност, понеже азът може да засили дейността си чрез астралното тяло. Когато приложим метали и минерали, винаги ще трябва да констатираме, че засилваме азовата или астралната дейност, като последната отново въздейства върху аза, или засилваме взаимодействието на астралната и азовата дейност. Такова импулсиране може например да стане по следния начин: Правим метален мехлем и го нанасяме, да речем, при обрив на кожата. С това периферно импулсираме азовата дейност. Тази азова дейност се импулсира също чрез реакция вътре в човека; вътре в човека се поражда първо засилена нервно-сетивна дейност в някой орган и оттам се усилва дихателната дейност, като това преминава върху астралността. И ние получаваме едно действие на онези сили

брой 118/119: «Рудолф Щайнер и основаването на ВЕЛЕДА».

вътре в организма, които ще влияят върху обрива на кожата. Ние призоваваме цялото тяло да противодейства на обрива.

Може да се каже, че по този начин можем да изследваме изобщо различните метални и минерални субстанции. В оловото имате например нещо, което по извънредно силен начин действа върху нервно-сетивната дейност и оттам като вторично следствие – върху вътрешната дихателна дейност, но също и върху тази вътрешна дихателна дейност, която например се разиграва във външните периферни органи. Ако приложим олово, можем силно да въздействаме, ако е необходимо да предизвикаме нещо, като току-що описаното, когато приложим оловото като мехлем или също ако го предпишем. Но трябва да сме наясно, че когато го предпишем, действаме така, че чрез дейността на храносмилателните органи, които се импулсират, предизвикваме реакцията на горния човек. Когато в горния човек приложим някакви предпазливо приготвени мехлеми с олово, ние действаме директно върху тази горна система. И когато имаме именно хора, които страдат от слабост на главата, следователно горният човек при тях не развива правилна нервно-сетивна дейност и няма правилно дишане, можем да постигнем много с такова лечение с олово, като внимаваме да не доведем до натравяне. При всичките неща, които в известна степен можем да почерпим от това, което разгледахме през последните дни и също през последния семинар, става въпрос да сме наясно за следното. Тук преди всичко има една голяма противоположност. Всичко, което клони повече към среброто, в известен смисъл като метал се държи полярно на това, което клони повече към оловото. По отношение на тези неща естествено имаме извънредно недостатъчни минерални системи. Нашите минерални системи са всъщност извънредно недостатъчни, защото при една природосъобразна минерална система ще трябва да се имат предвид тези сродни съотношения между металите и тогава бихме видели, че при такава система на единия полюс ще лежат оловните съединения и оловото, на другия полюс – среброто, а в средата – например златото, *Aurum*,

а другите ще са съответно подредени. Среброто и оловото са полярни поради това, че среброто въздейства непосредствено на веществообменно-двигателната система и то напълно периферно, силно въздейства върху това от веществообменно-двигателната система, което е разположено навън. Също и оловото въздейства върху това от главовия организъм, което е разположено навън. Среброто импулсира нервно-сетивната дейност във веществообменно-двигателната система и оттам подкрепя дейността, която прониква цялото тяло и която е импулсиране на дишането при всичко, което вчера нарекох метаморфоза на централния сърдечен орган.

Като противоположност, идващото от оловото въздейства върху нервно-сетивната дейност на главата и върху дихателната дейност, която се импулсира от тази страна. Поради това то действа импулсиращо върху всичко, което представлява другата метаморфоза, в изграждането на главата, белите дробове, черния дроб, следователно тези органи, които в известна степен обгръщат другата организация на човека така, както белият дроб обгръща сърцето и с това показва прабобраза на това, което в известно отношение представлява циркулационния човек.

Имаме белите дробове, обгръщащи сърцето, имаме в известна степен белите дробове, обхващащи, заграждащи с дихателната същност циркулационната същност. Но и когато разглеждаме човека по отношение на изграждането на мозъка му, белодробното изграждане и чернодробното изграждане, когато разглеждаме целия горен заден човек, имаме продължаващо дишане, обхващащо циркулационните съдове заедно със сърцето. Храносмилателната и сексуалната организация са обградени от горния заден човек. Организацията е такава, че горният заден човек обгръща долния преден човек. Когато това дълбоко се прозре и разбере във взаимното му действие, в дейността на горния заден човек спрямо долния преден човек, което главно се изживява във взаимните отношения между сърце и бели дробове, когато правилно разглеждаме и вътре в този взаимен живот изследваме ритмичното, а след това изследваме

нервно-сетивната дейност въз основа на това, което е горе и отзад, което естествено има своя насрещен полюс в предния долен човек, и когато наблюдаваме веществообменно-дивигателните процеси в предния долен човек, а след това ги изследваме в другото им изграждане при горния заден човек, тогава пред нас имаме целия човек и по този начин можем да го овладеем съответно и в другите му процеси.

Изхождайки оттам, нека утре да преминем към обсъждането на нашите собствени лекарства и на още няколко въпроса, които вече бяха поставени.

ОСМА ЛЕКЦИЯ

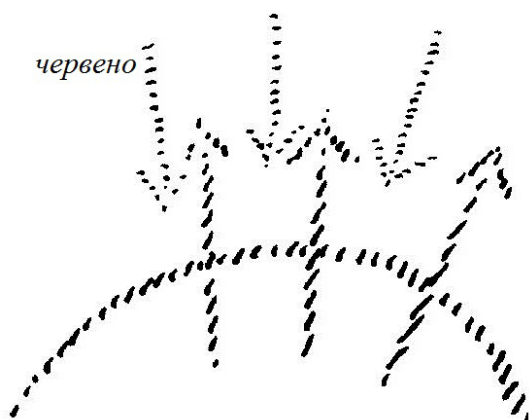
Дорнах, 18 април 1921 г.

Тази лекция ще бъде смесица от различни теми, които искам да прибавя, и допълнение към това, което вече ви казах относно нашите лечебни средства. Най-напред искам да започна с изказването, че както направихме вчера по отношение на растенията, така и относно минералите можем да интерпретираме по подобен начин процесите, които действат върху хората. Възгледите, които трябва да си създадем, ще са по-сложни поради това, че когато преминем към минералите, нямаме работа както при растението и човека със стоящи насреща ни обособени, завършени същества, а с нещо, при което едното преминава повече директно в другото и оттам различаването е по-трудно.

При приготвянето на лекарствата – това трябва да се има предвид особено при нашите лекарства – не става въпрос само да се употреби някакво вещество, а в известна степен да се улови в нещо друго този процес, в който веществото е живо вплетено, така че ако ви е познато някакво лекарство в неговото действие, често ще се наложи това действие, което, от една страна, се проявява, от друга страна, да се потисне. Например при лекарството, което приготвяме от олово и прибавяме по определен начин пчелен мед – ще намерите този процес подробно описан на друго място, – виждаме как оловното действие следва да се ограничи по определен начин чрез действието на пчелния мед. Чрез оловото се въздейства невероятно силно върху изграждащите процеси в човека, изхождащи от аза.

Би трябвало да кажем, че в изграждането на главата на човека, или по-добре казано, произлизащо от изграждането на главата, при човека са налице физическа дейност и освен това етерен, астрален и азов отпечатък. Казахме, че азът се отпечатва главно в двигателната система. Свойствата на оловото въздействат съвсем особено върху този азов отпечатък и във връзката му с астралния отпечатък. При оловното действие имаме работа

главно с извънредно скрита природна сила и опознаването на действията на оловото е от извънредно дълбоко значение за окултното наблюдение. Оловните въздействия са извънредно важни за човешкото същество, преди то изобщо да се приготви да слиза долу във физическото тяло. Тогава оловните въздействия са особено важни. Оловото няма само познатите ни свойства, а най-вече и други, полярно действащи свойства. Тези полярно противоположни свойства се излъчват от Космоса, докато познатите ни въздействия в Космоса се излъчват от Земята, така че схематично можем да ги представим така. Ако това е земната повърхност, познатите ни оловни въздействия протичат от Земята навън към Космоса (рис., стрелки); полярно

таблиця № 7

противоположните въздействия навлизат от всички страни, нямат център за своите излъчвания, не са централни сили, а са сили, излъчващи се от периферията навътре (червено). Тези периферни сили имат общо с изграждането на духовно-душевната същност в човека и тяхната област трябва всъщност да бъде напусната преди всичко тогава, когато човекът се подготвя да слиза в земната сфера. В земната сфера оловото е призовано да прояви своите противоположни сили, които там стават отравящи сили. Това изобщо е универсална тайна, на която не се

обръща достатъчно внимание. Всичко, което пространствено стои във връзка с душевно-духовната същност на човека, за което изобщо може да се говори по отношение на пространството, е отрова в човешкия организъм, така че оттам трябва да се изведе значението на понятието отрова. Затова имаме работа със силен стимул, подтик, почти разпалване на азовите сили, отпечатващи се в човешката натура. И всичко, което се появява при оловните отравяния, има тенденцията изцяло да разруши образа на човека, доколкото той е един аз, да го лиши от човешкото. Действително всички възможни симптоми, които предизвикват човека постепенно телесно да премине в нищото – естествено преди това човек умира, – чак до загубването на гласа и т.н., до безсъзнание, замайване и др., показват, че там основно биват унищожавани вродените изграждащи сили на човека. Този горен човек обаче е полярно противоположен на долния човек – виждате, че човешкото изграждане се разрушава от страна на горния човек. Каквото в големи количества действа разрушаващо от страна на горния (нервно-сетивния) човек, в малки количества, в разреждания (потенциране) действа изграждащо отдолу, изхождайки от страната на долния човек (веществообмяната).

Тук искам да включа, че непрекъснатата кавга между хомеопатията и алопатията би престанала, ако разчленяването на човека на съставните му части се разглежда така, както то се дава от науката за духа. Защото ако, от една страна, не бива или поне не би трябвало да се подценява принципът на хомеопатията, която има богат опит, от друга страна, е така, че хората, свикнали да не се водят само от опита – хомеопатите винаги са повече феноменалисти от алопатите, които винаги намесват всякакви предразсъдъци в логиката на своето лечение, – именно когато човек иска да намеси всякакви съображения и предразсъдъци за човешкия организъм, няма да може лесно да разбере формулирането, че това, което в големи количества разболява, в малки количества лекува. Защото фактите не се изясняват напълно чрез това формулиране. Фактите се изясняват

тогава, когато се каже: Това, което в големи количества действа разболяващо в долния човек, в малки количества (потенцирано), когато се доведе до въздействие от страна на горния човек, лекува, и обратното. Следователно преформирането на хомеопатичното правило е това, което единствено е подходящо да примири противниците.

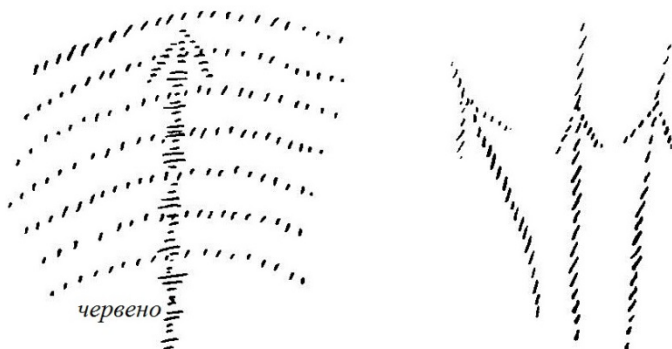
След това отклонение, като отново се върна към едно лекарство, при което се цели да се постигне нещо чрез определено преработване на олово и пчелен мед, можете да видите как, изхождайки отдолу, в силно разреждане, чрез оловото се противодейства на разрушаващата човешкия образ сила. Това лежи в действието на оловото и ние ще се опитаме да засилим тази изграждаща азова сила в човека. Тогава ще преместим азовата дейност във физическия организъм и ако, от една страна, човекът бива излекуван телесно, от друга страна, той бива отслабен душевно във всичко, което също следва да действа от долу нагоре, да действа и органично. И това отслабване може да отиде така далеч, че докато, от една страна, в известен смисъл човекът се довежда до изграждането на човешкия му образ, когато именно при определени болестотворни процеси лекарят е принуден да приложи действието на оловото, понеже липсват изграждащите процеси, може лесно да се случи, ако човекът се доведе дотам отново да развие процесите на изграждането, да се подкопаят изхождащите от аза и астралното тяло сили, най-вече изхождащите от аза сили. Може да се каже: Лекува се това, което човекът си е спечелил или всъщност недостатъчно спечелил, навлизайки в живота, но човекът бива отслабен по отношение на това, което той следва да изработва за себе си органично, докато се намира в живота. Срещу последното се действа обаче, т.е. усилват се излъчващите се от аза сили чрез това, което се прибавя като въздействия от страна на пчелния мед. Както виждате, и при приготвянето на такова лекарство става въпрос главно да се прозре това, което става всъщност с човека.

Когато искаме обаче да разберем въздействията на мине-

ралите в човека, е необходимо да се разгледа общото действие на минералите в Земята. Необходимо е първо да се запознаем с това, което представляват солите в земното развитие. Солите в земното развитие представляват всъщност това, което Земята създава. Това, което създава Земята, лежи в действието на солите. Доколкото Земята създава солите, тя се изгражда сама. И когато преминем от солите към киселините, когато разгледаме например намиращото се във водната, в течната земна област като киселинност, имаме това, което в земната област, но полярно противоположно, съответства на протичащото в човека във вътрешния храносмилателен процес, т.е. в храносмилателния процес извън стомаха.

Когато разглеждаме всички тези процеси в развитието на Земята, доколкото те представляват съотношението между киселини и соли, т.е. това, което днес наблюдаваме външно в химията, когато виждаме как се развива процесът, изхождащ от основите, преминаващ през киселините до солите, в тази поредица основи, киселини, соли имаме процеса, схванат така, че той се покрива с изграждащия Земята процес. И този процес е главно негативно електрически процес. Това означава, че когато се изразява външно пространственото на този процес, навлизащото във физическото, идващото от духовното и навлизащо във физическото на този процес, схематично трябва да го представим така, че да кажем: Изхождайки от основите, през киселините до солите, се проявява всъщност едно действие, което в края на краищата е показано с това само в неговата посока (виж рис. стр. 135, червено, стрелка), но всъщност той е отлагач процес, показан схематично. И ако сега покажем този процес така, че преминем от солите през киселините до основите, ако отразим този процес в обратна посока, трябва да премахнем тази линия на отлагането. Те ще действат свиващо и се пораждаат противоположните лъчи, има излъчване (виж рис., стр. 135, дясно, стрелки). И тогава имаме работа с положителен електрически процес.

Вярвам, че когато разгледате даденото тук като правилна

схема, едва ли ще се съмнявате повече, че тази схема е нарисувана от самата природа. Погледнете някога анода и катода, там имате образа, просто нарисуван от самата природа.

Когато преминем към същинския метален процес, когато преминем към същинските метали, в тях имаме това – ако мога да употребя този израз, който отдавна вече не се среща в немския език, но отговаря на действителността, – чрез което Земята най-често се връща назад по пътя на нейното изграждане⁴¹, към разграждането си. А металите все повече имат тенденцията не да се консервират или консолидират в земната област, а да се раздробяват, разтрошават. Те всъщност са това, което представлява разграждането⁴² на Земята и затова развиват скрито за външното наблюдение излъчване, радиация. Навсякъде те действат излъчващо. Да се наблюдава това е от много особено значение навсякъде, където интерпретацията, анализирането на

⁴¹ Употребена е думата *entwerden* като противоположност на *werden*, която означава става, ще бъде; форма за образуване на бъдещо време; като съществително означава: възникване, зараждане; развитие, оформяне. – Бел. пр.

⁴² *Entwerden*, в смисъла на горната бележка, не само разграждането на отделните химични вещества, а връщане назад на процеса на всеобщото изграждане, на всеобщата еволюция в широк смисъл. – Бел. пр.

природата, доколкото от нея се извличат лекарства, се насочва към металите.

Особено интересно е да се разгледат в този смисъл отделните метали, като с това разглеждане се стигне до гледните точки, показани на тази таблица, като важещи за нашите минерални лекарства. Нещата са такива, че се налага да се каже: Трябваше да се обобщи всичко, което се получава от такава правилна интерпретация на наблюдението, за да се стигне до този резултат, и вие можете да бъдете сигурни, защото първоначално е направено само това, което почива на такава всеобхватна интерпретация на наблюдението. Можем и тук да вземем на помощ тази интерпретация. Защото за мен е важно не по някакъв начин да ви покажа още веднъж таблицата; а това в нея, което ще трябва да се допълни, може и трябва да стане при писменото излагане на нещата. За мен не е важно да покажа пак таблицата, а да насоча мисленето ви в тази посока, в която се появи нещо именно като тази таблица.⁴³

Нека от тази гледна точка да разгледаме металите – искам по-добре да кажа металността, – ако разгледаме металността от тази гледна точка, имаме това, което току-що характеризирах като излъчване под различна форма. То може да се появява в крайната форма на излъчването, разрушението на земното в космическото пространство. Това е така, особено при действието на оловото. На човек му се иска да каже, че чрез оловните

---

⁴³ Не дълго след приключването на курса би трябвало да се е състояло едно обсъждане в къщата на Рудолф Щайнер на 19.04.1921 г., за да се направи преглед на тогавашното състояние на производството на лечебните средства. Освен различните лекари, участие взимат и ръководителите на двете лаборатории – д-р Шмидел за Дорнах и д-р Келер за Schwäbisch Gmünd. Основание за това обсъждане вероятно е бил съставеният от д-р Шмидел списък на 45 препаратите, към който има още едно предложение с 39 препаратите, отчасти с ръкописни забележки от Рудолф Щайнер. Подробности в «Приноси към Събраните съчинения на Рудолф Щайнер», брой 118/119: «Рудолф Щайнер и основаването на ВЕЛЕДА».

действия в човека като организъм се внедряват онези сили, които искат просто да го разпръснат в света. Чрез оловните въздействия е налице тенденцията на това разпръсване навън в света и затова оловните въздействия най-добре могат да се разглеждат като излъчвания. Такива излъчващи действия се появяват под друга форма при другите метали, например при магнезия. Те много ясно се забелязват и на това почива именно действието на магнезия в зъбите. В човешкия организъм трябва да се стигне до металните въздействия и това също става. Но излъчванията могат и да метаморфозират. Ако излъчването започне да метаморфозира, то става нещо, което искам да означа по следния начин: Лъчът е вече само посока, но каквото става, е всъщност отклонение около линията на посоката, едно осцилиране, трептене, спираловидно движение.

Такива въздействия трябва да се наблюдават при здравия и болния човек. При здравия човек тези лъчащи действия са налице в излъчванията на сетивните органи като остатъци от предрождението, отпреди земното съществуване. Те винаги са налице. Това, което се излъчва в сетивните органи, са всъщност следствия от оловните въздействия, при които оловото не се намира повече там. И тези излъчвания всъщност се откриват при цялата сетивна дейност в целия организъм. Нервната дейност, т.е. функционалността в нервите почива главно на отслабването на сетивната дейност в тази посока, т.е. при един по-слаб лъч.

От това можете да разберете защо в книгата ми «За загадките на душата»⁴⁴ казвам, че това, което е същинска нервна сетивна дейност, е трудно да се представи, понеже предварително трябва да се каже всичко това, което ви изложих сега при тези обсъждания.

Когато обаче имаме трептенето, люлеенето, осцилирането, когато в известна степен излъчването може да се установи само според посоката, тогава имаме работа с това, което функционално лежи в основата на всяко дишане, изобщо на всяка ритмична

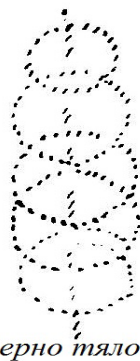
---

⁴⁴ «За загадките на душата» 1917 г., Събр. съч. 21.

дейност в човешкия организъм. Ритмичната дейност почива върху такова люлеене на движението, за разлика от лъчащото, повече консолидиращо се в себе си движение. Такова движение има в обкръжението на металите или на металността главно например при калая. Оттам произлиза благотворното въздействие на калая във висока потенция, в доста висока потенция върху всичко, което засяга ритмичната система. Това излъчващо се трептящо движение обаче може да се модифицира и по-нататък. Третото модифициране е от особено важно значение, то задържа в известна степен латентно посоката, а също и трептението. Но то се състои от постоянното образуване и разграждане на кълба в посоката на излъчването.

На тези сили почива всъщност действащото в човешката обмяна на веществата. А между металите именно желязото развива тези сили особено силно. Оттам желязото в кръвта застава насреща на взаимодействията на веществата като третата метаморфоза на излъчванията, на радиацията. Когато имаме работа с първата метаморфоза, въздействието се простира над всичко, което органично засяга аза; при втората метаморфоза имаме органично действие върху всичко, свързано с астралното тяло, и при третата метаморфоза органичното действие се простира над всичко, свързано с етерното тяло (виж рис.).

табло № 7

Нека да продължим. Това, което се развива като протичащо кълбовидно излъчване, ако бива да го нарека така, трябва – понеже в известна степен действа от горния към долния човек – да бъде непрекъснато приемано. То стига до етерното, стига само до етерното! То трябва да се поеме и от физическото чрез една полярно действаща сила, понеже срещу едно такова кълбовидно образуване отвън трябва да дойде нещо, обгръщащо кълбата. Кълбата трябва да бъдат обхванати, да бъдат загърнати (виж рис.).

табло № 7

Възможно е загръщащото и образуващото кълбата да са приблизително в равновесие. При нормалния човек естествено е така, че всичко, което действа от горния човек надолу, се уравновесява от действията, идващи от долния към горния човек. И това равновесие се проявява особено в областта на сърцето. Но когато този баланс е нарушен, металът, който може да донесе равновесието е златото, *Aurum*. То отново привежда в равновесие загръщащото и това, което се намира в средата. Златото ще трябва да се приложи тогава, когато при човека се открият нарушения в циркулацията и дишането, при които няма друга причина за дисхармонията като странично следствие. Където причините не лежат в нещо друго в останалия организъм, там се прилага златото. Забележи ли се обаче, че причините изхождат от друга част, не от границата между долния и горния човек, тогава трябва да си кажем: От вътрешността на човека не идват достатъчно такива загръщащи процеси насреща на

проявяващия се там повече етерно-духовен процес. Ако дейността, която откривате там, лежи повече към вътрешността, в храносмилателните процеси извън чревната стена – и то ясно казано, отвъд стените на червата, – вие ще подпомогнете процеса на загръщането, като приложите мед, *Cuprum*. Това ни води до начините, по които можем да употребим медта, която също е включена в нашите лекарства. Тя се препоръчва в случаи на недохранване, което се проявява особено в нарушения на циркулацията, като следствие на недохранването. Имаме ли работа с циркулационни смущения, които не могат да бъдат разглеждани като резултат от недохранването, тогава ще дадем злато, *Aurum*; имаме ли работа с нарушения в циркулацията, които се дължат на недохранването, ще приложим *Cuprum*.

Естествено и за другите процеси на излъчването, радиацията, трябва да са налице веществени процеси насреща на етерните духовни процеси. Процеса, който лежи от тази страна, трябва да разглеждаме сега като вътрешен процес, предизвикващ това люлеене, това осцилиране и в случай, че той стане абнормен, прекалено силен, можем да го наблюдаваме във всичко, протичащо в храносмилането, в преработването на приетото в червата, като насочващ се следователно навън. Също и всичко, което например става в сексуалността, са излъчвания от човека навън, които протичат по този начин (виж рис., стр. 138), бих казал, подобно на Меркуриевия жезъл. Оттам е и жезълът на Меркурий. Това е играло роля при изграждането на древните, така наречени символи. На това, което действа там, в случай че стане абнормено, трябва да се противопоставят онези веществени изграждащи сили, които го държат в определени граници, за да не се изроди, и те лежат главно в живака, метала на Меркурий, така че тук наистина сочим към една област, при която е извънредно важно да свържем казаното в предишния курс с това, което опознаваме сега, като насочващо се повече към вътрешността. Когато свържете тези две неща, ще получите целия процес. Това е нещо, което се разиграва изцяло в астралното, което се поражда там чрез такива вибриращи радиационни

движения и чрез съответното противодействие. То преминава изцяло в астралността (виж рис., стр. 138).

Можем обаче да имаме работа и със същинския радиационен процес, който се намира по най-разнообразен начин в човешкия организъм. От една страна, го имаме при всичко, което се излъчва навън през кожата, което има в себе си тази насока на излъчването; имаме го и при всичко, което отделя урината, действа изпразващо в човешкото същество. Точно както при образуването на гаструлата, външното се обръща навътре в ембрионалния процес, така и тук, при това излъчване, имаме работа с нещо, което също действа през кожата навън и то в известна степен се обръща, така че в отделянето на урината, в изпразването на червата в известна степен поема противоположна посока. Докато при полярността обикновено имаме работа с това, което се проявява в обратната посока, тук имаме работа с това, което по определен начин е противоположно и въпреки това е от същия вид. Не бива никъде да се схематизира относно света. Ако се изхожда от теории, винаги се пораядат заблуждения. Няма възможност да се изходи от някаква теория и да не се изпадне в заблуда. Ако някой си каже, че в света действа полярността – и си конструира една схема, една формула за полярността, като каже, че полярността трябва да действа така и така, – той ще може да обхване редица факти, но по отношение на други явления отново ще излезе от своята схема, там ще е различно. Ех, ако би могла поне веднъж да се прозрe ужасната тирания, която представлява създаването на теории в науката! Човек трябва да има волята да създава теории. Защото ако не е възможно да се създават теории, не би могла да се обхване никаква област от явленията. Но човек трябва да има и волята винаги да напуска теорията на правилното място и да проникне дотам, където теорията повече не важи. Това трябва да се има предвид и при естествената наука. Искаме ли да упражняваме еволюционна теория във външен смисъл, трябва да го правим така, че да се придържаме към външната еволюционна теория, само че съответно да я преобразуваме и

т.н. Искаме ли да разберем човека отвътре, трябва да се при-държаме към това, което дава антропософията. Но нито една антропософска теория, нито една антроположка теория не може да се приложи по друг начин, освен тя да бъде изоставена в правилния момент и да се премине в друга област. Разбира се, че е естествено при това, което наричаме антропософия тук, да преминаваме в духовно-душевната област и оттам да се връщаме към сетивно-външните явления. Вие можете да видите как в моите ранни и малко по-късни произведения аз следвах този път, започвайки го като разбиращ се от само себе си път, и как сега се опитвам да обхвана и другите области. Глупците, разбира се, откриват вътре само противоречия и оттам конструират своите глупави атаки. Немски списания, които се издават от хора, които не могат да си изградят преценка за нищо, приемат една глупашка караница за нещо, което представят за сериозна дискусия относно антропософията. Не знам дали ви е познато, че едно такова глупаво, наистина глупаво нападение, поместено в Дедерското «Дело»⁴⁵, се води от една личност с името Хауер⁴⁶. Въпросът е, че трябва да вземем под внимание този процес, който трябва да опишем като радиация, като излъчване, както го направих сега. И на него трябва да се противодейства. Това се прави, като се призове всичко, което например действа в противоположната радиация на среброто, като трябва да сме наясно, че среброто трябва да се употреби като мехлем, ако е необходимо да пресрещне другата радиация, която се излъчва през кожата, или да се инжектира под друга форма, ако става въпрос за друга дейност, която по някакъв начин следва посоката на отделянията, на изправанията. Тук имате указващо посоката правило как да се третира такива неща, понеже третирането им е толкова важно, колкото качеството на лечебното средство.

⁴⁵ Статия от Я. В. Хауер в месечното списание «Die Tat», 12. година., брой 11 (февруари 1921 г.), за «Антропософията като път към духа».

⁴⁶ Яков Вилхелм Хауер, 1881-1962 г., индолог. Haueer – побойник от глагола haueen – удрям.

Бих искал да направя някои допълнения към това разглеждане относно лекарствата, като засегна неща, които се поставиха като въпроси. Ако не бъде съвсем изчерпателен, ще се дължи на краткото време, което ни остава. Вярвам обаче, че ако имате предвид метода на отговарянето на въпросите, който съвсем накратко искам да покажа, ще видите, че през последните дни се опитах така да подредя лекциите, че те да доведат до пътя за отговарянето на тези въпроси. Искам да започна с един много характерен въпрос, който някой постави и който почива на нещо действително. Някой попита дали има нещо вярно в широкоразпространеното мнение в народа – това наистина почива на нещо реално, което не е достатъчно наблюдавано и затова често се игнорира, – че когато някои жени са в менструация, цветята в тяхното обкръжение увяхват, че те излъчват сили, които действат върху цветята така, че ако ги докоснат, те увяхват. Достатъчно ще бъде, ако погледнете как разгледахме човека, и ще разберете причината за това явление. Спомнете си, че това, което действа в цветето и води до цъфтеж, се стреми надолу, от Земята нагоре. А това, което в човека следва тази сила на цветята, се стреми от горе надолу. Тук напълно имаме една космологично-органична полярност. Трябва само да си представите, че този нормален стремеж нагоре при цъфтенето на растенията е противоположен на това в човека, което се стреми от горе надолу (виж рис.).

Тук е необходимо равновесие и това равновесие е налице при нормалния човек. Представете си, че силите действат по-силно от горе надолу, което се проявява именно в менструацията и тогава имате засилените сили в човека, които действат насреща на силите на цъфтежа на растението. Ако разберете фактическите взаимовръзки, ще видите това забележително взаимодействие, което е налице и което се прозира, ако се постъпва така, и което се е запазило в народната мъдрост от древни инстинктивни прозрения.

Един друг въпрос е следният: «Как можем да се справим с астма, която се поражда спазматично и в комплекса от симптоми имаме задържане на кръвта горе,⁴⁷ а оттегляне на кръвта долу?»

За какво става въпрос при такава астма? При такава астма става въпрос, че нервно-сетивният процес се е изместил, слязъл е надолу в дихателния процес. Нищо друго не е освен прекалено силно действие в дихателния процес, и то действие, при което сетивният процес се е смъкнал надолу. Трябва да се въздейства полярно противоположно. Трябва да го пресрещнете от другата страна. На това, което от природата е отишло отвън навътре, трябва да му противопоставите сили, които имат обратната посока, и тези сили ще ги намерите, като въведете киселинен процес през кожата, това означава да приложите въглеродна киселина или някаква друга кисела баня. Това ще бъде особено благотворно за този вид астматично болни. Още нещо може да се приложи в тази връзка, към което ще стигнете, ако имате предвид това, за което говорих.

Поставен е въпрос как стоят нещата с това – във въпроса вече се посочва, – което предизвика такова учудване и радост в клиниките, а именно млечната инжекция при бленорея⁴⁸. Че

---

⁴⁷ В предишните издания се казва по непознати основания: събиране на кръв долу, липса на кръв горе. В стенограмата на г-жа Финкх ясно стои напечатаният сега вариант. Той се потвърждава и от бележка в бележника (виж *Приложение*, стр. 44.)

⁴⁸ Гнойни течения от лигавиците, също и при конюнктивит и гонорея. – Бел. пр.

в голям брой от случаите това е свързано с лактацията, можете да го разберете от казаното през тези дни относно образуването на кърмата. Достатъчно е само да си представите какво казахме за лактацията, как тя е също сетивен процес, но слязъл дълбоко надолу. Изложих какво се е появило като аномалност там и, разбира се, в отделения продукт остават сили с определена насоченост. Това е още един процес, в който продължава разигралото се в организма. Когато инжектирате, можете да противодействате естествено на един почиващ на подобни неща процес. Това е нещо, при което емпиричната случайност действително е довела до особено прозрение, защото това се дължи на емпирична случайност, именно на изпробването. Изобщо разглеждането на метаморфозите на процеса е от извънредно голяма важност. Ако човекът не може да прозре как процесите метаморфозират, той няма да може правилно да прецени и най-простите неща.

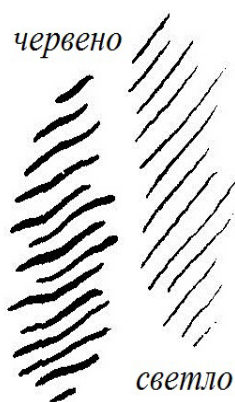
Поставен е въпросът на какво всъщност се дължат простудите, всички видове неща, които се обхващат с доста мъглявото понятие на простудните заболявания. Така е обаче, че сетивната дейност също и там, макар по друг начин, отколкото в изложеното преди, се премества в дейността на дишането. Секретите, които се появяват, са само реакция на това. Нещо ставащо в организма, нещо, което непрекъснато протича вътре в организма при взаимодействията между нервно-сетивната система и обмяната на веществата, се измества повече към повърхността. Това протича непрекъснато във вътрешността.

Отново няма защо да се чудите, че в такъв случай се действа чрез много прости неща, като се правят компреси и др. подобни, като отвън се внася един вид сетивно-нервна дейност там, където иначе тя отсъства.

Запитан бях как се отнасят силите в мускулите към силите на костите. Относно това, за което бях запитан във връзка с хомеопатията, искам да вярвам, че вече изложеното ще доведе до отговора на поставения въпрос. Има и други въпроси, на които искам да отговоря. Мускулните и костните сили се проявяват

така, че това може да се характеризира, като се каже: Дейността в мускулните сили се разгръща изцяло в движението, а костните сили стигат до спокойствие и умиране, понеже костите са – сега не генетично, а идеално – всъщност преобразени мускули, не генетично, но идеално те са изцяло преобразени мускули. Да се търси генетична връзка между костите и мускулите, дори между хрущялите и костите няма смисъл и с право някои хора посочват трудностите, които се появяват, ако някой иска да намери генетична връзка. Например Бунге⁴⁹ показва трудностите, които се появяват, ако се търси връзката между хрущяли и кости, но той естествено не посочва откъде идва тази връзка, тази трудност. Тя идва оттам, че съществува една метаморфоза. Помислете обаче, че ако през времето, когато цялото мускулообразуване още не е преминало в органично видимото (виж рис., червено) – и всъщност е така, само че е много слабо и при образуването на хрущяла, където образуването на костите е още недиференцирано (светло), – когато в това състояние на недиференциране, този процес същевременно се обхваща при диференцирането от полярността, естествено тогава трудно констатирате метаморфозата.

табло № 7

⁴⁹ Густав Бунге, 1844-1920, медик, физиолог, професор в Базел. Представител на неовитализма.

Една външна генетична метаморфоза можете да я констатируете само когато при прехода от едното в другото, при диференцирането общо взето още не действа поляриността, а е запазена посоката. Когато обаче поляриността веднага се намеси при диференцирането, естествено се поражда съвсем друго образуване, което изобщо не е подобно на първото.

Някои от въпросите ще бъдат отговорени през следващия час, който веднага ще последва.

Има един въпрос, който обаче ви моля да го разглеждате като водещ в областта, където се появява объркване, където би трябвало да се избягват аналогии. Въпросът е: «Как би могъл да се изгради спектърът на вкуса, като се започне от сладкото, мине се през горчиво, кисело, до основите и солите; дали може да се конструира такъв вкусов спектър, може би и спектър от миризми.» По отношение на такива неща действително имаме прекалено малко обективни факти именно при вкуса и миризмата, за да може да има полза да се търсят аналогии. Такива неща са от минимално значение при практическото приложение, понеже, излезе ли се от областта на зрението и слуха и се навлезе в областта на вкуса и обонянието, веднага се навлиза в една друга област, защото при зрителните възприятия имаме работа с това, което се разкрива изцяло от етерното, а при обонянието и вкусовия процес имаме работа с нещо, което много силно е ангажирано от страна на веществените процеси, от действията на веществата, веществените взаимодействия, така че когато се премине към тази сетивна дейност, можем да се придържаме към грубото, което се проявява тогава в обмяната на веществата.

Искам накратко да засегна още един въпрос – други въпроси, които бяха поставени, опирайки се на този въпрос, ще бъдат по-добре обсъдени накрая на следващия час, – един въпрос, който има известно принципно значение: «Възможно ли е човек да произвежда от самия себе си бром, морфин, йод, хинин, арсен и други лекарства (вещества), без да ги е взимал отвън?» Вижте, това е въпрос, който води до много дълбоките основи на цялата човешка организация. Не е възможно да се

произведат веществата, но могат да бъдат произведени процесите. Може да се каже, че за човека например е напълно невъзможно да произведе олово в себе си, но е възможно от страна на етерното да породи в себе си оловния процес и след това да го излъчи във физическото тяло. И там можем да кажем: «Да, не е ли възможно да хомеопатизираме толкова дълго, че изобщо да кажем: аз искам да опитам да въздействам чрез този процес навътре в етерното тяло, така че да се породи този само-метализиращ процес, самоизлъчващ процес, който отговаря на металоизлъчващия процес.» В известен смисъл това наистина може да стане. Само че става въпрос наистина да се доближим до радиационните процеси, изхождащи от металността. Ако там заседнете в мисленето на алопатията, естествено че няма да стигнете до тези неща. Но имайте предвид например съображението, че в процеса на образуването на зъбите лежат лъчевите сили на магнезия. Това са сили, които имат значение в целия човешки организъм, защото зъбите се избутват навън от целия човек. Употребите ли някаква магнезиева сол, да речем, сярно-кисел магнезий (магнезиев сулфат, $MgSO_4$), и я приложите така, че не се съобразявате с нищо алопатично, а направите особено силно разреждане – тук биваме довеждани до необходимостта от силно, извънредно силно разреждане, потенциране, – тогава имате нещо двустранно. Първо, имате действието на магнезия, което обаче престава там, където стоят зъбите. Магнезиевите сили при нормалния човек не излизат извън тази граница. Трябва да им дадем усилен импулс, за да действат по-нататък, да проникнат в целия човек. И това е възможно, ако вземем магнезиев сулфат, защото под формата на сол той провежда излъчването на магнезия навътре до силите на главата. Оттам ги оставяте отново да се излъчват обратно. И тогава действително ще бъде породен процесът, изхождащ от етерното, хомеопатизиран до етерното процес, където вече имаме само сили, където няма никакво вещество, където сме тръгнали от съвсем друго вещество. Знаете, че емпирично и там също е прилаган магнезиев сулфат, но той може да се приложи

рационално само когато се прозре тази взаимовръзка, защото веднага ще забележим, че можем да се придържаме например към сярната киселина само наполовина, не напълно. С другата половина трябва да се придържаме към магнезия, така че оттам този, който вярва, че може да се вземе друг сулфат, не улучва правилното. Това е, което се вярва, когато се изхожда от съображения, получени само с помощта на методите на външния сетивен свят и разума.

Съвсем накратко искам да посоча, че всички тези неща, които бяха изложени тук, трябва изцяло да ги разглеждаме така, че да кажем: «За да се стигне до въздействията, които трябва да се наблюдават, трябва да извлечем конкретното. Но след това отново трябва да обхванем всичко заедно.» При тези лекции допуснах, че ще схванете нещата в тяхната взаимовръзка. А сега бих искал да ви насоча как може да се разглежда тази взаимовръзка. Например бях запитан относно базедовата болест, *Morbus Basedow*. Можете да си припомните какво казах през първия час по евритмия,⁵⁰ когато посочих как щитовидната жлеза е недостигнал до край мозък. Когато си кажете, че щитовидната жлеза е недостигнал до край мозък, когато забележите, че силите, които действат абнормено в *Morbus Basedow*, имат тенденция към щитовидната жлеза и при тази тенденция предизвикват всички други неща, които се проявяват в комплекса от симптоми на базедовата болест, тогава ще разберете как трябва да противодействате чрез това, което действа срещу прекалено силното изграждане в посока на главата на човека. И там отново сме доведени до това, което ще е темата на следващия час, там сме доведени до това, че именно такива неща могат да действат наистина много благотно чрез осмислените движения, именно чрез осмислените консонантни движения. И вие ще получите добри резултати, ако при начална базедова болест радикално приложите това, което обсъдихме именно при евритмистите. Там е взаимовръзката.

---

⁵⁰ Виж първа лекция в «Лечебна евритмия», Събр. съч. 315.

Сега няма да довършим тези неща, но да се надяваме, че ще ги продължим друг път, само че с изключение на следващия час, който ни остава, би трябвало вече да приключим. След кратка почивка ще продължим, като поясним нещата повече в посока на евритмията.

ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ

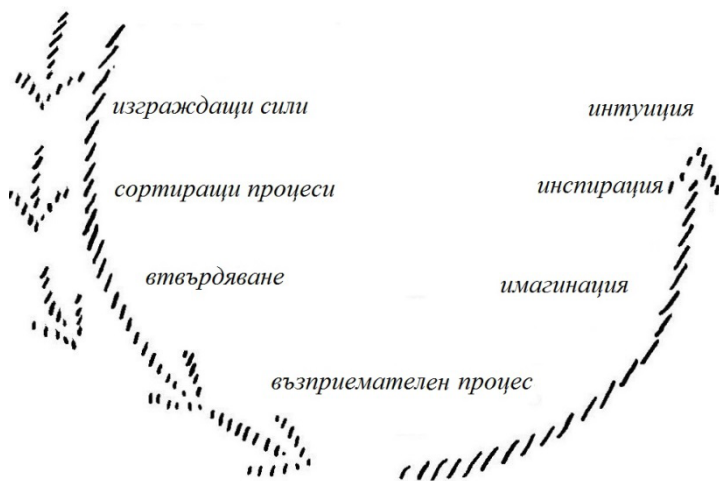
Дорнах, 18 април 1921 г.

Това, което имам да ви кажа днес, като го отнеса към евритмията, ще трябва изцяло да се прозре в конкретните детайли с познанията, които имате относно физиологията и др.п. Ще се види от само себе си как ще стане. Когато обаче разглеждаме един такъв духовно-телесен процес като този, който протича при евритмизирането, би трябвало да посочим също и дълбоките духовно-физически взаимовръзки. И тук бих искал да обърна вниманието ви към следното.

Първо, трябва да насочим поглед към онзи извънчовешки миров процес, който обикновено се проследява относно неговите детайли, но не по отношение на вътрешно дейното. Помислете, че образуването на Земята в действителност означава, че от планетната сфера навътре въздейства една изграждаща тенденция и от това, което се намира извън планетната сфера, в Земята навлизат изграждащи я сили, непрекъснато излъчващи се към Земята, проявяващи се в отделни силови единици радиационни космически сили.

Тези космически сили можем да ги схванем в тази взаимовръзка така – макар че всичко, което казах преди за лъчите, можем да го вземем само за себе си – и да кажем, че те действат към центъра и отвън изграждат това, което е на Земята и в Земята. Общата металност на Земята, всички метали, са изградени не от никакви сили, идващи от вътрешността на Земята, а са вложени в Земята от Космоса. Силите, които действат през етера – не от страна на растенията, тогава те биха действали централно, защото планетите, планетната сфера ги модифицира, – можем да ги наречем изграждащи сили, действащи отвън изграждащи, образуващи сили. Моля ви да схванете тези неща точно в тази взаимовръзка: изграждащи, образуващи сили. Насреща им стоят силите при човека и в Земята, които приемат тези изграждащи сили и ги втвърдяват, така да се каже, събират ги в една централ-

на точка, така че да може да се породи Земята. Силите, които втвърдяват, можем да ги наречем сили на втвърдяването (виж рис. и схемата на стр. 155). В човека те са силите, образуващи

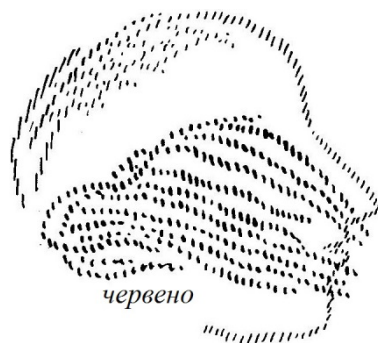

пластично органите, докато другите сили, изграждащите сили са тези, които изтласкват органите от духовно-етерния във физическия свят. Това е един процес, който можем почти да докоснем с ръка при разглеждането на полярността между изтласкващите сили на магнезия и силите на флуора, които закръглят. И това е процес, който се проявява навсякъде. При зъбите той протича от долу нагоре и горе се закръгля, но той протича и отпред назад, отзад напред и от горе надолу, закръгляйки се долу. И вие можете, пак искам да кажа, да го докоснете с ръце, когато си представите, че с тенденцията да се избута напред отвън навътре нещо кръгло, се образува нещо и срещу него застава от долу нагоре⁵¹ един образуващ кълбо процес (виж рис., червено). И

⁵¹ Тези посоки трябва да се мислят не спрямо Земята и небето, а повече от етерно-духовното към физически-материалното. Те отчасти се припокриват, но ако си представим един вътрешен орган, в който действат и двата процеса, тогава трябва да се придържаме повече към втората интерпретация, отвън, от космическото, от

между тези два процеса вътре лежи само това, което посредничи, следователно отделителните процеси, отново приемане на отделеното от другото и т.н., това, което в широк смисъл може да се нарече отделителни, разпределящи процеси; защото

в края на краищата също и поемането почива върху едно отделяне навътре, което отново се резорбира. Следователно там (между двата процеса) лежи това, което най-добре може да се нарече сортиращи, разпределящи процеси

Такъв отделителен, разпределящ процес отново можете да го докоснете, когато си представите, че, от една страна, тук лежи това, което непрекъснато иска да отдели въглерода (виж рис., оранжево) и това, което отново го приема в процеса на образуването на въглената киселина (бяло) чрез дишането отпред.

И ако слезете още по-надолу във веществообменно-двигателното, а вътре, физически-минералното, центъра в органа. – Бел. пр.

гателния процес, тогава действително имате един втвърдяващ процес. Но този втвърдяващ процес е наличен и в друга посока. Можете да го проследите там, където ще го констатирате при разглеждането на окото, то е образувано отвън навътре. Това ви показва и ембриологията, но отвътре то бива втвърдено. Образуването се овътрешнява. На това почива пораждането на окото. То се овътрешнява така (виж рис., оранжево), че когато преминаваме към духовно-душевното в човека, към органите

на духовно-душевното, към сетивните органи, този втвърдяващ процес го имаме одухотворен, наистина одухотворен, станал духовен във възприятието. Това е слизачият надолу процес, който довежда до образуването на органа (виж рис., стр. 152 и схемата на стр. 155). Тогава в най-долния край на възприемателния процес намираме предметното възприятие (виж също там). Продължи ли това да се изгражда, развива ли се по-нататък, тогава възприятието в посока на втвърдяването, ако стане съзнателно при втвърдяването, се превръща в имажинация. Когато имажинацията продължи да се развива и стане съзнателна при отделителния, разпределящия процес, тя се превръща в инспирация, инспириране. А когато инспирирането продължи да се развива в посока на изграждащия процес и там се сблъска с изграждащия, образуващия процес, прозре образуването, тогава то се превръща в интуиция (виж също там). Можем да развием тази поредица на душевното изживяване от предметното възприемане, през имажинирането, инспирирането до интуицията.

изграждащи сили
интуиция
отделителни, разпределящи процеси
инспирирация
втвърдяване
имагинация
възприятия

Но в основата на този процес, който се развива в душевността, лежи еволюционният процес. Той е само, както виждате тук горе, обръщането на еволюционния процес. Изграденото, станалото го пресрещаме и наново се изкачваме в изграждането, но в обратна посока. Изграждането, образуването протича в слизаща, низходяща посока⁵². Ние се издигаме в обратна посока нагоре, придвижваме се срещу развитието, срещу изграждането, така че това, което като възприятие и познавателни сили го превръщаме в имагинация, инспирация и интуиция, винаги има своето противоположно действие в творческите, съзидателните сили, които се проявяват в изграждащите сили, в отделителните, разпределящите процеси и във втвърдяващите процеси.⁵³

Оттук ще видите, че при спането, регенерацията, новоизграждането в човешкия организъм действа в обратна посока това, в което човек навлиза, когато се издигне в познанието. Ще видите, че това, което достигаем в имагинацията, наистина са същите сили, които без нашето съзнание се проявяват в растежа, в пластичните явления на растежа. Ако се издигнем до инспирацията, достигаем силите, които отвън навътре инспирират човека при дишането, проникват и изграждат човека при дишането и действат в известна степен преработващо,

---

⁵² В посока на физически-минералното. – Бел. пр.

⁵³ Имагинативно този процес е даден в *Химичната сватба на Християн Розенкройц* от Йохан Андре, превод на новонемски от Валтер Вебер, в която е включена и статията на Рудолф Щайнер за *Химичната сватба*, както и коментарите на Валтер Вебер, издадена на български от *Издателско ателие Аб.* – Бел. пр.

формиращо там, в пластичните сили. А когато се издигнем до интуицията, сме се издигнали всъщност до представителя на същността, която от външния свят навлиза в нашите пластични форми като субстанциална същност.

Виждате, че тук схващаме човека като изграждащ се, формиращ се от Космоса и когато приложим познанията, които имаме по някакъв начин от анатомията или физиологията и ги обясним с това, което ни е дадено тук, тогава започваме да разбираме органите и техните функции. Тук имаме сведение за разбирането на органите и техните функции, така че в това, което винаги действа пластично при човека, което, бих казал, пластицира, формира човека нормално, от друга страна – нека да вземем на помощ вчерашната лекция, – живее в консонантните движения, които предизвикват именно несъзнателни имагинационни сили, както казах вчера, един вид проникване на организма. Там прозирате как консонантното евритмизиране обхваща недостатъчно активните изграждащи сили, неправилните пластични сили в човека и ги превежда в правилното формиране.

Нека да вземем за пример едно дете, при което има дефектно пластично изграждане, пластичността избуява. Какво означава, че пластичността избуява много силно? Това означава, че тя действа центробежно, прави главата голяма, като действа центробежно, и понеже тя става много голяма, не допуска да се проникне по правилния начин със силите на имагинацията. Тях трябва да ги добавим. Ще оставим детето да прави консонантна евритмия.

Тук имаме един въпрос за «две годишно дете с голяма глава, което иначе изглежда здраво, не хидроцефално.»

В консонантната евритмия, използвана по правилен начин, действително имате средство да се справите с това. Тук идваме до момента, когато задълбоченото наблюдение на морфологията, на дълбоката морфология, насочва към лечение с евритмията.

Или: «едно момче на дванадесет години и осем месеца, със

силно недоразвит ръст, органично без показатели, но с глисти, интелигентно, но духовно бързо се уморява». Един извънредно интересен комплекс от симптоми, насочващ, че имагинативните сили не са достатъчни, че пластичните органични сили избухват, понеже липсват вътрешни пластични сили, душевно-пластични сили. Душевно-пластичните сили са тези, които унищожават паразитите. Няма нищо чудно, че когато те са недостатъчни, човек има глисти. Нека момчето да евритмизира консонантно и така ще имаме насрещното лекарство.

Тези взаимовръзки директно насочват къде може да се помогне с евритмията. Защото ако тези явления, бих казал, се появят прикрито, то дори и в такива прикрити случаи евритмията може да действа извънредно благоприятно, като още се подкрепи и по материално терапевтичен начин.

Постави ми се един интересен въпрос. Ще отговоря на този въпрос принципно. Ако настъпят някакви усложнения, тогава те могат допълнително да се вземат под внимание при специалния случай, но дори да трябва да се комбинира, то нещата изцяло ще се обяснят с това, което ще характеризирам.

«Имам петгодишно дете като пациент, което при размириците е ранено и загубва много кръв; преди две години се констатира деформиране на ставите. Неща, които по-късно ще доведат до анемия и др.п. при възрастните. Как да се лекува?»

Тук имате ставни деформации. Това е едно вече-навън-действие на пластичните сили, които не могат да останат вътре в организма, излъчват се навън, така че напускат човека, вместо да действат във вътрешността. Те се обръщат назад в най-голяма степен точно чрез прилагането на консонантната евритмия. Защото в консонантната евритмия вие призовавате действителните, обективно действителните имагинации, които коригират деформациите. В бъдеще – това е посочено съвсем правилно още в поставянето на въпроса – хората изобщо ще са предразположени по най-разнообразни начини към деформации, понеже те няма повече да могат да образуват нормалния си образ с неволевите, инстинктивните си действителни сили.

Човекът става свободен и той постепенно ще стане свободен и по отношение на формирането на своя собствен образ, но тогава ще трябва да може да направи нещо със свободата си. Той трябва да започне да създава имагинации, които винаги ще противодействат на деформациите.

Сега другото: тук имаме работа с недостатъчно обективни имагинации; можем също да имаме работа с неправилни обективни инспирации, което се проявява – ако бива да се изразя така – чрез деформиране на ритмичната система. Това деформиране на ритмичната система се изразява особено чрез това, че обективната инспирация, която прониква навътре, не стига правилно до циркулационния ритъм. Там се действа нормализиращо, когато се прилага вокалното евритмизиране. Това вокално евритмизиране действа също върху нередовностите във вътрешността, които не са придружени от морфологични изменения, както консонантното евритмизиране действа върху деформациите или върху склонността към деформиране.

Казвал съм, че може да бъде необходимо да се подкрепи нещо подобно, ако се прояви по особено силен начин, както при деформирането на ставите, което обсъдихме сега. Тогава е необходимо терапевтично да се помогне на процеса на консонантното евритмизиране, който действа така, че чрез тази имагинация импулсира именно вътрешното дишане, идващо отвън навътре, от другата страна на чревните стени към навътре лежащите органи: бели дробове, бъбреци, черен дроб и т.н. Когато се евритмизира консонантно, тогава особено задната част на главата, белите дробове, черният дроб и бъбреците започват да искрят, да разпръсват искри, което действително е нещо, показващо реакцията, духовно-душевната реакция на това, което е направено отвън като консонантно евритмизиране. В тези органи целият човек става светещо същество и срещу движенията, които се изпълняват, се появяват светлинни движения вътре в организма, които се пораждат особено при някои консонантни движения, искам да кажа светлинен образ на отделителните процеси на бъбреците. В процеса, който

се поражда чрез консонантното евритмизиране, получаваме картина на целия отделителен процес на бъбреците. Той въздейства отвъд на несъзнателните имагинации и целият процес, където тази област започва да свети така, е същият процес, който описах като стоящ под влиянието на медта, *Cuprum*, това е същият процес. И тук може да се каже именно на лекаря, че съществуват хора, които имат такива болести. Вчера отново ми бяха показани тези болестни форми, като от известна страна ми донесоха извънредно харесвани рисунки, за които бях запитан дали са особено окултни. Те наистина са окултни по определен начин, но е извънредно трудно да се говори на хората за тези неща, защото те са обективно фиксирани бъбречни излъчвания, обективно фиксиран отделителен процес. При този процес на уриноотделянето при някои заболели хора по абнормен начин се стига до светенето, когато има спиране, прекъсване, застой в отделянето на урината – чисто веществообменна болест, – бъбреците започват да светят и когато това особено, обърнато навътре светене настъпи, хората започват да рисуват. То винаги е хубаво, външно във формален смисъл е винаги хубаво. Нанесените бои са винаги хубави. Естествено хората не са доволни, когато им се каже: «Да, тук си нарисувал нещо много хубаво, това е именно твоето задържано уриноотделяне.» Мога да ви уверя, че задържаното отделяне на урината и сдържаните полови копнежи, които също се вливат по определен начин в нередовности на веществообмяната, се представят от особено мистични природи като дълбоко мистични рисунки и художествени изображения и че при много неща, които се появяват в света, трябва да се виждат символи за поносими още болестни аномалии в човека.

Виждате, че антропософски ориентираната наука за духа не е мистика в този смисъл, както много хора си мислят, защото тя не се поддава на илюзии относно нещата, които бяха характеризирани сега. Напротив, тя изследва точно такива неща. Хората обаче се сърдят. Те ми се сърдят, че в откритите лекции загатнах, че например – макар нещата да не са нарисувани, а

да се изживяват поетично – хубавата поезия на Матилда от Магдебург или Света Тереза са образи, т.е. инспирационни рефлексии на процеси, пораждащи се чрез съдържаната сексуалност. Естествено на хората не им е приятно, когато им се описва една Матилда от Магдебург или Света Тереза. Да, това са личности със силна сексуалност, която те са съдържали, точно защото е била твърде силна. Поради това се пораждат определени веществообменни циркулационни процеси, на които отговарят реакции, представящи се така, че могат да се фиксират в много хубави стихове. Феноменът, разглеждан в един висш смисъл, води извънредно дълбоко в тайните на съществуването. Но човек трябва да се издигне до такова схващане. Затова трябва поне да се почувства, поне да се усети нещичко от тези своеобразни процеси, които просветват като вътрешни процеси, когато външно се евритмизира. И когато вътрешно скритото в стиховете се евритмизира, както ви показах вчера, когато се прочете едно хубаво стихотворение и се евритмизира по съответния начин консонантно или вокално, тогава то се кръстосва с нещо друго – към изпълняването външно в движенията при евритмизирането се прибавя едно вътрешно безгласно говорене. И ако процесът не се реализира в страстни стихове, а протече просто така, че да придружава, да е евритмично придружаващ хубавите стихове процес, тогава това, което става в човека, не е такова записване на мистичното, а изцяло оздравяващ процес, така че може да се каже: Накара ли се пациента да евритмизира и внимателно да слуша, да доведе до съзнанието си чутия звук, чутия контекст на изреченията, върху които евритмизира, той ще се издигне тогава до външните изграждащи сили, до силите на обективната интуиция. Искаме ли да въздействаме върху всичко, намиращо се като остатък в човека от това, което не се разиграва между раждането и смъртта и което материализмът нарича наследствено, от което обаче голяма част е донесено от духовно-душевния живот преди раждането, ако искаме да въздействаме върху това, което може да се нарече вродени дефекти и др.п., ще направим добре, като особено в младежката

възраст отново и отново действаме чрез евритмията и винаги призоваваме евритмизиращия да осъзнае съвсем ясно това, което чува отвън. Така ще се изгонят и всички тенденции, които вътрешно искат да фиксират стремящото се да се прояви навън в неща, като мистично рисуване или мистична лирика. Именно то ще бъде свързано с външно хубави стихове. Това е обратният процес. Един истински мистик знае, че това, на което човекът рефлектира именно като абнормно хубаво, винаги има съмнителна страна. Но когато се изживее красивото от външния свят, вътрешно се изживее, тогава не може да се каже, че то се представя като особено прекрасен образ, напротив, то се схематизира, става абстрактно чрез това, но абстрактно като рисунка, както една рисунка е абстрактна. Точно това обаче е здравословното, то е желателното. И наистина, този хубав исторически процес не би се появил, но ако например Матилда от Магдебург би евритмизирала по истински добри стихове, тогава тя щеше да бъде опазена от цялата ѝ мистична съдба. Стигне ли се до тази точка, човек естествено може да каже: «Тук идваме до един момент, където в известна степен доброто и злото престават да важат по определен начин.» Тук се навлиза в аморалната Ницшева сфера, в отвъд доброто и злото, и естествено не можем да ставаме филистери, така че да кажем, нека всички Матилди от Магдебург да се изтръгнат с корените и клоните. Но от друга страна, можете да сте сигурни, че от страна на свръхсетивните светове се грижат, когато човекът не оставя да се развихря именно това, въпреки всичко да останат съответните взаимовръзки с надсетивния свят.

Въпреки че времето ни вече доста напредна, искам да засегна още няколко неща, които може би могат да изяснят още повече. Искам да засегна въпроса: «Не могат ли терапевтичните евритмични упражнения да се подкрепят с рационални дихателни упражнения? Не е необходимо да са непременно от Хатха йога.»

За това мога да кажа следното: Рационални дихателни упражнения за подкрепа на евритмичните упражнения за на-

шето време, при настоящата, все повече развиващата се в започнатата посока човешка природа трябва да се третира само по следния начин. Ще забележим, че под влиянието именно на вокалното евритмизиране, от само себе си се поражда тенденция за промяна на дихателния ритъм. Това се забелязва. И сега стоим пред неудобството тук да не шаблонизираме, да не казваме нещо общо взето, а първо да наблюдаваме това, което правим. Необходимо е в отделния индивидуален случай да наблюдаваме дишането на някой човек, на когото искаме, според другите изследвания, да помогнем лечебно с евритмизирането и след това да му препоръчаме съзнателно да продължи тази тенденция. Защото ние повече не сме хора, каквито са били старите ориенталци, които са можели да вървят по обратния път, с предписани дихателни упражнения да повлияват целия човек. Това е нещо, което при всички обстоятелства, ако бъде така или така предписано, води до вътрешен шок, което всъщност следва да бъде избягвано. Ние трябва да се учим да наблюдаваме това, което ни учи евритмията, именно вокализиращата евритмия, относно нейното влияние върху дихателния процес. И след това можем съзнателно да продължим това, което в отделния случай се появява евритмично. Там наистина ще видите, че този процес, този дихателен процес е индивидуален по определен начин, това означава, че той трябва да се продължи по различен начин за различните хора.

Е, скъпи уважаеми приятели, това са приблизително нещата, които трябваше да изясним. Нямаме истинска възможност да се занимаем с някои неща, които не засегнахме поради ограниченото време. Накрая бих желал да ви кажа само няколко думи: Трябва да очаквате, скъпи приятели, че от страна на вашите медицински колеги ще се появи не малка съпротива, когато се види, че някъде се появява нещо от нашия вид и вие наистина се нуждаете от пробивната сила на убеждението, която да може да парализира това, което ще се изправи насреща ви. Естествено съпротивата не бива да доведе да се изоставят нещата, но ние не бива да си правим илюзии относно антагонистичните сили,

които призоваваме.

В края на този курс отново бих искал да кажа, че за да се направи възможно движението, така, както следва то да бъде въведено в медицинската област, самият аз няма непосредствено да се намесвам в лечението на отделните пациенти, а само обсъждайки и съветвайки се със самите лекари, така че те винаги да са в състояние да отхвърлят това, което би се получило, ако аз сам бих искал по някакъв начин да се намеся неоснователно в лечението. Това е, което вече казах на края на последния курс. Не е никак лесно – това не може да се премълчи – и от страна на антропософите се прави изключително трудно, защото хората идват с всевъзможни очаквания в тази област. Наистина сред антропософите съществува тенденцията не да се издигнат над егоизма, а понякога да стават още по-егоистични, отколкото са нормалните хора, и тогава на някои хора им е напълно безразлично доброто на движението, това, че доброто на движението почива на изискването да не се прави нищо в отделния случай, което външният свят нарича знахарство, а че става въпрос за оздравителния процес на цялата медицина и той не бива да бъде възпрепятстван чрез това, което отделният човек може би понякога поставя като изисквания, изхождайки от своите лични домогвания. Няма да е лесно, но трябва да се изпълни в тази посока, защото ние ще можем да пробием именно в тази област, ако поставим насреща на външния свят това, което съществува в нашето антропософско движение, доколкото се практикува с разбиране, а не се изопачава от неразбиращите. Ние трябва да сме в състояние, поради това, че знаем какво става в антропософското движение, просто да кажем: «Това, което казвате, е съвсем сигурно лъжа, съвсем сигурно е измислено.» Това трябва винаги да можем да го кажем в определени случаи. Можем обаче да го кажем само ако вътрешно сме посветени в това, което съществува в такива неща, към които обърнах вниманието ви, че няма директно да се намесвам в лечебния процес, а че за лечението на пациентите отговарят лекарите от нашето антропософско движение.

Не искам да добавям повече, освен следното: Нека импулсите – които при този курс често трябваше да останат само като наченки поради ограниченото време – да останат във вас, да се развиват и осъществяват по съответния начин за доброто на човечеството. Да се надяваме, че ще имаме възможност да продължим по някакъв начин започнатото сега и нека да се постареем да го развиваме нататък. С това пожелание приключвам нашите разглеждания, скъпи приятели, и се надявам делата ни да последват нашите желания в тази насока. Беше ощастливяващо чувство да ви срещна тук. Ще съм щастлив да си спомням тези дни, които вие пожелахте да прекарате тук именно за обсъждането на медицинската наука и нека мислите, които ще ни свързват, да ви придружават по пътищата, скъпи приятели, по които ще продължите, за да приложите на дело това, което тук опитахме първо да импулсираме в мислите.

БЕЛЕЖКИ

Към това издание

При този том става въпрос за така наречения втори медицински курс. Той е бил изнесен като продължение и допълнение към първия медицински курс за лекари, фармацевти и студенти по медицина. Една година преди това многообразните импулси от страна на Рудолф Щайнер в медицинската, психоложката област и общото човекознание, които пронизват неговото дело още от началото, достига нова кулминация в обхващания двадесет лекции първи медицински курс, който по-късно е публикуван под заглавието «Духовната наука и медицината», Събр. съч. 312. Той се провежда по инициатива на един слушател, който приема изискването на Рудолф Щайер за една интуитивна медицина и го моли за необходимото полагане на основите. Чрез този курс работата в медицинската област мощно се импулсира. В Щутгарт и Арлесхайм се създават клинично-терапевтичните институти и в интернационалните лаборатории (в Арлесхайм в рамките на акционерното дружество Футурум – Futurum AG, в Щутгарт при акционерното дружество *Идващият ден* – Der Kommende Tag AG), от които в последствие се създава акционерното фармацевтично дружество *ВЕЛЕДА*.

Паралелно с настоящия медицински курс от 12-ти до 17-ти април 1921 г. след обяд се провежда лечебно-евритмичният курс (Събр. съч. 315), в който взимат участие и лекарите – заключителната лекция от 18-ти април (лекция 9 от настоящия том). Осъществяването на лечебно-евритмичният курс е инициатива на Елизабет Бауман Долфус и Ерна ван Девентер-Шолфрам, които още от 1915 г. в особени случаи многократно получават указания от Рудолф Щайнер за терапевтично приложение на евритмията и през зимата 1920/21 го молят за систематично поставяне на основите в тази област. В лицето на д-р мед. Хендрик ван Девентер (по това време още канд. мед.) те имат необходимата подкрепа от медицинска страна, така че е могла

да бъде въведена (инаугурирана) тази нова терапевтична насока, която представлява важно разширение на медицинските лечебни методи.

Текстови документи: За основа на настоящия том служат стенограмите на професионалната стенографка Хелене Финкх (1883-1960), които тя пренася като обикновен текст.

В бележките към 4-то издание от 1984 г. се казва, че има две различни пренасяния в обикновен шрифт, от които едното не е намерено, но е служило за основа на първия ръкопис. Първото издание от 1963 г. в рамките на *Събраните съчинения* е направено според пренесения от стенограмата текст на госпожа Финкх и сравнен с ръкописа от 1921 г. Корекциите на текста, които са били необходими, са означени в *Бележки* с означението «според стенограмата». След прецизно разглеждане се установи, че всички досегашни издания се базират на стенограмата на госпожа Финкх. Поради свободното редактиране на напечатания ръкопис от 1921 г. е възможно да има варианти на текста, които създават впечатлението, че става въпрос за две различни, малко различаващи се копия. Не е така обаче.

От друга страна, действително е имало втора стенограма, и то от Лили Колиско. За щастие през 1977 г. оригиналните стенограми на госпожа Колиско са придобити от архива, между които е и тази на настоящия том. Понеже двете стенограми са записвани с различни системи – госпожа Финкх използва Stolze-Schrey, а госпожа Колиско – Gabelsberger, възможно е неяснотите, дължащи се на системата, взаимно да се изяснят.

Изданието от 1984 г. е фотомеханично копие и като такова е по-непроменено от изданието през 1963 г.

За изданието през 2001 г. текстът първо е сравнен още веднъж с пренесения текст на госпожа Финкх, при неясните места стенограмата е проверена още веднъж и накрая някои проблематични места, които не са били достатъчно ясни, са

сравнени със стенограмата на госпожа Колиско. Освен това някои важни неща можаха да се изяснят чрез записките в бележника на Рудолф Щайнер.

Изданието е публикувано от д-р мед. Ева Габриеле Щрайт и Дьорте Мерлинг.

За бележника: Бележникът към настоящия том (NB 610), намерен в наследството на Ита Вегман и заедно с нейното писмено наследство предаден на сбирката от ръкописи при университетската библиотека в Базел. На управлението на наследството на Рудолф Щайнер е дадена възможността да фотокопира бележниците и бележките на Рудолф Щайнер, които са се намирили в това наследство, и да ги ползва за издаването на въпросните цикли. Бележникът NB 610 (липсващ в бълг. издание) се намира особено съдържателен и подробен и в немското издание е представен напълно, доколкото се отнася до настоящия курс.

Промени в сравнение с предишни издания: Доколкото се отнася до промени само в интерпунктуацията и маловажна смяна на местата на думите, което да улесни четящия, те не са документирани поотделно. Отделни думи са сменени въз основа на предишните проверки на стенограмата и изясняват по-добре фактическото съдържание. Тези, както и места, където има промяна в съдържанието, са изброени в листа на корекциите. Необходимите основания се намират в *Бележки* към текста. На някои места има думи от издателя, които не се съдържат в пренасянето на стенограмите в обикновен шрифт. Те са указани със скоби и служат за допълването на изречението и изясняването на съдържанието

Рисунките в текста са от Ася Тургенева и Хедвиг Фрей според скици в стенограмата. Три рисунки (на стр. 87 и 92) трябваше наново да се направят за изданието от 2001 г. от Дьорте Мерлинг, понеже се различаваха от тези в копието. За една

от тях се наложи да се постави на друго място в текста. Тези изменения се отнасят до лекцията от 15 април 1921 г., за която оригиналните рисунки на дъската не са запазени.

За рисунките на черната дъска: Оригиналните рисунки на дъската към този курс, освен двете от 15 април 1921 г. и втората лекция от 18 април 1921 г., са запазени, понеже на черната дъска е била опъната хартия като основа за рисунките (таблата). Те са поместени като допълнение към лекциите в том XXII в поредицата «Рудолф Щайнер – Рисунки на черната дъска към лекциите». В полето към въпросните места има указания за съответните оригинални табла. Таблата 4 (14 април 1921 г.) и 5 (16 април 1921 г.) са били използвани в същите дни за лекциите по лечебна евритмия (Събр. съч. 315) и затова съдържат и рисунки, които директно нямат общо с настоящия курс.

ОТНОСНО ЗАПИСКИТЕ НА ЛЕКЦИИТЕ

*От биографията на Рудолф Щайнер
«Моят жизнен път» 35-та глава, 1925 г.*

От моята антропософска дейност произлизат публикуваните за цялата общественост книги и поредицата лекционни цикли, които първоначално бяха замислени като частни издания, достъпни само за членовете на Теософското (по-късно Антропософското общество). Тези повече или по-малко точни записки на лекциите не са преглеждани и коригирани от мен поради липса на време. Аз бих предпочел устно изговореното слово да остане такова. Но членовете на Обществото изискаха разпечатването на циклите, което и стана. Ако бих имал време да коригирам нещата, нямаше още от началото да съществува ограничението «само за членовете». От повече от една година то вече е отпаднало.

Тук, в «Моят жизнен път», трябва преди всичко да кажа как публикуваните ми книги и тези частни издания се вменват в това, което разпространявам като антропософия.

Който желае да проследи моето вътрешно усилие и работа за представянето на антропософията пред съзнанието на съвременното, той трябва да го направи въз основа на публикуваните ми съчинения. В тях аз разисквам всичко, което съществува в съвременното като стремеж за познание. Там е показано това, което в духовното съзерцание все повече се изграждаше като сграда на антропософията, но в много отношения се осъществи в несъвършен вид.

Редом с тези изисквания – да изградя антропософията и при това да служа само на това, което става, когато човек предава съобщения от духовния свят на общообразователния свят днес, се прибави и другото: да се съобрази с идващото от членовете на Обществото и разкриващото се като душевни нужди и духовни копнежи.

Тук се появи необходимост да бъде представено и разяснено съдържанието на Евангелията и на Библията изобщо в антропософска светлина. Изискваше се в курсове да се узнае тълкуването на дадените на човечеството откровения.

След като се проведеха вътрешни курсове в смисъла на това изискване, се прибави и нещо друго. На тези лекции присъстваха само членове на Обществото. Те бяха запознати с началните сведения от антропософията. Пред тях беше възможно да се говори така, както към напреднали в областта на антропософията. Изложението в тези вътрешни лекции беше такова, каквото не би могло да бъде в публикациите, които бяха предназначени за външната общественост.

В тесните вътрешни кръгове аз можех да говоря за неща, които трябваше да изразявам по друг начин, ако те по начало биха били предназначени за широката публика.

Така в двустранността на публичните и частните издания лежи действително нещо, което произлиза от две различни основания. Публикациите за широката общественост са резултат от това, което работеше в мен; в частните издания заедно с мен работи и се стреми Обществото. Аз се вслушвам в трептенията на душевния живот на членовете и в моето живо участие в него от чутото произлиза начинът на изложението в лекциите.

Никъде и в най-малката степен не е казано нещо, което не е чист резултат от изграждащата се антропософия. Не може и дума да става за някаква отстъпка пред предразсъдъци или обичайни чувства на членовете на Обществото. Който чете тези частни публикации, може напълно да ги приеме като това, което казва антропософията. Затова когато изискванията в това отношение станаха по-настойчиви, без колебания се изостави условието тези печатни записки да се разпространяват само в кръга на членовете на Обществото. Само трябва да се има предвид, че в непрегледаните от мен лекции може да има грешки.

Правото за преценка на съдържанието на такива частни публикации обаче може да се признае само на този, който познава предпоставките за такава преценка. А за повечето от тези публикации това е най-малкото да се познава антропософското познание за човека и Космоса, доколкото същността им е представена в антропософията, както и това, което се намира като «антропософска история» в сведенията от духовния свят.

РУДОЛФ ЩАЙНЕР ЖИВОТ И ТВОРЧЕСТВО

- 1861 г. Роден на 27 февруари в Кралевец (тогавашна Австро-Унгария) като син на служител в австрийските железници. Родителите му произхождат от Южна Австрия.
- 1872 г. Гимназия до 1879 г. във Винер Нойщат.
- 1879 г. Обучение във Виенския технически университет: математика и естествознание, литература, философия, история. Основно запознаване с Гьоте.
- 1882 – 1897 г. Издава естественонаучните трудове на Гьоте (5 тома) в «Немска национална литература» на Кюршнер. Самостоятелно издание на уводите – през 1925 г. под заглавие «Въведение в естественонаучните съчинения на Гьоте» (Събр. съч. 1).
- 1884 – 1890 г. Частен учител във Виена.
- 1886 г. Привлечен като сътрудник при издаването на Гьотевите съчинения. «Основни насоки в теорията на познанието върху Гьотевия светоглед, съпоставен с Шилер» (Събр. съч. 2).
- 1888 г. Издава списанието «Немски седмичник». Лекции в Гьотевото общество, Виена: «Гьоте като баща на новата естетика» (Събр. съч. 30).
- 1890 – 1897 г. Ваймар. Сътрудник в Архива на Гьоте и Шилер.
- 1891 г. Докторат по философия в Университета Росток. През 1892 г. излиза разширената дисертация «Истина и наука». Увод към «Философия на свободата» (Събр. съч. 3).
- 1894 г. «Философия на свободата. Основни принципи на един модерен светоглед» (Събр. съч. 4).
- 1895 г. «Фридрих Ницше, борец срещу своето време» (Събр. съч. 5).
- 1897 г. «Гьотевият светоглед» (Събр. съч. 6). Преместване в Берлин. Издава «Списание за литература» и «Драматургични свитъци» с О. Хартлебен. (Избрани статии в Събр. съч. 29–32).
- 1899 – 1904 г. Преподавателска дейност в основаното от В. Либкнехт «Общообразователно училище за работници», Берлин.

- 1900 г. «Възгледите за света и живота през деветнадесети век», по-късно излиза с разширения като «Загадките на философията» (Събр. съч. 18). Начало на антропософските лекции по покана на Теософското Общество в Берлин. «Мистиката в зората на съвременния духовен живот» (Събр. съч. 7).
- 1902 – 1912 г. Изграждане на антропософията. Редовни публични лекции в Берлин и лекционни цикли в различни градове в Европа. Мария фон Сиверс (от 1914 г. Мария Щайнер) става негов близък сътрудник.
- 1902 г. «Християнството като мистичен факт и Мистериите на древността» (Събр. съч. 8).
- 1903 г. Основава и издава списание «Луцифер», по-късно «Луцифер-Гнозис» (Статии в Събр. съч. 34).
- 1904 г. «Теософия». Въведение в свръхсетивното познание на света и човека (Събр. съч. 9).
- 1094 – 1905 г. «Как се постигат познания за висшите светове?» (Събр. съч. 10), «Из хрониката Акаша» (Събр. съч. 11), «Степени на висшето познание» (Събр. съч. 12), «Въведение в тайната наука» (Събр. съч. 13).
- 1910 г. Премиера на «Четири мистерийни драми» (Събр. съч. 14).
- 1911 г. «Духовното ръководство на човека и човечеството» (Събр. съч. 15).
- 1912 г. «Антропософски календар на душата», «Максими» (Събр. съч. 40), «Път към себепознание на човека» (Събр. съч. 16).
- 1913 г. Отделяне от Теософското общество и основаване на Антропософското общество. «Прагът на духовния свят» (Събр. съч. 17).
- 1913 – 1923 г. В Дорнах, Швейцария, е изградена от дърво сградата на първия Гьотеанум.
- 1914 – 1923 г. Из цяла Европа, но най-вече в Дорнах и Берлин, Рудолф Щайнер дава основополагащи познания за обновление в областта на изкуството, педагогиката, естествените науки, социалния живот, медицината, теологията. Доразвива новото изкуство «евритмия», чиито първи стъпки датират от 1912 г.
- 1914 г. «Загадките на философията» (Събр. съч. 18).
- 1916 – 1918 г. «Върху загадките на човешкото същество» (Събр. съч. 20). «Върху загадките на душата» (Събр. съч. 21). «Духовният облик на Гьоте в откровенията на неговия «Фауст» и в «Приказка за зелената змия и красивата лилия» (Събр. съч. 22). Р. Щайнер формулира идеята за «троичното устройство на социалния организъм», «Основи на социалния въпрос»

- (Събр. съч. 23). Статии върху троячното устройство на социалния организъм (Събр. съч. 24). В Щутгарт се открива първото Валдорфско училище, което Рудолф Щайнер ръководи до своята смърт.
- 1920 г. Лекционни цикли и художествени представления в сградата на недовършения Гьотеанум.
- 1921 г. Започва да излиза списание «Гьотеанум».
- 1922 г. «Космология, религия и философия» (Събр. съч. 25). През Новогодишната нощ (31.XII.1922 г.) изгаря първият Гьотеанум. Р. Щайнер изработва модела на втория Гьотеанум, построен по-късно от бетон.
- 1923 г. По време на Коледата на 1923 г. «Антропософското общество» прераства в «Единно антропософско общество» под председателството на Р. Щайнер.
- 1923 – 1925 г. В седмични продължения излиза (останала незавършена) автобиографията му «Моят жизнен път» (Събр. съч. 28), както и «Ръководни антропософски принципи» (Събр. съч. 26). Съвместна работа с д-р Ита Вегман върху «Предпоставки за разширяване на лечебното изкуство според духовнонаучните познания» (Събр. съч. 27).
- 1924 г. Непрекъснатата лекторска дейност и последни пътувания с тази цел из Европа. На 28 септември е изнесена последната лекция пред членовете на Антропософското общество. Начало на боледуването.
- 1925 г. На 30 март Рудолф Щайнер умира в Дорнах.

Само физическото изследване дали нещо се намира някъде, не определя кое е същественото, а навсякъде трябва да се знае дали нещо е активно и с право се намира на въпросното място, или е там, понеже е изхвърлено. Това е решаващото. И важното е да си усвоим такива понятия, за да разберем човека, а също и другите органични същества в техните здравословни и болестни състояния...

Слезе ли се обаче надолу – можем да слезем още в напълно различни области – в характерното за онези области, които ученият следва да познава и за които има факти, които той може да изследва, тогава точно чрез науката за духа се стига до местата, където може да се покаже, че представата за нещо, което се анализира като вещество и се изследва от физико-химичната наука, за което може да се каже, че това и онова е вътре, една такава представа не води човека до нищо, освен всъщност до заблуди.

Рудолф Щайнер